

MOTORLU ARAÇ MÜLKİYETİNİN DEVRİ, TESCİLİ VE HARİCİ DEVİRLER

Transfer and Registration of Motor- Vehicle Ownership and the Defect of Form

Yrd. Doç. Dr. Ekrem KURT

I. MOTORLU ARAÇ MÜLKİYETİ

A. Motorlu Araç Kavramı

İnsanlar günlük yaşantıdaki ihtiyaçlarını karşılama, farklı mekanlara seyahat etme, yük ve yolcu taşıma, ticari faaliyette bulunma gibi nedenlerle hep hareket halinde olmuş; bunun için kendi gücünün yanısıra diğer canlıların taşıma ve çekme gücünden, doğada var olan güç kaynaklarından ve nihayet teknolojiden yararlanmıştır. Bu alanda demiryolu taşımacılığına geçilmiş olması önemli bir aşamadır. Ancak otomobilin 19. yüzyılın sonlarından itibaren yaygınlaşması¹, sonraki yıllarda bunun seri üretimine geçilmesiyle önce Avrupa ve Amerika kıtalarında, sonra tüm dünyada kitlelerin otomobil kullanımı hızla yaygınlaşmıştır. Karayolunda kullanılan motorlu araçlar, demiryolundan farklı olarak daha esnek bir hareket alanı ve bireysel ulaşım kolaylığı vaat ediyordu. Ülkemize de ilk otomobillerin genel olarak 20. yüzyılın başlarında geldiğini söyleyebiliriz. 1910'lara gelindiğinde Osmanlı Devletinde tescil plakası verilmesini gerektirecek sayıda otomobil bulunduğu görülmektedir².

¹ İlk otomobilin yapılışı 1771 yılına kadar götürülmektedir. Bkz. MURAT, Bedrettin: Trafik Hukuku, 5. Baskı, Ankara, 2012, s. 10. Bununla birlikte günümüzdeki anlamıyla ilk otomobillerin daha çok 19. yüzyılın sonlarına doğru yapılabildiğini görmekteyiz.

² Osmanlı Devleti'ne ilk buharlı arabanın geliş tarihi olarak 1861 yılı gösterilmektedir. Fakat bu araçların teknik yetersizlikler nedeniyle pek yaygın-

Sonraki zamanda demiryolu ulaşımının büyük ölçüde terk edilerek yerine kara ulaşımının ikame olunması ile önceleri yurtdışından ithal olunan motorlu araçlar, 1960'lardan itibaren ithalatın yanı sıra montaj sanayii ve kısmen yerli üretim sayesinde motorlu araç sayısının hızla artması söz konusu olmuştur. Bu artış eğilimine paralel olarak zaman içinde mevzuat hükümleri yetersiz kaldıkça yeni düzenlemeler yapılması gerekmiştir.

Motorlu araç hukuki bakımdan taşınır bir eşyadır. Bilindiği gibi, özüne zarar gelmeden bir yerden başka bir yere taşınması mümkün olan eşyaya taşınır eşya adı verilir. Bu yer değiştirmenin eşyanın kendi hareketi sonucunda olması ile başka bir güç sayesinde olması sonucu değiştirmez³. Motorlu araç, kendi gücüyle yer değiştirebilen bir eşyadır. Hatta sırf bu amaçla üretilmiştir.

13.10.1983 tarih ve 2981 sayılı Karayolları Trafik Kanununda (KTK)⁴ ve Karayolları Trafik Yönetmeliğinde (KTY)⁵ doğrudan doğruya motorlu aracın tanımı yapılmamıştır. Ancak KTK md. 3'te "araç" ve "taşıt" kavramları tanımlanmıştır. Buna göre "araç", *karayolunda kullanılabilen motorlu, motorsuz ve özel amaçlı taşıtlar ile iş*

laşmadığı, ilk otomobilin ise II. Abdülhamid döneminde geldiği, ancak önceleri izin verilmeyen otomobilin sonraları şehir dışında kullanılmasına izin verildiği, II. Meşrutiyet döneminin başlamasıyla birlikte otomobil kullanımı ile ilgili kısıtlamaların tamamen kaldırıldığı belirtilmektedir. Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. YENİ, Mustafa: Osmanlı İmparatorluğu'nda Motorlu Kara Taşıtları (1890-1922), yayınlanmamış yüksek lisans tezi, (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü), İstanbul, 2011. 1910'lara gelindiğinde ise en azından İstanbul'da araçlara plaka verilmesini gerektirecek sayıda otomobilin mevcut olduğu görülmektedir. Örnek vermek gerekirse 1913 yılında Sadrazamlık ve Harbiye Nazırlığı görevlerini yapan Mahmut Şevket Paşa'nın Beyazıt'ta suikaste uğradığı otomobil bugün Harbiye Askeri Müzesinde sergilenmektedir. Söz konusu aracın üzerinde plaka numarası bulunduğu görülmektedir. Dönemin Padişahı olan V. Mehmet Reşat'ın da otomobil kullandığına dair fotoğraflar mevcuttur.

³ OĞUZMAN, M. Kemal/SELİÇİ, Özer/OKTAY-ÖZDEMİR/Saibe, Eşya Hukuku: 15. Bası, İstanbul, 2012, s. 10.

⁴ RG. tarih: 18.10.1983, sayı: 18195.

⁵ RG. tarih: 18.07.1997, sayı: 23053 mükerrer.

makinaları ve lastik tekerlekli traktörlerin genel adıdır. Taşıt ise "karayolunda insan, hayvan ve yük taşımaya yarayan araçlardır. Bunlardan makine gücü ile yürütülenlere "motorlu taşıt" insan ve hayvan gücü ile yürütülenlere "motorsuz taşıt" denir. Buna göre, motorlu araç kavramı motorlu taşıt kavramını da içine alan, daha kapsayıcı bir anlama sahiptir. Her motorlu taşıtın aynı zamanda bir motorlu araç olduğu açıktır. Ancak bazı motorlu araçlar motorlu taşıt değildir. Zira "taşıt"ın insan veya yük "taşımaya" özelliği söz konusudur. Oysa her motorlu aracın taşıma özelliği yoktur. Örneğin kazıcı, yol inşaat makinaları, asfalt dökme makinesi, silindir, vinç gibi araçlar kural olarak taşıma dışı amaçlar için imal edilmişlerdir. Bunlar motorlu araç olmakla birlikte, motorlu taşıt sayılmazlar. Aslında 'motorlu araç' ifadesi, genel olarak motorlu olan deniz, hava, kara ve demiryolu araçlarını da ifade etmeye elverişlidir. Ancak KTK bu kavrama özel bir anlam yüklemiş ve yukarıda ifade olunan tanımla sınırlamıştır. Nitekim günlük kullanılan dilde de 'motorlu araç' ifadesinin yalnızca karayolunda kullanılan motorlu araçları ifade ettiği, bu araçlara zaman zaman kısaca 'vasıta' denildiği de malumdur.

KTK ve KTY'de nelerin motorlu araç olduğu birer birer sayılmıştır. Buna göre, *otomobil, minibüs, kamyonet, kamyon, otobüs, çekici, arazi taşıtı, özel amaçlı taşıt, kamp taşıtı, lastik tekerlekli traktör, motosiklet, motorlu bisiklet*⁶ başlıca motorlu araçlardır (KTK md. 3, KTY md. 3). Kanaatimizce KTK ve Yönetmelik burada motorlu araç olarak yalnızca içten yanmalı motorlara sahip araçları temel almaktadır. İçten yanmalı motorlar, petrol ürünleri⁷ ile veya doğalgaz gibi yakıtlarla

⁶ Motorlu bisiklet, KTK md. 3'de "silindir hacmi 50 santimetre küpü geçmeyen, içten patlamalı motorla donatılmış ve imal hızı saatte 50 km'den az olan bisiklet" şeklinde tanımlanmıştır. Buradaki 'bisiklet' ifadesi ilk bakışta tereddüt uyandırsa da, adı üzerinde 'motorlu bisiklet' olduğu için bunu da motorlu araçlardan saymak gerekecektir. Nitekim motorlu bisikletlerin de, diğer motorlu araçlardaki mülkiyet devri, tescil plakası, tescil belgesi alma zorunluluğu, teknik muayene zorunluluğu, zorunlu mali sorumluluk sigortasına tabi olması, A1 sınıfı sürücü belgesi gerektirmesi gibi özellikleri nedeniyle motorlu araç saymak gerekecektir.

⁷ Kısaca LPG adı verilen sıvılaştırılmış petrol gazının araç yakıtı olarak kullanılması ülkemizde yaygındır. Bu yakıt da diğer petrol ürünleri gibi

çalışan araçlardır. Ancak özellikle son yıllarda dünya üzerinde motorlu araç sayısının hızla artması, petrolün aşırı değerlendirilmesi ve giderek daha çok doğalgaz kullanılarak görece hava temizliğine kavuşmakta olan kentlerde artık hava ve çevre kirliliğinin başlıca kaynağı olarak motorlu araçların işaret edilmesi gibi sebeplerle, depolanmış elektrik enerjisi ile hareket eden otomobil ve diğer araçların üretimleri teşvik edilmekte, bunların kullanımı da yaygınlaşmaktadır. Bu tür elektrik motoruna sahip araçların daha çok bisiklet, motorlu bisiklet, motosiklet gibi küçük araçlarda daha hızlı yayıldığı, otomobillerde seri üretiminin son yıllarda başladığı, otobüs, kamyon gibi daha büyük araçlarda kullanımının ise gelecekte yaygınlaşacağı anlaşılmaktadır⁸. Bu alanda ayrıntılı hukuki düzenlemelere ihtiyaç duyulacağı şimdiden belli olup, mevcut hukuki düzenlemeler daha çok bunların vergilendirilmesine ilişkindir.

İsviçre Karayolları Trafik Kanunu (Strassenverkehrsgesetz/ SVG) md. 7/I'de ise motorlu taşıt esas alınarak şöyle bir tanım yapılmıştır: *“Motorlu taşıt, bu kanun bakımından kendi gücüyle, yer üzerinde ve raylara bağlı olmaksızın hareket edebilen her türlü taşıtı ifade eder”*. Metinde motorlu taşıtların neler olduğu tek tek sayılmak yerine genel ve daha kapsayıcı bir tanımın tercih edildiği görülmektedir.

B. Genel Olarak Taşınır Mülkiyetinin Devri

Temlik (devir ve ferağ) borcu doğuran sözleşmeler, bir hakkın kesin olarak başkasına devrine yönelmiş olan sözleşmelerdir. Bu sözleşmeler borç doğurucu muamele niteliği taşımakta olup, sadece

petrolün belli bir usule göre damıtılması ile elde edilmektedir. Bununla birlikte bazı ülkelerde ve kısmen Türkiye’de bitkisel kökenli maddelerden yahut çeşitli maddelerin geri dönüşümünden elde edilmiş olup, fosil temelli olmayan yakıtların kullanılması da söz konusudur. Krş. ÖZ, Yasin: Karayolu Taşıtlarında Mülkiyetin Devri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul, 2002, s. 16 vd.

⁸ Ayrıca petrol motorunun yanısıra elektrik motorunu da kullanan “hibrit” olarak adlandırılan karma motorlu araçların da trafiğe çıktıklarını belirtmeliyiz.

hakkın devri borcunu doğururlar; fakat hakkı doğrudan doğruya nakletmeye yetmezler. Hakkın nakli için bundan başka bir de geçerli bir tasarruf işlemine yani zilyetliğin devrine gerek vardır⁹. TBK'da temlik (mülkiyetin geçirilmesi) amacını güden üç tür sözleşme düzenlenmiştir. Bunlar bir şeyin para ile değiştirilmesini öngören *satış*, bir şeyin bir başka şey ile değiştirilmesini öngören *mal değişimi (trampa)* sözleşmesi ile bir şeyin bir bedel karşılığı olmaksızın diğer bir kimseye temlik edilmesini öngören *bağışlama* sözleşmeleridir. Ayrıca TBK md. 611-619 arasında düzenlenmiş bulunan "*ölünceye kadar bakma sözleşmesi*" de her ne kadar motorlu araçlar bakımından uygulamada pek rastlanılmasa da niteliği itibarıyla mülkiyetin devrini içermektedir. Kuşkusuz TBK md. 26 ve 27'nin çizdiği sınırlar içinde ve sözleşme özgürlüğü ilkesine göre taraflar, bu sözleşmelerin dışında, kendisine özgü yapısı olan yahut karma sözleşmeler türetmek suretiyle de motorlu araç mülkiyetinin temlikini amaçlayan diğer sözleşmeler yapabileceklerdir. Örneğin hizmet veya bir eser yapılmasının karşılığı olarak motorlu araç mülkiyetinin devrinin borçlanılmasına yönelik bir sözleşme yapmak mümkündür. Ancak günlük yaşantımızda, motorlu araç mülkiyetinin devri için daha çok satış sözleşmesinin yaygın olarak yapıldığına tanık oluruz.

Taşınır eşya olan motorlu araçlar, taşıdıkları önem ve risk yüzünden hukuk düzeni tarafından diğer taşınır eşyanın bağlı olduğu mülkiyet devri rejiminden farklı olarak daha sıkı şartlarına tabi tutulmuştur. Çünkü asıl işlevi hareket olan motorlu araçların bu hareketleri sırasında çok büyük bir kinetik enerji ortaya çıkmakta ve bu da üçüncü kişilerin can ve mal güvenliği bakımından büyük bir risk teşkil etmektedir. Ayrıca motorlu araçlar kamu maliyesi bakımından alırken, kullanırken ve mülkiyetini devrederken çeşitli şekillerde, vasıtalı ve vasıtasız olarak vergilendirilen unsurlardır. Bu bakımdan bunların sahipliği aynı zamanda vergi mükellefliği anlamına da geldiği için devirlerinin belli şekillere tabi tutulmasında zorunluluk ve kamu yararı olduğu açıktır. Motorlu araçların özellikle

⁹ YAVUZ, Cevdet: Borçlar Hukuku, Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler, 11. Baskı, İstanbul, 2012, s. 47 vd.

ülkemizde diğer vergi konularına göre kaybın en az olduğu alan olduğu söylenebilir. Ayrıca araçların üretim yılı, tipi, motor hacmi, gücü gibi unsurlardan hareketle eşdeğer gruplara ayrılabilmesi ve her bir grup için idare tarafından önceden belirlenen standart bir verginin uygulanabilmesi kolaylığı bulunmaktadır. Bu kadar kesin ve objektif bir vergi standardizasyonu taşınmaz eşyada dahi pek mümkün değildir.

Motorlu araçların devir şekli bir ölçüde taşınmazlar üzerindeki aynı hakların devir biçimlerine benzetilebilse de aslında bundan oldukça farklıdır¹⁰. Bir kere taşınmaz mülkiyetinin devri büyük ölçüde tescil ilkesine tabi tutulmuştur. Yani kanunlardaki istisnai durumlar bir yana bırakılacak olursa taşınmaz mülkiyeti tescil ile geçer ve taşınmazların tapudaki tescil işlemi bu açıdan kurucu bir etkiye sahiptir. Diğer ifadeyle, tapuya tescil işlemi bir tasarruf işlemi olup, taşınmaz mülkiyetini geçirici, yani aynı hakkı kurucu etkiye sahiptir.

Taşınırlarda ise mülkiyetin devri için borçlandırıcı işlemi, örneğin satım, bağışlama veya mal değişimi sözleşmesini izleyen bir de zilyetliğin nakli işleminin (tasarruf işlemi) gerçekleştirilmesi gerekir. Bu tasarruf işlemi doğrudan doğruya eşyanın teslimi, araçların teslimi yahut eşyanın alıcının fiili hakimiyet alanına bırakılması gibi yeni maliki dolaysız zilyet kılmak şeklinde olabileceği gibi, yeni maliki dolaylı zilyet kılmak suretiyle¹¹ de olabilir. Yeni malikin dolaysız yahut dolaylı zilyet kılınmış olması, mülkiyetin geçişini sağlamak bakımından farklı değildir. Zilyetliğin dolaylı yahut dolaysız şekilde devri esnasında ayrıca taraflar arasında bir de aynı akit (consensus) bulunması aranır. Başka bir ifadeyle taraflar zilyetliğin naklinin mülkiyeti devretmek maksadıyla yapıldığı hususunda anlaşmış olmalıdır. Bu bakımdan tasarruf işleminin gerçekte biri aynı akit, diğeri de zilyetliğin nakli olmak üzere iki unsuru bulunduğundan söz edilebilir. Tarafların zilyetliğin naklini farklı amaçlarla

¹⁰ Krş. ÖZ, (Yasin), s. 3 vd.

¹¹ Temsilci aracılığıyla zilyetliğin kazanılması, hükmen teslim, zilyetliğin havalesi, malî temsil eden belgelerin teslimi, vb.

yapmaları, yani mülkiyetin nakli hususunda anlaşmış olmamaları halinde zilyetliğin nakline rağmen mülkiyet alıcıya geçmeyecek, yalnızca zilyetlik geçmiş olacaktır. Aynı akit tabir olunan, zilyetliğin nakil sebebinde tarafların anlaşması gereği, Alman Medeni Kanununda (BGB § 929) açıkça öngörülmüştür. İsviçre-Türk Medeni Kanunlarında bu açıkça düzenlenmiş olmasa da hakkın devrinde, işlemin doğası gereği bunun aranması gerektiği kabul edilmektedir.

6098 sayılı TBK¹² md. 12/I, sözleşmelerde kural olarak şekil serbestisini kabul etmiştir. Böylece aksi kanunda öngörülmedikçe ya da taraflarca kararlaştırılmadıkça hiçbir sözleşme belli bir geçerlik şekline bağlı değildir. Kural böyle olmakla birlikte hukuk düzeni motorlu araç mülkiyetinin devrini bazı durumlarda belirli bir geçerlik şekline bağlı tutmuştur. KTK md. 20/d'ye¹³ göre, "Tescil edilmiş motorlu araçların her türlü satış ve devirleri araç sahibi adına düzenlenmiş tescil belgesi esas alınarak noterlerce yapılır..."¹⁴ Bu bir geçerlik şartıdır. Buna uyulmaksızın yapılan bir devir işlemi batıl olup, mülkiyeti karşı tarafa geçirmez; aracın zilyetliği karşı tarafa devredilmişse, burada ancak haricen bir devir yapılmış olur¹⁵.

¹² RG. tarih: 04.02.2011, sayı: 27836.

¹³ 28.03.1985 tarihli ve 3176 sayılı Kanun ile (RG. tarih: 04.04.1985, sayı: 18715) değiştirilmiştir.

¹⁴ Aynı doğrultudaki düzenleme için bkz. *Karayolları Trafik Yönetmeliği* (RG. 18.07.1997, 23053 Mükerrer), md. 36 vd.

¹⁵ Bir görüşe göre KTK md. 20/d hükmü, taşınır mülkiyetinin nakli için zilyetliğin devrini arayan MK md. 763/I hükmünü değiştirmemiş olup, MK hükmü, tıpkı miras paylaşma sözleşmesinin geçerliğini yazılı şekilde yapılmış olması şartına bağlayan MK 676/III hükmü gibidir. Nasıl ki, 1512 sayılı Noterlik Kanunu (RG. tarih: 05.02.1972, sayı: 14090) md. 89 ".....mirasın taksimi sözleşmesi ve diğer kanunlarda öngörülen sair işlemler bu fasıl hükümlerine göre (yani düzenleme şeklinde) düzenlenir" hükmünü taşımakta ise de, bu hüküm tarafların paylaşma sözleşmesini noterde düzenletmek istemeleri halinde noterin uyması gereken bir düzen hükmünü ifade etmektedir. Yoksa Noterlik Kanunu MK md.676/III hükmünü etkisiz kılmamaktadır, o halde KTK md. 20/d hükmü de aynı şekilde MK md. 763/I hükmünü değiştirmeyen bir düzen hükmünden başka bir şey değildir. (Bkz. ÇELİKTAŞ, Demet: Motorlu Taşıtlı Aracının Noterde Satış ve Devri Geçerlik Şartı mıdır?, Manisa Barosu Dergisi, 1987, Yıl: 6, Sayı: 25, s.

Ancak hemen belirtmeliyiz ki, bu şekil zorunluluğu yalnızca tescil edilmiş araçlar için geçerlidir. Henüz trafik siciline tescil edilmemiş bulunan, mesela ‘sıfır kilometre’ tabir olunan motorlu araçların¹⁶ (yahut yeni olsun ya da olmasın gümrükten alınan motorlu araçların) mülkiyet devirlerini hedefleyen sözleşmeler için herhangi bir geçerlik şekli öngörülmemiştir¹⁷. Şu halde bu tür tescilsiz araçların devri için yapılacak satış, bağışlama, mal değişimi (trampa) gibi sözleşmeler, taraflar aksini öngörmedikçe herhangi bir şekilde yapılabilir. Burada ‘acaba tescilli bir motorlu araç için satış yerine bağışlama ya da mal değişimi sözleşmesi yapılmak istense şekil ne olacaktır’ sorusu akla gelmektedir. Hemen ifade edelim ki, bu sözleşmeler de aynı şekle tabidir. Çünkü maddede geçen ‘satış ve

2 vd.). KTK md. 20/d’nin açık düzenlemesi karşısında bu görüşe katılmaktayız.

- ¹⁶ Tescilsiz motorlu araç, genellikle yeni bir araçtır. Ancak bazen bunun tersi de görülebilir. Örneğin hiç tescil edilmeksizin yıllarca bir depo, müze yahut koleksiyonda bulundurulmuş bir araç yeni değildir ancak tescilli de değildir. Yine aynı şekilde, gümrükten yeni çekilmiş bulunan bir araç da henüz tescilsizdir.
- ¹⁷ Bkz. Y. 13. HD’nin, 25.5.1992 tarihli 3983/4898 sayılı kararına göre “Davacı ile davalı Arslan arasında 8.9.1988 tarihli düzenlenmiş olan protokole göre dava konusu trafikte kayıtlı olmayan traktörün adı geçen davalı tarafından davacıya devir ve teslim edildiği ve davacının zilyetliğine geçtiği anlaşıldığı gibi esasen davalı Arslan da bu yönü kabul etmektedir. Traktörün trafik kaydı ve plakası bulunmadığından menkul bir mal gibi satışı ve zilyetliğinin devri ile mülkiyeti davacıya geçer. 2918 sayılı Karayolları Trafik Yasası’nın 20/d maddesi gereğince ancak trafikte kayıtlı araçların noterde satışı gerekli olup henüz kayıt ve tescil edilmemiş araçların adi bir belge ile satışı ve mülkiyetin nakli mümkündür. Dava konusu traktörün de trafik kaydı ibraz edilmediği için davacıya mülkiyetin geçtiğinin kabulü gerekir. Öte yandan, davaya müdahil sıfatıyla katılan Asaf dahi bu traktörün gerçek maliki olduğunu ve elinden rıza ve muvafakatı dışında alındığını ispat etmemiştir. Diğer yandan aracın Emniyet Müdürlüğü’ne teslimi şeklinde hüküm kurulması dahi doğru değildir. Çünkü menkul niteliğindeki bu aracın elde bulundurulması yasak olmayıp sadece trafiğe çıkartılması yasaktır. Bu nedenle aracın zilyetliğinin nakli için teslim edilmesi gerekir. Öyleyse mülkiyetin davacıya geçtiğinin tesbitine karar verilmesi gerekir” (YKD 1992, C.XVIII, S.8, s. 1232-1233).

devir' ifadesi ile anlatılmak istenen şey satış ve diğer sözleşmelerdir. Bu ifade baştan sona Kanun metninde yer almakla birlikte, isabetli bir ifade tarzı değildir. Zira devir sözcüğü daha çok zilyetlik ve mülkiyetin devirleri için kullanılan teknik bir terimdir¹⁸. Burada 'devir' sözcüğü satış dışındaki mülkiyetin devri borcunu doğuran sözleşmeleri ifade etmek için kullanılmak istenmiş ise de hükmün anlaşılmasını zorlaştırmaktadır. Bunun yerine '*satış ve mülkiyeti devir borcu doğuran diğer sözleşmeler*' yahut '*mülkiyetin devrini öngören sözleşmeler*' ifadesi tercih olunması amaca daha uygun olurdu. Kuşkusuz, tarafların kendine özgü bir sözleşme yaparak bir tarafa edim olarak motorlu bir aracın mülkiyetini devir borcunu yüklemeleri de mümkündür. Bu durumda da, borcun konusunu oluşturan motorlu aracın tescilli araç olması durumunda uyulacak şekil aynıdır. Diğer ifadeyle, tarafların kanunlarda yer almayan bir sözleşme yapmaları yahut kanunlarda yer alan sözleşmelerin yine kanunlarda öngörülme-yen tarzda bir araya getirerek yapacakları ve içinde motorlu araç mülkiyetinin devri edimini de içeren bir sözleşme yapmaları durumunda bile bu sözleşmenin tıpkı satış sözleşmesi gibi noter marifetiyle düzenleme şeklinde yapılması gerekecektir¹⁹.

Tescilli motorlu araç mülkiyetinin devrini öngören sözleşmelerin belirli bir şekle tabi tutulup tutulması tamamen ülkelerin hukuk politikalarına göre değişiklik göstermektedir. Avrupa ülkelerinde genellikle adi yazılı şekilde bir satış sözleşmesinin yapılması ve ancak bundan sonra alıcı adına kayıt değişikliğinin ilgili tescil kuruluşunda yapılması esası geçerlidir. Bu esasın geçerli olduğu

¹⁸ Gerek zilyetliğin, gerekse mülkiyetin '*devren*' iktisabında önceki zilyet veya malik kendi zilyetlik veya maliklik sıfatını başkası yararına sona erdirir.

¹⁹ Bununla birlikte genel olarak noterlerin satış ve daha az olarak bağışlama sözleşmeleri yapmaya alışkın oldukları, bu yaygın sözleşme tipleri dışındaki bir sözleşme talebiyle kendilerine başvurulduğunda ise tereddüt yaşadıkları, tarafların talep ettikleri örneğin bir motorlu araçla diğerinin karşılıklı olarak el değiştirmesini sağlayacak bir mal değişimi (trampa) sözleşmesini yapmak yerine iki ayrı satış sözleşmesi yapmayı teklif ettikleri, yahut kendilerine yapılan başvuruyu reddettiklerine tanık olunmaktadır.

Almanya²⁰ ve İsviçre²¹ gibi ülkelerde mülkiyet devrini öngören sözleşme kadar, araca ait sigortanın alıcıya devrine ilişkin düzenlemeler dikkat çekicidir. Bunun yanısıra İtalya gibi ülkelerde de bizdeki gibi, tescilli araçların devrini öngören sözleşmenin resmi olarak düzenlenmesi esasının geçerli olduğu ve buna ilaveten bir de tescil aşamasının bulunduğu görülmektedir.

İsviçre ve Alman hukuklarında motorlu araç mülkiyetinin devrini öngören sözleşmelerin esas olarak taşınır mülkiyetinin devrine ilişkin genel hükümlerden farklı bir düzenlemeye tabi olmadıkları söylenebilir. Örneğin İsviçre Karayolları Trafik Kanununda (SVG) ve Alman Karayolları Trafik Kanununda (StVG) motorlu araç mülkiyetinin devrini öngören sözleşmelerle ilgili herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır.

Aslında motorlu araç mülkiyetinin devrine ilişkin sözleşmelere ilişkin şekil kurallarının KTK'da düzenlenmiş olması bu sözleşmeleri olağan borçlar hukuku sözleşme tiplerinin tabi olduğu kuruluş rejiminden bir ölçüde uzaklaştırmıştır. Bir kere noterde sözleşmenin düzenlenmesi zorunluluğu bir tarafa, sözleşmenin kurulabilmesi için noterin vergi ve para cezası, geçiş ücreti gibi borçların bulunmadığını tespit etmesi, sözleşmenin kurulmasının ön şartını oluşturmaktadır. Daha sonra da aslında mülkiyetin geçişi bakımından hiçbir etkiye sahip olmasa da resmi makamlarca gerçekleştirilecek olan tescil işlemi, bu sözleşme ile bağlantılı hale getirilmiştir. Dolayısıyla hukuki işlemlerin kurulmasında şekle aykırılığın sonuçlarına ilişkin tartışmalar ile taşınır mülkiyetinin devrinde soyutluk mu yahut sebebe bağlılık ilkesinin mi geçerli olduğu yönündeki klasik tartışmalara bu alanda yer yoktur. KTK md. 20/d'nin öngördüğü şekle aykırılığın yaptırımının kesin hükümsüzlük olduğu, noter dışında yapılan sözleşmenin sonrasında gerçekleşen tasarruf işlemi yani

²⁰ Örnek sözleşme formu için bkz. http://www.adac.de/_mmm/pdf/2011_Kaufvertrag_priv_priv_33300.pdf (12.10.2012).

²¹ Örnek sözleşme formu için bkz. http://www.zurich.de/NR/rdonlyres/BE4CB5B3-455A-40CE-9DB2-3AA38E40AA13/0/zurich_gruppe_dl_kaufvertrag_privat.pdf (12.10.2012).

zilyetlik devirlerinde ise sebebe bağlılık ilkesinin geçerli olacağı, sözleşmenin geçersizliğinin mülkiyetin geçişine de engel olduğu açıktır. Motorlu araç mülkiyetinin devrini öngören sözleşmelerin noterde yapılması gerektiğini düzenleyen KTK md. 20/d hükmünün son cümlesi “*noterler tarafından yapılmayan her çeşit satış ve devirler geçersizdir*” hükmüyle, şekle aykırılığın yaptırımının ne olacağını tartışma dışına çıkarmayı hedeflemiştir.

KTK özünde trafik kurallarını, trafik güvenliğini, eğitimi, zorunlu mali sorumluluk sigortasını, işletenin sorumluluğunu, trafik ile ilgili kuruluşların sorumluluk alanlarını vb. düzenleyen ve kamu hukuku alanında yer alan bir kanundur. Kanunun kapsamı ve md. 20 hükmü dikkate alındığında, mülkiyet devirleri bakımından ön planda tutulan hususun alıcı ile satıcının menfaatlerinin korunmasından çok kamunun vergi tahsili ve güvenliği sağlama menfaatleri olduğu açıkça görülür. Bununla birlikte, aracın mülkiyet devrinde sigortalı değişikliğinin nasıl olacağı hususu Avrupa düzenlemelerinde ön planda tutulurken, KTK’da bu husus bir bakıma geri planda tutulmuştur. Nitekim KTK md. 24’e göre araca ‘trafik belgesi’ verilebilmesi için tescil belgesi ile mali sorumluluk sigorta belgesinin sunulması gerekmektedir.

C. Temlik Borcu Doğuran Sözleşmeler

Mülkiyetin devrini amaçlayan sözleşmelerle, bir şeyin mülkiyetinin karşı tarafa kesin olarak geçirilmesi taahhüdü altına girilmektedir. Bu sözleşmeler yapıldığı anda mülkiyet hemen karşı tarafa geçmez. Bu sözleşmelerin amacı, mülkiyetin diğer tarafa geçirilmesi borcunun doğmasıdır. Sözleşme yapıldıktan sonraki bir zamanda, genellikle hemen mülkiyet karşı tarafa geçirilir. Mülkiyetin geçirilmesi bir tasarruf işlemi niteliğindedir ve sözleşmenin amacını oluşturur²². TBK’da üç tür temlik borcu doğuran sözleşme tipi düzenlenmiştir. Bunlar sırasıyla satış, bağışlama ve mal değişimi sözleşmeleridir. Bununla birlikte taraflar, sözleşme özgürlüğü gereğince, TBK

²² ZEVKLİLER, Aydın: Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, 6. Bası, Ankara, 1998, s. 21.

md. 26 ve 27 çerçevesinde olmak üzere diledikleri sözleşmeyi yapabilecekleri gibi, kanunlarda öngörülmemiş bir başka temlik borcu doğuran sözleşme tipi de meydana getirebilir yahut kanunlarda yer alan sözleşmeleri farklı şekilde birleştirerek karma sözleşmeler yapabilirler.

Bir motorlu aracın mülkiyetini devretme borcu doğuran sözleşmeler çeşitli tiplerde karşımıza çıkmakla birlikte, bunların başlıcası hiç kuşkusuz satış sözleşmesidir. Motorlu araç mülkiyetinin en çok satış yoluyla el değiştirdiği günlük hayatta kolayca gözlemlenebilen bir olgudur. Satışa göre daha az görülmekle birlikte mal değişimi (trampa) ve bağışlama sözleşmeleri yoluyla da motorlu araç mülkiyetinin devri borcu altına girilmesi mümkündür. Bu sözleşmelere, uygulamada görülmemekle birlikte TBK md. 611-619 arasında düzenlenmiş bulunan 'ölünceye kadar bakma' sözleşmesinin de eklenebileceğini yukarıda belirtmiştik²³. Kanunda düzenlenmiş bulunan bu sözleşmelerin karma şekilde de birleştirilerek yeni bir sözleşme tipi oluşturulması mümkün olduğu gibi²⁴ kanunda öngörülmemiş bulunan, kendine özgü bir sözleşme tipinin kurulması suretiyle de motorlu araç mülkiyetinin devrini öngören bir sözleşmenin meydana getirilmesi mümkündür.

D. "Haricen Devir" Kavramı

"Haricen devir", "haricen satış" gibi kavramlar daha çok taşınmaz mülkiyetinin kanunun öngördüğü şekil kurallarına uymaksızın tapu dışında ve geçerli olmayan biçimdeki her türlü devrini ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Ağırlaştırılmış bürokratik işlemlerden, vergi, noter harcı gibi mali yükümlülüklerden ve zaman kaybından kaçınmak gibi saiklerle kişilerin taşınmazlarda olduğu

²³ Bkz. yukarıda s. 8'deki açıklamalar.

²⁴ Örneğin 20.000 TL değerinde olan bir aracın 8.000 TL satış bedeli ile satılmasında bir satış ve bağışlama sözleşmelerinden meydana gelen bir karma sözleşmenin varlığı söz konusu olabileceği gibi, aynı aracın bir başka aracın devrine ilave olarak 5.000 TL'ye devrinin borçlanılmasında da satış-mal değişimi karışımından meydana gelen bir mal değişimi sözleşmesinin varlığından söz edilebilir.

gibi, taşınır eşya olan tescil edilmiş motorlu araçların mülkiyet devirlerinde de zaman zaman kanunun aradığı şekil yerine, hukuken geçersiz olan devir yoluna, yani “haricen devir” diyebileceğimiz yönetime başvurdukları, bu amaçla adi yazılı şekilde “protokol” adı verilen sözleşmeler düzenledikleri görülmektedir.

Bu tür senetleri düzenleme alışkanlığı ise, KTK'nun yürürlüğe girmesiyle ilga olunan 11.05.1963 tarih ve 6085 sayılı eski Karayolları Trafik Kanununun²⁵ geçerli olduğu dönemde ve hatta bu kanun öncesinde de motorlu araç mülkiyetinin devrini öngören sözleşmelerin geçerliliğinin herhangi özel bir şekle tabi tutulmamış bulunmasından kaynaklanmaktadır. Kısaca 2981 sayılı KTK öncesi dönem diyebileceğimiz bu dönemde taraflar istedikleri şekilde satış vb. sözleşmeler düzenleyebilmekteydiler. İşte bu dönemde motorlu araç alıcı ve satıcıları arasında adi yazılı sözleşmeler yapılması yaygınlaşmış ve gelenek haline gelmiştir. Mülga 6085 sayılı Kanun da bu hususta hiçbir şekil şartı getirmemiş, yalnızca 19. maddesiyle, motorlu araç mülkiyetinin devrini gerektiren sözleşmelerin yapılmasından itibaren 20 gün içinde trafik siciline tescil zorunluluğunu getirmiştir²⁶. Avrupa'nın pek çok ülkesinde halen adi yazılı şekil ile, çoğu kez matbu bir formun taraflarca doldurularak imzalanması ile sözleşmenin geçerli olarak kurulduğunu, bu işlemle birlikte sigortalının değişimi için ayrı bir belge imzalanması gerektiğini, belirli bir süre içinde aracın tescili için ilgili tescil birimine bildirimde bulunduğunu, hatta bazı ülkelerde bu bildirim mektupla dahi yapılabildiğini belirtmek gerekir.

Şekle aykırı uygulamalarda, alıcıya bahsi geçen adi yazılı sözleşmenin bir nüshasının yanında aracı devretmek isteyen kişiye ait trafik tescil belgesi de (ruhsatname) verilmekte ve böylece hiçbir engelle karşılaşmaksızın aracı kullanabilme imkanı tanınmaktadır.

²⁵ RG. tarih: 18.05.1953, sayı: 8411.

²⁶ Mülga 6085 sayılı mülga Karayolları Trafik Kanununun yürürlükte bulunduğu dönemdeki düzenleme ve uygulamaların değerlendirilmesi için bkz. ÖZDEN, Rıza: 6085 Sayılı Karayolları Trafik Kanununun 50. Maddesi Üzerinde Bir İnceleme, Ankara Barosu Dergisi, 1972, S. 1, (s. 10-17).

Kanunun öngördüğü geçerlik şekli karşısında bu tür bir devir sonuç doğurmayacak, mülkiyeti karşı tarafa geçirmeye yetmeyecektir. Diğer ifadeyle, aracın zilyetliğinin nakli, yani tasarruf işlemi hukuka ne kadar uygun olarak yapılmış olursa olsun, temeldeki sebep yani borçlandırıcı işlem sayılan sözleşme, kanunun aradığı şekle aykırı olarak noter haricinde yapıldığı için alıcı zilyet olacak ama malik olamayacaktır. Ayrıca alıcının zilyetlik sıfatı da mülkiyeti kazandımadığı için asli zilyetlik olamayacak, emin sıfatlı fer'i zilyet olacaktır. Asli zilyet, halen mülkiyet hakkını korumakta olan maliktir. Alıcı dolaysız zilyet olduğu anda, malik de dolaylı zilyet durumuna gelecektir. Aracı haricen alan kimse, bunu üçüncü bir kimseye hukuka uygun olarak devretmek ihtiyacını duymadığı müddetçe ya da aracın üzerinde rehin, intifa hakkı gibi kısıtlayıcı bir hak kurması gerekmediği müddetçe aracı istediği gibi kullanacaktır. Hatta bu durumun alıcı bakımından önemli bir yararı da, borçlarından dolayı takibe uğradığında araç kayden dahi kendisine ait olmadığından haciz, ihtiyati haciz gibi kısıtlamalara maruz kalmayacaktır. Ayrıca KTK md. 116, 118 ve KTY md. 166 ile 167 vd. göre tescil plakasına yazılan idari trafik cezaları ve ceza puanlarından kendisi değil, aracı devretmeye çalışan gerçek malik sorumlu olacaktır. Ne var ki, bu durumda aracın kayden ve gerçek maliki olan kimse aleyhine olan ihtiyati tedbir ve hacizler de araç üzerinde uygulanabilecektir. Yine, malikin evliliği ölüm, boşanma, butlan, fesih gibi bir nedenle sona erdiğinde yahut mal rejimi değişikliğine gidildiğinde, eşler arasında geçerli olan mal rejimine göre aracın örneğin edinilmiş mal sayılarak değerinin yarısının diğer eşe verilmesi gerekebileceği gibi, malikin ölümü halinde araç terekede yer alacak, mirasçılara ölüm anında intikal edecektir.

Uygulamada zaman zaman motorlu araçları harici yolla devralan kimselerin bunları aynı şekilde yine haricen üçüncü kişilere devretmek suretiyle aracın piyasada tedavül ettirildiği de görülmektedir. Özellikle sürüm değeri düşük olan motosiklet yahut motorlu bisikletlerin satımının da lüks otomobiller ile aynı işlem ve maliyeti gerektiriyor olması nedeniyle, bu tür araçlarda harici devirlere daha sık rastlanmaktadır.

E. Motorlu Araç Mülkiyeti Devrinin Tabi Olduğu Şekil

1. Tescilsiz (İlk Tescili Yapılacak) Araçlar

Tescili zorunlu bulunan ancak henüz ilk tescili yapılmamış bulunan bir aracın mülkiyetini kazanmak amacıyla yapılacak satış, bağışlama, mal değişimi (trampa) vb. sözleşmeler herhangi bir şekle tabi değildir. Kuşkusuz taraflar şekil serbestisinin söz konusu olduğu böyle bir sözleşmeyi, kendi aralarında anlaşarak belirli bir şekilde yapılması zorunluluğu getirebilirler (TBK md. 17/I). Böyle bir kararlaştırılmış şekil olmadıkça sözleşmenin herhangi bir şekilde yapılmış olması mümkün ve geçerlidir. Bu sözleşme aynı zamanda taraflar arasındaki borçlandırıcı işlemi oluşturmaktadır. Bundan sonra sözleşmenin ifası maksadıyla motorlu aracın mülkiyetinin devredilmesi gerekecektir. Bunun için motorlu aracın zilyetliğinin teslim yahut zilyetliğin nakli sonucunu doğuran diğer bir yol ile alıcıya devredilmesi gerekli ve yeterlidir. Bu sonuncu işlem bir tasarruf işlemi niteliğindedir. Borçlandırıcı işlem olarak kabul ettiğimiz sözleşme bu tasarruf işleminin sebebinin teşkil etmektedir.

Bununla birlikte tescili zorunlu bulunan ve ilk tescili yapılacak olan araçların satın alma veya gümrükten çekme tarihinden itibaren üç ay içinde yazılı olarak ilgili tescil kuruluşuna başvurmaları gerekir (KTK md. 20/a). Burada geçen '*satın alma*' ibaresi '*mülkiyet devrini öngören sözleşmenin yapılması*' şeklinde anlaşılmalıdır. Ancak hükümde belirtilen tescil yükümlülüğü mülkiyetin geçişine etkili olan bir unsur değildir. Mülkiyet, önceki paragrafta da belirttiğimiz gibi borçlandırıcı işlem olan sözleşmenin yapılmasından sonra, tasarruf işlemi niteliğindeki zilyetliğin nakli ile alıcıya geçmiştir. Tescil için üç ay içinde başvurulması yükümlülüğü ise idare hukuku kaynaklı bir düzen hükmüdür. Buna uyulup uyulmaması mülkiyet durumunu etkilemez, aykırı davranış KTK md. 20/e'nin 24.12.2009 tarihli ve 5942 sayılı Kanun md. 1 ile değişik hükmüne göre "*araç satın alıp, bu maddenin birinci fıkrasının (a) bendinin (1) numaralı alt bendine uymayanlar ile (d) bendinin sekizinci paragrafı hükümlerine göre bir ay içerisinde tescil belgesi almayan alıcılara 130 Türk Lirası, (d) bendi hükümlerine uymayan noterlere ise her bir işlem için 1.000 Türk Lirası idari*

para cezası verilir. Tescil yapılmadan trafiğe çıkarılan araçlar, tescil yapılmaya kadar trafikten men edilir”²⁷.

KTK md. 20 hükmünde henüz tescili yapılmamış motorlu araçların mülkiyet devirlerinin, genel olarak taşınır mülkiyetinin devrine ilişkin esaslarından ayrılmadığı söylenebilir. Diğer ifadeyle, satış veya diğer bir mülkiyeti devretmeyi amaçlayan sözleşmenin (borçlandırıcı işlem) yapılmasını izleyen mülkiyeti devir amacıyla zilyetliğin naklinin (tasarruf işlemi) gerçekleşmesi ile motorlu aracın mülkiyeti alıcıya geçmiş olacaktır. Örneğin aracın satımını izleyen teslim ile mülkiyet alıcıya geçmiş olacaktır.

İlk tescili yapılacak olan motorlu araçlardan bazılarının tescilleri trafik sicili dışındaki sicillere yapılacaktır. KTY md. 29/A/a’ya göre askeri araçlar, iş makineleri ve raylı sistemle çalışanlar dışındaki bütün motorlu araçlar ile tescile tabi motorlu araçlara takılarak kullanılacak yapıda ve yüklü ağırlığı 750 kg.’ın üstünde olan römork ve yarırömorkların tescilleri trafik tescil kuruluşlarınca yapılacaktır. Trafik siciline tescil edilmeyecek olan motorlu araçların tescilleri farklı sicillerde yapılacaktır²⁸.

²⁷ 30.03.2005 tarihli ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu md. 17/7. bent hükmüne göre “İdari para cezaları her takvim yılı başından geçerli olmak üzere o yıl için 4.1.1961 tarihli ve 213 sayılı Vergi Usul Kanununun mükerrer 298 inci maddesi hükümleri uyarınca tespit ve ilan edilen yeniden değerlendirme oranında artırılarak uygulanır. Bu suretle idari para cezasının hesabında bir Türk Lirasının küsuru dikkate alınmaz. Bu fıkra hükmü, nispi nitelikteki idari para cezaları açısından uygulanmaz”.

²⁸ KTY m. 29’a göre bunlardan yerli ve yabancı askeri araçların tescilleri Türk Silahlı Kuvvetleri tarafından, raylı sistemde çalışan araçların tescilleri, kullanıldığı yerlere göre ait olduğu kuruluşlarca, kamuya ait iş makineleri ilgili kuruluşlarca, özel ve tüzel kişilere ait olan iş makinelerinden tarım kesiminde kullanılanlar ziraat odalarınca, tarım kesiminde kullanılanların dışında kalan ve sanayi, bayındırlık ve diğer kesimlerde kullanılanlar üyesi oldukları ticaret, sanayi veya ticaret ve sanayi odalarınca tescil edilecektir. Ayrıca bu araçların tescilini yapan tescil kuruluşları, tescil işlemini takip eden onbeş iş günü içerisinde, Gümrük Trafik Şahadetnamesini tanzim eden gümrük idaresine ve ilgili vergi dairesine yazılı olarak veya elektronik ortamda tescilin yapıldığına dair bilgi verir (KTY 29/B/c). Ayrıntılı bilgi için bkz. aşağıda II. bölüm altındaki açıklamalar.

Burada, kamuya ait motorlu araçların alım, satım, bağışlama gibi mülkiyetin devrini gerektiren işlemler bakımından esasen 05.01.1961 tarihli ve 237 sayılı Taşıt Kanunu²⁹, kamu ihale mevzuatı, ilgili yıla ait bütçe kanunu gibi kendine has kurallara bağlı olduğunu, bunun da inceleme konumuzun dışında kaldığını belirtmemiz gerekir. KTK md. 106'ya göre genel bütçeye dahil dairelerle katma bütçeli idareler, il özel idareleri ve belediyeler, kamu iktisadi teşebbüsleri ve kamu kuruluşları, kendilerine ait motorlu araçların sebep oldukları zararlardan dolayı KTK md. 85 vd.'da düzenlenmiş bulunan işletenin hukuki sorumluluğu esaslarına bağlı olmakla birlikte, bu kurum ve kuruluşların motorlu araç edinmeleri, devretmeleri gibi hususların kamu hukuku esaslarına tabi olduğu açıktır. Nitekim bu husus, "satış ve devirler" başlığını taşıyan KTY md. 36'da resmi araçların satış veya devirlerinin ait oldukları kurum veya kuruluşların tabi oldukları mevzuata göre gerçekleştirileceği ifade edilmek suretiyle belirtilmiştir. Bununla birlikte, kural olarak bu kuruluşlara ait olan motorlu araçların da trafik siciline tescil edilmeleri gerekmektedir.

2. Tescil Edilmiş Motorlu Araçlar

a. Genel Olarak

KTK'nun yürürlüğe girdiği 18.06.1985 tarihine kadar motorlu araçların mülkiyet devirlerini düzenleyen bir hüküm bulunmadığı için bu alanda genel hükümler yani MK ve BK'nun taşınır satımı ve mülkiyetine ilişkin hükümleri geçerli idi. Bu bakımdan aracın evvelce tescil edilmiş olup olmamasının bir rolü bulunmamaktaydı. Ancak KTK md 20/d ile tescil edilmiş motorlu araçlar bakımından mülkiyetin devrini öngören sözleşmelerin noterde yapılması zorunluluğu getirilmiştir.

KTK'nun 24.12.2009 tarih ve 5942 sayılı Kanun md. 1 ile değişik 20/d maddesinin ilk cümlesine göre *tescil edilmiş araçların her çeşit satış ve devirleri, satış ve devri yapılacak araçtan dolayı motorlu taşıtlar vergisi, gecikme faizi, gecikme zammı, vergi cezası ve trafik idari para cezası*

²⁹ RG tarih: 12.01.1961, sayı: 10705.

*borcu bulunmadığının tespit edilmesi ve taşıt üzerinde satış ve/veya devri kısıtlayıcı herhangi bir tedbir veya kayıt bulunmaması halinde, araç sahibi adına düzenlenmiş tescil belgesi veya trafik tescil kayıtları esas alınarak noterler tarafından yapılır. Noterler tarafından yapılmayan her çeşit satış ve devirler geçersizdir*³⁰.

Kanunun bu hükmü yukarıdaki şekle gelinceye kadar, deyim yerindeyse hukuki bir evrim geçirmiş, çeşitli değişikliklere uğramıştır. Bu değişikliklerin bir kısmı hiçbir zaman hayata geçirilemeden yürürlükten kaldırılmak zorunda kalmıştır.

Kanunun ilk yürürlüğe girdiği halinde anılan hüküm, tescil olunmuş araçların satış ve devirlerinin (mülkiyetin devrini öngören her türlü sözleşmenin) tescil belgesi esas alınarak, noterlerce yapılacağını ve sözleşmenin yapılmasını müteakip ilk iş günü içinde tescil kuruluşuna bildirilmesini öngörmekteydi³¹.

Kanunun kabul edildiği tarihten sonra, fakat yürürlüğe gireceği 18.06.1985 tarihinden hemen önce, 28.03.1985 tarih ve 3176 sayılı Kanun³² ile md. 20/d'de yapılan değişiklik sonucunda "sözleşmenin

³⁰ "18.6.1985 tarihinde yürürlüğe giren 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 24.12.2009 tarih ve 5942 sayılı Kanun (RG tarih: 31.12.2009, sayı: 27449) md. 1 ile değişik 20/d madde hükmü gereğince, tescil edilmiş araçların her çeşit satış ve devirleri araç sahibi adına mevcut tescil belgesi esas alınarak noter huzurunda veya ilgili memur aracılığıyla yapılması zorunludur. Bu şekilde yapılmayan her çeşit satış ve devirler geçersiz sayılmıştır. Karayolları Trafik Yönetmeliğinin 37/c-d maddesi de aynı nitelikte hükümleri içermektedir" (Y. 15. HD., 17.3.1988 tarihli ve E. 1987/2242 K. 1988/1067 sayılı kararı, YKD. 1988 S. 7, s. 967). Aynı anlamda bkz. Y. 15. HD. 19.9.1986, 2269/3067 (YKD. 1986, S. 11, s. 1684). Ayrıca bkz. Y. HGK, 21.6.1995, E.1995/15-411/, K. 1995/644 (YKD 1996, S. 1, s. 5 vd.).

³¹ Fıkranın 1983'te kabul edilen ilk şekli şu şekildeydi:

"d. Tescil edilmiş araçların her çeşit satış ve devirleri, araç sahibi adına düzenlenmiş tescil belgesi esas alınarak, noterlerce yapılır ve bu satış noterlerce tescil belgesine tarih konularak ve tasdik edilmek suretiyle işlenir. Noterlerce yapılmayan her çeşit satış ve devirler geçersizdir. Ayrıca tescil edilmiş araçların satış ve devirleri noterlerce, sicillerine işlenmek üzere en geç müteakip iş günü içinde ilgili tescil kuruluşuna bildirilir".

³² RG. tarih: 04.04.1985, sayı: 18715.

yapılmasını müteakip ilk iş günü” ibaresindeki süre “yedi iş günü” olarak değiştirilmiştir³³. Bu değişiklikte çoğu noterin hemen her gün bir önceki güne ait araç satışı ve diğer (motorlu araç bağışlama, mal değişimi gibi) sözleşmelere ilişkin evrakı tescil birimlerine göndermek zorunda kalması sorunu hafifletilmeye çalışılmış, en azından haftada bir kez bunların gönderilmesi kolaylığı getirilmiş ise de, sonraki değişikliklerde bu sürenin de kısa bulunduğu ve onbeş güne çıkarıldığını görmekteyiz. Bugün için bu süre KTK md. 20/d/II’ye göre üç iş günü ile sınırlandırılmıştır.

Daha sonra 17.10.1996 tarih ve 4199 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik ile getirilen ek formaliteler sonucunda işlemin (mülkiyetin devrini öngören sözleşmeye ilişkin şartların) ağırlaştırıldığını görmekteyiz. Anılan değişikliğin getirmek istediği önemli bir yenilik de sözleşmeleri yapma yetkisinin noterlerin yanı sıra trafik şubeleri ve bürolarındaki yetkili memurlara da verilmiş olmasıdır. Ancak noterlerin yanı sıra trafik birimlerinin de sözleşme yapabilmesi yönündeki uygulamaya geçilememiş, ertesini yıl 21.05.1997 tarih ve 4266 sayılı Kanun ile bu seçimlik yetki kaldırılmıştır. Sonraki yıllarda sözleşme yapma yetkisi münhasıran trafik birimlerine verilmek istenmiş ise de gerek buna ilişkin altyapının hazırlanamaması, gerekse noter çevrelerinden gelen baskılar sonucunda bu düzenleme de yürürlüğe girmesine kısa bir süre kala yürürlükten kaldırılarak, tescil edilmiş motorlu araçlara ilişkin mülkiyet devrini öngören sözleşmelerin münhasıran noterlerde yapılması uygulamasına devam edilmiştir³⁴.

³³ 28.03.1985 tarihli ve 3176 sayılı Kanun ile yapılan değişiklikten sonra fıkra hükmü aşağıdaki şekli almıştır:

“d. Tescil edilmiş araçların her çeşit satış ve devirleri, araç sahibi adına düzenlenmiş tescil belgesi esas alınarak noterlerce yapılır. Bu satış, noterlerce tescil belgesine tarih konularak ve tasdik edilmek suretiyle işlenir. Ayrıca, tescil edilmiş araçların satış ve devir işlemleri noterler tarafından sicile işlenmek üzere, işlemin tekemmülünü müteakip en geç yedi iş günü içinde ilgili tescil kuruluşuna bildirilir”.

³⁴ Tescilli motorlu araçların mülkiyetinin devrini öngören sözleşmelerin nasıl yapılacağını düzenleyen KTK md./20 hükmündeki sözleşmeyi kimin düzenleyeceğine ilişkin hüküm bir dizi değişikliğe uğradıktan sonra, yine noterlerin bu husustaki tek düzenleyici makam olarak kaldığı, gerçekte

4199 sayılı Kanun, noter marifetiyle mülkiyetin devrini öngören sözleşmelerin yapılabilmesi için iki adet belge sunulması zorunluluğu getirmiştir. Halk arasında o dönem “temiz kağıdı” adı da verilen bu belgeler, aracın ‘motorlu taşıtlar vergisi borcu bulunmadığına’ ve ‘tescil plakasına yazılmış trafik para cezası borcu bulunmadığına’ dair belgelerden ibarettir. Anılan değişiklikle, işlemin tamamlanmasından sonra ilgili noter tarafından aracın bağlı bulunduğu vergi dairesine yazılı bildirimde bulunulması zorunluluğu getirilmiştir. Böylece her mülkiyet devrini öngören sözleşmeyi zaten ilgili tescil kuruluşuna bildirmek zorunda olan noterlerin, bu hususu ayrıca ilgili vergi dairesine de bildirme zorunluluğu getirilmiştir. Vergi dairelerine de, bu bildirim üzerine önceki malik adına kayıtlı olan Motorlu Taşıtlar Vergisi mükellefiyetine son vermek ve yeni malik adına vergi mükellefiyetini tesis etmek görevi verilmiştir. Ayrıca bahsi geçen bildirim süresi noterdeki işlemin tamamlanmasını

noterlerin bu yetkisinin kesintisiz ve münhasıran devam ettiği görülmektedir. Sözleşmeyi kimin düzenleyeceği hususu ile ilgili olarak KTK md. 20/d hükmünde yapılan değişiklikler aşağıdaki kronolojik sıra içinde gerçekleştirilmiştir.

1. Motorlu araç mülkiyetinin devrini öngören sözleşmelerin trafik tescil şube veya bürolarındaki ilgili memurlar tarafından yapılmasını öngören, 04.06.2008 tarih ve 5766 sayılı Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (RG. 06.06.2008, Sayı: 26898-Mükerrer) md. 18;
2. Trafik tescil şube ve bürolarına sözleşme yetkisinin devrini öngören değişikliğin yürürlüğe girmesini 01.01.2009 tarihine erteleyen, 30.07.2008 tarih ve 5795 sayılı Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun (RG. 01.08.2008, Sayı: 26954) md. 1.;
3. Motorlu araç mülkiyetinin devrini öngören sözleşmelerin münhasıran trafik tescil şube ve büroları tarafından yapılmasını öngören değişikliğin yürürlüğe giriş tarihini 01.01.2009 tarihinden 31.12.2009 tarihine erteleyen, 27.12.2008 tarihli ve 5828 sayılı 2009 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu (RG. Tarih: 31.12.2008, Sayı: 27097 -Mükerrer) md. 29/VI.
4. Motorlu araç mülkiyetinin devrini öngören sözleşmelerin yapılması yetkisini trafik tescil büro ve şubelerinden alarak münhasıran noterlere devreden 5942 sayılı “Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun (RG. 31.12.2009, Sayı: 27449) md. 1.

izleyen 15 iş gününe çıkarılmıştır. Şu halde sözleşmeyi düzenleyen noter bu süre içinde hem tescil kuruluşuna hem de vergi dairesine işlemi bildirmek zorundadır. Yine aynı değişiklik sonucunda anılan fıkra hükmüne ve fıkroda yapılan sonraki değişikliklere rağmen bugün de varlığını sürdürmekte olan bir ekleme ile tescil sürelerini geçirdiği tespit edilen araçların trafikten alıkonulacağı, aracın trafikten alıkonulduğu yerdeki tescil kuruluşu tarafından alıcı adına tescil işlemlerinin re'sen yaptırılacağı, bu süre zarfında araçta veya taşınan yükte meydana gelecek zararların yeni araç sahibine ait olacağı öngörülmüştür³⁵. Bu ilginç değişikliğin uygulamada karşılaşılan sorunlara bir tepki olarak yapıldığı söylenebilir. Buna göre tescil yükümlülüğüne uymaksızın trafiğe çıkan aracın trafikten alıkonulması gerekecektir. Ancak bu alıkonulma çoğu kez aracın belirli bir park yerine çekilmesine ve orada işlemler tamamlanıp, yeni malik aracı teslim alana kadar muhafaza edilmesini gerektirecektir. İşte eklenen bu son hüküm ile bu süreçte araçta ve varsa yüklerinde meydana gelebilecek hasarlardan idarenin sorumlu olmaması kuralı getirilmiştir. Burada akla hemen görevlilerin kusurlu davranışları

³⁵ Fıkra hükmü 17.10.1996 tarih ve 4199 sayılı Kanun ile gerçekleştirilen değişiklikten sonra aşağıdaki hali almıştır:

“d. Tescil edilmiş araçların her çeşit satış ve devirleri, aracın motorlu taşıtlar vergisi ile tescil plakasına yazılmış trafik para cezası borcu bulunmadığına dair belgenin ibrazı halinde araç sahibi adına düzenlenmiş tescil belgesi esas alınarak noterlerce ya da trafik şubeleri ve bürolarında yetkili memurlarca yapılır.

Bu satış, noterler ve trafik şubeleri ve bürolarında yetkili memurlarca tescil belgesine tarih konularak ve tasdik edilmek suretiyle işlenir. Ayrıca, tescil edilmiş araçların satış ve devir işlemleri noterler tarafından siciline işlenmek üzere işlemin tamamlanmasını müteakip en geç 15 iş günü içinde ilgili tescil kuruluşu ile vergi dairesi müdürlüğüne bildirilir. Trafik şubeleri ve bürolarının vergi dairesi müdürlüklerine satış işlemi bildirmesi üzerine, intikal eden araçların vergi kayıtları, satış sözleşmesinin düzenlendiği tarih itibarıyla, 197 sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu hükümleri uyarınca önceki malikin vergi mükellefiyetine son verilir. Ayrıca, yeni malik adına vergi mükellefiyeti tesis edilir.

Tescil sürelerini geçirdiği tespit edilen araçlar trafikten men edilir. Aracın trafikten men edildiği yer tescil kuruluşunda, aracın alıcı adına tescil işlemleri yaptırılır. Bu süre içinde araçta veya taşınan yükte meydana gelecek zararlar, yeni araç sahibine aittir”.

sonucundan araçta veya yükünde bir hasar meydana gelmesi halinde bu zarardan yine de idarenin sorumlu olup olmayacağı sorusu gelmektedir. Kanaatimizce bu kuralı böylesine geniş yorumlamak doğru değildir. Görevlilerin kusurlu davranışları sonucunda araçta ve yüklerinde meydana gelebilecek hasarlardan idarenin sorumlu olması ve bu nedenle ödemek zorunda kalacağı tazminat nedeniyle kusur ilkesine göre görevlilere rücu etmesi gerekir. Diğer ifadeyle burada idarenin kusursuz sorumluluğu söz konusu olmayacaktır. Kuralın farklı yorumlanması halinde, idarenin keyfi olarak araca zarar verebileceği sonucu ortaya çıkar ki, böylesine belirsiz bir cezanın Anayasal bir ilke olan 'hukuk devleti' ilkesi (md. 2, 5) ile bağdaştırılması mümkün olmaz.

Bununla beraber, KTK md. 20/d hükmünde yapılan sonraki değişiklikler sonucunda getirilen otomatik tescil sistemi sayesinde, artık önceden ilk tescili yapılmış olan araçların el değiştirmelerinde tescil yükümlülüğünün yerine getirilmemesi ihtimali ortadan kalktığı için, sözleşmeyi yaptıktan sonra tescili ihmal etmek söz konusu olamayacaktır. Dolayısıyla 'tescil edilmediği halde trafiğe çıkma' olgusu ancak ilk tescili yapılmamış araçlar bakımından sözkonusu olabilir.

KTK md.20/d'de 21.05.1997 tarih ve 4262 sayılı Kanun ile yapılan değişiklik³⁶ sonucunda noterlerin sözleşme yapabilmesi için

³⁶ Fıkra, 21.05.1997 tarih ve 4262 sayılı 'Karayolları Trafik Kanununda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun' (RG. tarih: 25.05.1997, sayı: 22999) ile yapılan değişiklikten sonra aşağıdaki şekli almıştır:

"d. Tescil edilmiş araçların her çeşit satış ve devirleri, aracın motorlu taşıtlar vergisi borcu bulunmadığına dair belgenin ibrazı halinde araç sahibi adına düzenlenmiş tescil belgesi esas alınarak noterlerce yapılır. Bu satış, noterlerce tescil belgesine tarih konularak ve tasdik edilmek suretiyle işlenir. Ayrıca, tescil edilmiş araçların satış ve devir işlemleri noterler tarafından siciline işlenmek üzere işlemin tamamlanmasını müteakip en geç 15 iş günü içinde ilgili tescil kuruluşu ile vergi dairesi müdürlüğüne bildirilir. Noterlerin vergi dairesi müdürlüklerine satış işlemini bildirmesi üzerine, intikal eden araçların vergi kayıtları, satış sözleşmesinin düzenlendiği tarih itibarıyla, 197 sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu hükümleri uyarınca önceki malikin vergi mükellefiyetine son verilir. Ayrıca, yeni malik adına vergi mükellefiyeti tesis edilir. Tescil sürelerini geçirdiği tespit edilen araçlar trafikten men edilir. Aracın trafikten men edildiği yer tescil kuruluşunda,

tarafarca sunulması gereken belgelerden olan 'tescil plakasına yazılmış trafik para cezası borcu bulunmadığına dair belge' kaldırılmış, böylece yalnızca motorlu taşıtlar vergisi borcu bulunmadığına dair belgenin sunulması yeterli görülmüştür. Bu değişiklikten başka, yukarıda da belirtildiği gibi, noterlerin yanısıra trafik birimlerine de verilen sözleşme yapma yetkisi önce münhasıran trafik birimlerine verilmek istenmiş ancak daha sonra bundan vazgeçilerek, trafik birimlerinden alınan yetki yeniden münhasıran noterlere verilmiştir.

04.06.2008 tarih ve 5766 sayılı "Amme Alacaklarının Tahsil Usulü Hakkında Kanunda ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"³⁷ md. 18 ile KTK md. 20/d'de yeniden değişikliğe gidilmiş, bu değişiklikle, tescil edilmiş motorlu araçların devrini öngören sözleşmenin noterde yapılması esnasında motorlu taşıtlar vergisi borcu olmadığına dair belge ibraz etme zorunluluğu kaldırılarak, bunun yerine, 'borcun olmadığına tespiti' esası getirilmiştir. Bu tespiti noter elektronik ortamda yapacaktır. Kanunla getirilen bir başka önemli değişiklik ise sözleşme yapma yetkisinin noterlerden alınarak, münhasıran trafik tescil şube ve bürolarındaki ilgili memurlara verilmesidir. Diğer ifadeyle trafik birimleri hem sözleşmeyi hem de tescili gerçekleştirecek makam olarak belirlenmiştir. Bununla araç devir işlemlerinin tek aşamada gerçekleştirilmek suretiyle gereksiz bürokrasinin kaldırılmış olacağı inancı, hükmün ilgili gerekçe kısmında ifade olunmaktadır³⁸. Ancak yukarıda belirttiğimiz ve aşağıda da ayrıca ele alacağımız üzere, bu yetki değişikliği henüz yürürlüğe girmeden önce ertelenmiş, sonrasında ise sözleşme düzenleme yetkisi yeniden münhasıran noterlere verilmiştir³⁹.

aracın alıcı adına tescil işlemleri yaptırılır. Bu süre içinde araçta veya taşınan yükte meydana gelecek zararlar, yeni araç sahibine aittir. Noterlerce yapılmayan her türlü satış ve devirler geçersizdir".

³⁷ RG. Tarih: 06.06.2008, Sayı: 26898 (Mükerrer sayı).

³⁸ TBMM Genel Kurul Tutanağı, 23. Dönem, 2. Yasama Yılı, 113. Birleşim, 04.06.2008, Çarşamba, (http://www.tbmm.gov.tr/develop/owa/tutanak_g_sd.birlesim_baslangic?P4=20181&P5=B&page1=65&page2=65, (26.10.2012).

³⁹ Anılan değişiklik ile bent hükmü aşağıdaki şekli almış, ancak trafik şube ve bürolarına devredilmesi öngörülen sözleşme yapma yetkisi hayata geçirile-

meden, yeniden eski sisteme dönülmüş, yani sözleşme noterde, tescil trafik şube veya bürosunda yapılmasına devam edilmiştir. "d) Tescil edilmiş araçların her çeşit satış ve devirleri, satış ve devri yapılacak araçtan dolayı motorlu taşıtlar vergisi borcu bulunmadığının tespit edilmesi halinde araç sahibi adına düzenlenmiş tescil belgesi esas alınarak trafik tescil şube veya bürolarındaki ilgili memurlar tarafından siciline işlenmek suretiyle yapılır. Trafik tescil şube veya büroları tarafından yapılmayan her çeşit satış ve devirler geçersizdir.

Satış üzerine trafik tescil şube veya bürolarında alıcı adına tescil belgesi veya geçici tescil belgesi düzenlenir. Ayrıca, tescil edilmiş araçların satış ve devir işlemlerine ilişkin bilgiler işlemin tamamlanmasını müteakip en geç onbeş işgünü içinde ilgili vergi dairesi müdürlüklerine bildirilir.

18/2/1963 tarihli ve 197 sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanununun 13 üncü maddesinde hüküm altına alınan isteme ve bildirme yükümlülüklerini, sorumluluk hükümleri saklı kalmak kaydıyla, elektronik ortamda yaptırmaya ve bu uygulamaya ilişkin usul ve esasları müştereken belirlemeye Gelir İdaresi Başkanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü yetkilidir.

Haciz, müsadere, zapt, buluntu, trafikten men gibi nedenlerle; icra müdürlükleri, vergi dairesi müdürlükleri, milli emlak müdürlükleri ile diğer yetkili kamu kurum ve kuruluşları tarafından satışı yapılan araçların satış tutanağının bir örneği aracın kayıtlı olduğu trafik tescil şube veya bürolarına üç işgünü içerisinde gönderilir. Aracı satın alanlar gerekli bilgi ve belgeleri sağlayarak ilgili tescil kuruluştan bir ay içerisinde adlarına tescil belgesi almak zorundadırlar. Alıcıların tescil belgesi almak için süresinde başvuramaları halinde bu araçları alıcıları adına re'sen kayıt ve tescil ettirmeye Emniyet Genel Müdürlüğü yetkilidir.

Bu madde uyarınca trafik tescil şube veya büroları tarafından yapılacak satış, devir ve tescil işlemlerine ilişkin usul ve esaslar yönetmelikte belirlenir". Bu değişiklik sonucunda KTK md. 20/d/1 hükmünde geçen "satış ve devirleri, satış ve devri yapılacak araçtan dolayı motorlu taşıtlar vergisi borcu bulunmadığının tespit edilmesi halinde araç sahibi adına düzenlenmiş tescil belgesi esas alınarak trafik tescil şube veya bürolarındaki ilgili memurlar tarafından siciline işlenmek suretiyle yapılır" ibaresi ile, sözleşmenin de trafik sicili üzerinde yapılmasının öngörüldüğü sonucu ortaya çıkmaktadır. Bunun öngörülmüş olması mümkün ve mantıklıdır. Zira hayata geçmemiş olan bu düzenlemede sözleşmeyi yapan makam ile tescili gerçekleştiren makam aynıdır. Dolayısıyla önce sözleşmeyi bağımsız olarak yapmak, sonra da tescil ile uğraşmak yerine, sözleşmeyi de sicil üzerinde yapmak mümkündür. Nitekim bu usul tapu sicilinin asli unsurlarından sayılan ve kadastrosu henüz gerçekleştirilmemiş yerlerde halen tutulmaya devam edilen zabıt (kayıt) defterlerindeki usule yaklaşmıştır. Gerçekten de zabıt defterinde mülkiyetin devrini öngören sözleşmeler bizzat bu defterin üzerinde yapılmakta ve tescil de hemen aynı yatay sütunda gerçekleştirilmektedir.

5766 sayılı Kanun md. 18 ile KTK md. 20'ye eklenen bir başka hüküm Gelir İdaresi Başkanlığı ile Emniyet Genel Müdürlüğünü, 18.02.1963 tarih ve 197 sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanununda⁴⁰ öngörülen isteme ve bildirme yükümlülüklerini elektronik ortamda yaptırmaya ve bunun uygulamasına ilişkin usul ve esasları birlikte belirlemeye yetkili kılmıştır. Bu düzenleme ile ilgili trafik birimlerinde sözleşmenin (dolayısıyla tescilin de) yapılması esnasında, önceki malikin motorlu taşıtlar vergisi mükellefiyetinin sona erdirilmesi ile buna bağlı olarak yeni malikin vergi mükellefiyetinin tesisinin elektronik ortamda yapılması amaçlanmıştır.

Yine 5766 sayılı Kanun md. 18 ile KTK md. 20'ye eklenen yeni bir hüküm, haciz, müsadere⁴¹, zapt, buluntu, trafikten men gibi nedenlerle; icra müdürlükleri, vergi dairesi müdürlükleri, millî emlak müdürlükleri ile diğer yetkili kamu kurum ve kuruluşları tarafından satışı yapılan araçların satış tutanağının bir örneğinin aracın kayıtlı olduğu trafik tescil şube veya bürolarına üç işgünü içerisinde gönderileceğini, aracı satın alanların gerekli bilgi ve belgeleri sağlayarak ilgili tescil kuruluşundan bir ay içerisinde adlarına tescil belgesi almak zorunda olduklarını, alıcıların tescil belgesi almak için süresinde başvurmamaları halinde bu araçları alıcıları adına re'sen kayıt ve tescil ettirmeye Emniyet Genel Müdürlüğü'nün yetkili olduğunu öngörmektedir. Ancak hemen belirtmeliyiz ki bu son hüküm mülkiyet devrini öngören sözleşmelere ilişkin olmayıp, tescil ile ilgilidir. Çünkü araç zaten kendi usulüne uygun olarak satılmıştır. Satan kuruluş üç iş günü içinde satış tutanağını, alıcı da bir ay zarfında ilgili bilgi ve belgeleri trafik birimlerine sunarak tescili gerçekleştirmek ve tescil belgesi almak zorunda tutulmuştur.

⁴⁰ RG. tarih: 23.02.1963, sayı: 11432.

⁴¹ 26.09.2004 tarih ve 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu (RG. tarih: 12.10.2004, sayı: 25611) md. 54/I, iyiniyetli üçüncü kişilere ait olmamak koşuluyla, kasıtlı bir suçun işlenmesinde kullanılan veya suçun işlenmesine tahsis edilen ya da suçtan meydana gelen eşyanın müsadere edilmesini öngörmektedir. Motorlu araçlar pek çok suçun işlenmesine yardımcı olabilecek kapasiteye sahip olmaları nedeniyle bunların mahkeme kararıyla müsadere edilmeleri söz konusu olabilmektedir. Özellikle kaçakçılık suçlarında genellikle motorlu araçlar kullanılmaktadır.

5766 sayılı Kanun md. 18'in KTK md. 20'de yaptığı bir diğer değişiklik de (e) bendinin değiştirilerek md. 20/d hükmünün ihlali halinde idari para cezası uygulanacağını öngörmüş olmasıdır.

Ne var ki 30.07.2008 tarih ve 5795 sayılı "Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun"⁴² md. 1 ile 5766 sayılı Kanunun KTK 20/d'de yaptığı ve tescilli motorlu araç mülkiyetinin devrini öngören sözleşmelerin münhasıran trafik tescil şube ve bürolarında yapılmasını öngören değişikliğin yürürlüğe giriş tarihi 01.01.2009 tarihine ertelenmiştir. Bunun ertelenen sebebi, 'şimdiye kadar tescil edilmiş olsun olmasın motorlu araçların sadece mülkiyet devirlerinin tescilini gerçekleştirmekle yükümlü olan trafik şube ve bürolarına 5766 sayılı Kanun ile sözleşme yapma görevinin de verilmiş olması, ancak gerekli altyapı hazırlığının tamamlanamamış olması' şeklinde ifade olunmuştur⁴³.

Daha sonra kabul edilen 27.12.2008 tarihli ve 5828 sayılı 2009 Yılı Merkezi Yönetim Bütçe Kanunu md. 29/VI ile getirilen değişiklik sonucunda araç mülkiyetinin devrini öngören sözleşmeleri düzenleme ve tescil işlerini yapma yetkisini trafik tescil şube ve bürolarına veren hükmün yürürlüğe gireceği tarih bu kez 31.12.2009 gününe ertelenmiştir⁴⁴.

Anılan önemli değişikliğin yürürlüğe girmesine bir gün kala Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 24.12.2009 tarih ve 5942 sayılı "Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun"⁴⁵ md. 1 ile yeniden önemli değişiklikler gerçekleştirilmiştir⁴⁶. Bu değişiklikler aşağıdaki gibi sıralanabilir:

⁴² RG. tarih: 01.08.2008, sayı: 26954.

⁴³ TBMM Tutanak Dergisi, 137'nci Birleşim, 30 Temmuz 2008, Çarşamba, <http://www.tbmm.gov.tr/tutanak/donem23/yil2/bas/b137m.htm> Erişim tarihi: 26.10.2012.

⁴⁴ RG. tarih: 31.12.2008, sayı: 27097 (1. Mükerrer sayı).

⁴⁵ RG. tarih: 31.12.2009, sayı: 27449.

⁴⁶ Anılan değişiklikten sonra bent bir hayli uzamış ve şu şekli almıştır: "d) Tescil edilmiş araçların her çeşit satış ve devirleri, satış ve devri yapılacak araçtan dolayı motorlu taşıtlar vergisi, gecikme faizi, gecikme zammı, vergi cezası ve trafik

idari para cezası borcu bulunmadığının tespit edilmesi ve taşıt üzerinde satış ve/veya devri kısıtlayıcı herhangi bir tedbir veya kayıt bulunmaması halinde, araç sahibi adına düzenlenmiş tescil belgesi veya trafik tescil kayıtları esas alınarak noterler tarafından yapılır. Noterler tarafından yapılmayan her çeşit satış ve devirler geçersizdir.

Satış ve devir işlemi, siciline işlenmek üzere üç işgünü içerisinde ilgili trafik tescil kuruluşu ile vergi dairesine bildirilir. Bu bildirimle birlikte alıcı adına trafik tescil işlemi gerçekleşmiş sayılır. Satış ve devir tarihi itibarıyla, 197 sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu hükümleri uyarınca eski malikin vergi mükellefiyeti sona erer, yeni malikin vergi mükellefiyeti başlar.

Yapılan satış ve devir işlemi üzerine noterler tarafından yeni malik adına bir ay süreyle geçerli tescile ilişkin geçici belge düzenlenir.

197 sayılı Kanununun 13 üncü maddesinde yer alan sorumluluk hükümleri saklı kalmak kaydıyla, anılan maddede ve bu bentte yer alan isteme ve bildirmeleri elektronik ortamda yaptırmaya ve bu konuda yükümlülük getirmeye, elektronik bildirmelere ilişkin usul ve esasları belirlemeye Gelir İdaresi Başkanlığı ve Emniyet Genel Müdürlüğü yetkili olup, bu kurumlar satış, devir ve tescile ilişkin işlemlerin gerçekleştirilmesi için gerekli elektronik veri akışını sağlarlar. Satış ve devir işlemlerini yapanlar, bu işlemler sırasında edindikleri bilgileri ifşa ettikleri takdirde Türk Ceza Kanununun 239 uncu maddesi uyarınca cezalandırılırlar.

Satış ve devir işlemlerinin bildiriminden itibaren bir aylık süre içerisinde ilgili trafik tescil kuruluşu veya Emniyet Genel Müdürlüğü'nün uygun gördüğü kamu kurum veya kuruluşları tarafından yeni malik adına tescil belgesi düzenlenerek elden veya posta aracılığıyla teslim edilir. Tescil belgesinin bir ay içerisinde teslim edilememesi halinde yeni malike sorumluluk yüklenemez.

Bu bentte düzenlenen satış ve devir işlemleri her türlü harçtan, bu işlemlere ilişkin düzenlenen kağıtlar damga vergisi ve değerli kağıt bedellerinden istisnadır. Trafik tescil kuruluşunda yeni malik adına yapılacak tescil nedeniyle düzenlenmesi gereken değerli kağıtların bedelleri, satış ve devir esnasında noterler tarafından tahsil edilir ve 1512 sayılı Noterlik Kanununun 119 uncu maddesi uyarınca beyan edilerek ödenir. Bu bentte yer alan işlemler sebebiyle noterlere herhangi bir pay veya aidat ödenmez.

1512 sayılı Kanununun 112 nci maddesi uyarınca belirlenen ücret uygulanmaksızın satış ve devre ilişkin her türlü işlem karşılığında toplam 20 Türk Lirası maktu ücret alınır. Söz konusu ücret, her takvim yılı başından geçerli olmak üzere önceki yılda uygulanan ücret tutarının o yıl için 213 sayılı Vergi Usul Kanunu uyarınca tespit ve ilan olunan yeniden değerlendirme oranında artırılması suretiyle hesaplanır.

Haciz, müsadere, zapt, buluntu, trafikten men gibi nedenlerle; icra müdürlükleri, vergi dairesi müdürlükleri, milli emlak müdürlükleri ile diğer yetkili kamu kurum ve kuruluşları tarafından satışı yapılan araçların satış tutanağının bir örneği aracın kayıtlı olduğu trafik tescil kuruluşlarına üç işgünü içerisinde gönderilir.

a. Tescil edilmiş araçların mülkiyetinin devrini öngören sözleşmelerin yapılabilmesi için ilgili araçtan dolayı motorlu taşıtlar vergisi, gecikme faizi, gecikme zammı, vergi cezası ve trafik idari para cezası borcu bulunmadığının tespit edilmesi şartı getirilmiştir⁴⁷. Burada var olan vergi ve ceza borcu bulunmama şartı, bu borçlara ait gecikme faizi, gecikme zammı, vergi cezası gibi fer'ileri de kapsayacak şekilde yeniden tanımlanmıştır. Bunlara ilave olarak, araç üzerindeki mülkiyetin devrini kısıtlayıcı herhangi bir tedbir veya kayıt bulunmaması da aranmaktadır. Bu kısıtlamaların bulunup bulunmadığını noterler gerek araca ilişkin tescil belgesine, gerekse elektronik sisteme ayrı ayrı bakarak tespit edeceklerdir. Ancak taraflara araca ilişkin herhangi bir vergi veya ceza borcunun bulunmadığına dair bir belge ibraz etme yükümlülüğü kaldırılmıştır.

b. Sözleşme düzenleme yetkisini noterlerden alarak münhasıran trafik şube ve büro memurlarına veren düzenlemenin henüz yürürlüğe girmesine bir gün kala kaldırılarak yeniden noterlerin münhasıran yetkili kılınmış olması bir diğer önemli değişikliktir. Öyle ki, 1997 değişikliği ile getirilen ve trafik şube ve bürolarını da noterlerin yanında seçimlik olarak yetkili kılan ancak hayata geçirilememiş hükmün de öncesine gidilerek bu yetki sırf noterlere tanınmıştır⁴⁸.

Aracı satın alanlar gerekli bilgi ve belgeleri sağlayarak ilgili trafik tescil kuruluşundan bir ay içerisinde adlarına tescil belgesi almak zorundadırlar. Alıcıların tescil belgesi almak için süresinde başvuramamaları halinde bu araçları alıcıları adına re'sen kayıt ve tescil ettirmeye Emniyet Genel Müdürlüğü yetkilidir.

Bu bendin uygulanmasına ilişkin usul ve esasları belirlemeye İçişleri ve Maliye Bakanlıkları yetkilidir".

⁴⁷ Bununla birlikte, KTY md. 36'da yapılan değişiklik ile (RG. tarih: 01.05.2010, sayı: 27568) KTK'nun değişik 20/d maddesinde sayılan motorlu taşıtlar vergisi, gecikme faizi, gecikme zammı, vergi cezası, trafik idari para cezası aynen tekrar edilmiş, ancak anılan kanun hükmünde adı geçmeyen iki husus daha eklenmiştir. Bunlar 5539 sayılı Kanun md. 21'e göre verilen idari para cezaları ile geçiş ücretidir. Geçiş ücreti ile kastedilen, köprü ve otoyollara ilişkin olan ücretlerdir.

⁴⁸ Bu hususta gerekli altyapının oluşturulamamış olması kadar, önemli bir gelir kaynağını yitirme aşamasında bulunan noter çevrelerinin baskıları da

c. Yapılan satış ve devir işlemi üzerine noter tarafından yeni malik adına bir ay süreyle geçerli olacak şekilde tescile ilişkin geçici bir belge düzenlenmesi esası getirilmiştir.

d. 1512 sayılı Noterlik Kanunu md. 112 uyarınca belirlenen ücret uygulanmaksızın satış ve devre ilişkin her türlü işlem karşılığında toplam 20 Türk Lirası maktu ücret alınması ve söz konusu ücretin, her takvim yılı başından geçerli olmak üzere önceki yılda uygulanan ücret tutarının o yıl için 213 sayılı Vergi Usul Kanunu uyarınca tespit ve ilan olunan yeniden değerlendirme oranında artırılması suretiyle hesaplanması esası getirilmiştir. Bununla, noterde yapılan sözleşmeler nedeniyle girilen mali külfet azaltılmıştır⁴⁹. Bu

söz konusudur. Diğer yandan satış senedi (sözleşme) tanzimi, imza alınması, vekaletli işlemler vb. gibi uzmanlık gerektiren bir alanda yeterince eğitilmiş personelin sağlanarak ya da mevcut personelin eğitilerek bütün il ve ilçeleri kapsayacak şekilde kısa süre içinde örgütlenmesindeki zorluk da ortadadır. Ayrıca bu alanda halen (trafik tescil işlerinde) emniyet hizmetleri sınıfından polis memurlarının kullanılmakta olması da isabetli bir uygulama değildir. Zira trafik zabıtasının yeri masa başı yahut bürolar değil, yollar, cadde ve sokaklar olmalıdır. Bir yandan polis memuru sayısının yetersizliğinden söz ederken, diğer yandan önemli sayıda polis memurunu aslında meslekleriyle doğrudan ilgili olmayan trafik tescil, pasaport işlemleri gibi görevlerde çalıştırmak insan kaynağı israfı oluşturmaktadır. Kanaatimizce, trafik tescil büroları da tıpkı Dernekler Masası uygulamasının kaldırılarak İçişleri Bakanlığı ve valilikler bünyesinde Dernekler Müdürlüklerinin kurulmasında olduğu gibi Emniyet Teşkilatı içinde veya dışında ama mutlaka sivil ve uzman memurlardan oluşan bir yapıya kavuşturulmalıdır. Bununla birlikte 5942 sayılı Kanun ile getirilen değişiklikler arasında aslında bu tür bir yapılanmaya zımnen imkan tanındığı anlaşılmaktadır. Zira yukarıda anılan son değişiklikten sonra 20/d bendine eklenen "Satış ve devir işlemlerinin bildiriminden itibaren bir aylık süre içerisinde ilgili trafik tescil kuruluşu veya Emniyet Genel Müdürlüğünün uygun gördüğü kamu kurum veya kuruluşları tarafından yeni malik adına tescil belgesi düzenlenerek elden veya posta aracılığıyla teslim edilir..." hükmü ile yukarıda sözünü ettiğimiz yeni bir yapılanmaya yasal imkan sağlandığı görülmektedir.

⁴⁹ Kanunda belirtilen 20 TL ücret 2012 yılı itibarıyla 23,75 TL olarak uygulanmaktadır. Ancak noterde yapılan işlem esnasında bu rakamın yanısıra Emniyet Genel Müdürlüğü adına tescil belgesi bedeli adı altında 58 TL ile trafik belgesi adı altında 77,50 ve ayrıca 7 TL posta ücreti alınmaktadır.

düzenlemenin resmi şekilden mali nedenlerle kaçınma eğilimini azaltma yönünde olumlu bir etkisi olacağı açıktır.

Mülkiyetin devrini öngören sözleşmeyi re'sen düzenleyen noterin, ilgili trafik tescil birimi ile vergi dairesine bunu bildirme zorunluluğu bulunmaktadır⁵⁰ (KTK md. 20/II/c.1). Aynı fıkranın ikinci cümlesi hükmüyle, bu bildirim yapılmış olması ile birlikte alıcı adına trafik tescil işlemi de yapılmış sayılmaktadır. Burada tescilin fiilen yapılmış olup olmamasına değil, bildirim yapılmış olmasına sonuç bağlanmıştır. 197 sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu bakımından sözleşme tarihi itibarıyla eski malikin vergi mükellefiyeti sona ererken yeni malikin vergi mükellefiyeti başlamaktadır (KTK md. 20/II/son cümle).

Sözleşmenin noter tarafından düzenlenmesi üzerine yine noter tarafından yeni malik adına bir ay süreyle geçerli tescile ilişkin geçici bir belge düzenlenecektir (md. 20/II).

Böylece 2012 yılında noterde yapılan bir araç satışı yahut mülkiyetin devrini öngören sözleşme ile bunun tescil masrafları için toplam 166,25 TL harcamak gerekecektir.

⁵⁰ Yasakoyucu noterde yapılan bu sözleşmeye sıradan bir mülkiyeti devir borcu yükleyen sözleşme olmanın ötesinde işlevler yüklemiştir. Her şeyden önce burada bir vergi ve ceza borcunu takip işlevi de bulunmaktadır. Kanun'un 20/d maddesinde (KTY md. 36) yer alan "...Tescil edilmiş araçların her çeşit satış ve devirleri, satış ve devri yapılacak araçtan dolayı motorlu taşıtlar vergisi, gecikme faizi, gecikme zammı, vergi cezası ve trafik idari para cezası borcu bulunmadığının tespit edilmesi ve taşıt üzerinde satış ve/veya devri kısıtlayıcı herhangi bir tedbir veya kayıt bulunmaması halinde, araç sahibi adına düzenlenmiş tescil belgesi veya trafik tescil kayıtları esas alınarak noterler tarafından yapılır" şeklindeki hükmü, aracı devreden tarafı, varsa Motorlu Taşıtlar Vergisi borcunu, gecikme faizini, gecikme zammını, vergi cezasını ve trafik idari para cezası borçlarını ödemeye zorlamaktadır. Bu denetlemeyi sözleşmeyi düzenlemeden önce noter yapacaktır. Noterlerin bu denetlemeyi elektronik ortamda yapmaları söz konusudur. Maddenin değişiklikten önceki halinde tarafların bunu belgelemeleri gerekmekteydi ve bunun için gündelik dilde 'temiz kâğıdı' tabir olunan yeni tarihli borçsuzluk belgeleri ilgili vergi dairelerinden temin edilerek noterlere sunulmaktaydı.

Şu halde tescilli bir motorlu aracın mülkiyetinin devri noterde yapılan satış sözleşmesini (veya mülkiyetin naklini öngören diğer bir sözleşmeyi) izleyen tasarruf işlemi, yani zilyetliğin nakli ile (genellikle aracın alıcıya yahut temsilcisine teslim ile ya da zilyetliği sağlayıcı araçların, örneğin anahtarların teslim edilerek aracın alıcının hakimiyet alanına sokulması ile yahut alıcının hükmen teslim, zilyetliğin havalesi gibi yollarla dolaylı zilyet kılınması ile) gerçekleşecektir. Noterde satış veya diğer bir devir borcu doğuran sözleşme (mal değişimi, bağışlama, vb.) yapılmış ancak zilyetlik nakledilmemişse, mülkiyet alıcıya geçmeyecek, alıcı sadece aracın zilyetliğinin (dolayısıyla mülkiyetinin) devrini isteme hakkına sahip olacaktır. Çünkü noterde yapılan sözleşme yalnızca borçlandırıcı bir işlemdir. Böyle bir durumda motorlu aracı devretme borcu altındaki kişinin bu borcunu yerine getirmekten kaçınması halinde bu kişiyi zilyetliği nakletmeye zorlamak için bir ifa (eda) davası açmak gerekecektir. Bu davanın sonucunda aracın mülkiyeti mahkeme kararının kesinleşmesiyle değil, borçlunun aracın zilyetliğini nakletmesiyle ya da cebri icra aracılığıyla aracın zilyetliğinin alacaklıya geçirilmesi yoluyla gerçekleşecektir⁵¹.

b. Tescilli Motorlu Araç Mülkiyetinin Noter Haricinde Kazanılması

Bazı hallerde motorlu araç mülkiyetinin noterde düzenlenecek bir sözleşme ye bağlı olmaksızın geçmesi sözkonusudur.

Bunlardan biri, miras bırakanın ölümü ile geride bıraktığı motorlu aracın mülkiyetinin mirasçılara geçmesidir. MK md. 599/I, mirasbırakanın ölümü ile mirasçılardan mirası bir bütün olarak, kanun gereğince kazanacaklarını öngörmektedir. Bu açık hüküm karşısında

⁵¹ Aksi görüş için bkz. ÖZ, (Yasin), s. 64 vd., Yazar özetle, motorlu araçlarla ilgili düzenlemelerin alışılmış taşınırlardan farklı olup taşınmazlara yaklaştığını, noterde sözleşme yapılması zorunluluğu nedeniyle durumun taşınmazlardakine çok benzediğini, bu yüzden motorlu araç mülkiyetinin de devir borçlusunu ifaya mahkum eden mahkeme kararının kesinleşmesi ile zilyetliğin naklinden önce alıcıya geçtiğinin kabul edilmesi gerektiğini savunmaktadır.

tıpkı taşınmazlarda olduğu gibi terekede yer alan bir motorlu aracın mülkiyetin mirasçılara geçeceği açıktır. Mirasçı tek ise mülkiyet ona geçerken, birden fazla mirasçı bulunması halinde hepsinin araç üzerinde elbirliği mülkiyetine sahip olmaları söz konusudur. Ancak mirasçılardan birden çok olması halinde adi yazılı bir sözleşme ile düzenleyecekleri bir miras paylaşma sözleşmesi (MK md. 676/I ve III) ile taşınmazlar da dahil olmak üzere terekeyi veya bir kısmını yahut belirli bir eşyayı paylaşmaları mümkündür. Dolayısıyla adi yazılı bir paylaşma sözleşmesi (miras taksim sözleşmesi) ile terekede yer alan bir motorlu aracın mülkiyeti tamamen veya kısmen bir mirasçıya geçebilir. Taşınmazlarda dahi mümkün olan bu şeklin, motorlu araçlarda geçerli olmaması düşünülemez.

Artırmalı⁵² satışlarda TBK md. 279/I'in ilk cümlesine göre, taşınmazların aksine artırmada taşınır bir mal alan kişi, onun mülkiyetini ihale anında kazanır. Bu düzenleme ile ihtiyari açık artırmanın kastedildiği anlaşılmaktadır. Zira md. 279/III hükmü, cebri artırmalardaki mülkiyet geçişine ilişkin özel hükümlere yollama yaparken, 279/IV hükmü de isteğe bağlı özel artırmalarda mülkiyetin geçişini genel hükümlere tabi tutmaktadır. Şu halde ihtiyari artırmada ve cebri artırmalarda mülkiyet alıcıya ihale anında geçerken, isteğe bağlı özel artırmalarda böyle bir istisna söz konusu olmayıp, mülkiyet zilyetliğin nakli ile alıcıya geçecektir⁵³. Dolayısıyla artırmaya konu olan taşınırın bir motorlu araç olması halinde de bu kuraldan ayrılmayı gerektirecek bir hukuki dayanak bulunmamaktadır.

MK md. 54/I'e göre tüzel kişiliğin sona ermesi halinde tüzel kişinin malvarlığı, kanunda veya kuruluş belgesinde başka bir

⁵² Artırmalı satışların aslında üç türü bulunmaktadır. Bunlardan cebri artırma, satış konusu şey üzerinde tasarrufa yetkili kişinin rızasına bakılmaksızın resmi makamlar tarafından yapılan satıştır. Bu satışta tasarruf yetkilisinin iradesi önem taşımaz. İhtiyari açık artırmada, şeyin artırma ile satılması, tasarruf yetkilisinin iradesine dayanır. Bu tür artırmada, artırma şartnamesinde öngörülen şartları yerine getiren herkes artırmaya katılabilir ve pey sürebilir. İhtiyari özel artırmada ise önceden ilan yapılmaz ve bunlara herkesin katılması söz konusu değildir. Bu çeşit artırmalara ancak önceden belirlenen kişiler katılabilir. Bkz. YAVUZ, s. 152 vd.

⁵³ Bkz. YAVUZ, s. 154, 155.

hüküm bulunmadıkça ya da yetkili organı başka türlü karar vermedikçe, en yakın amacı güden kamu kurum veya kuruluşuna geçer. Yine md. 54/II'ye göre hukuka veya ahlâka aykırı amaç güttüğü için kişiliği mahkeme kararıyla sona eren tüzel kişinin malvarlığı her hâlde ilgili kamu kuruluşuna geçer. Aslında birbirinden iki farklı nedene dayanan bu mülkiyet geçişlerinde, tüzel kişinin malvarlığında yer alan motorlu araçların mülkiyet geçişlerinin KTK md. 20/d'de öngörülen şekil dışında gerçekleşeceği kuşkusuzdur.

Vakfa özgülenen tüm malların mülkiyetinin, tüzel kişilik kazanması anında taşınmazlarda tescilden, taşınırlarda da zilyetliğin naklinden önce vakıf tüzelkişiliğine geçmesi söz konusudur. Vakıf, kurulduğu yer asliye hukuk mahkemesi nezdinde tutulan vakıf siciline tescil ile tüzel kişilik kazanmaktadır (MK md. 102/I). İşte bu tescil ile vakfa özgülenmiş bulunan tüm malların mülkiyeti de tüzel kişiliğe geçmektedir (MK md. 106/I). Vakfa özgülenmiş bulunan bir motorlu aracın mülkiyeti de bu anda vakfa geçmiş olacaktır.

Karı koca arasında mal ortaklığı rejiminin (MK md. 256-281) kabul edilmiş olması halinde, MK md. 257/I'e göre kişisel mallar dışındaki tüm mallar ve gelirler mal ortaklığına geçecektir. Yine MK md. 258'e göre eşlerin yalnızca edinilmiş mallarını kapsayan bir mal ortaklığı rejimi kurmaları mümkün olabileceği gibi, malvarlığı değerlerinin bir bölümü ile yahut belirli bir mal ile sınırlı tarzda da (MK md. 259) mal ortaklığı rejimi kurmaları mümkündür. Bu yollarla, eşler arasında genel ya da yalnızca edinilmiş malları kapsayan yahut daha dar kapsamlı da olsa bir elbirliği ortaklığı doğacaktır⁵⁴. Bu hallerde, bireysel mülkiyetten mal ortaklığına geçiş, mal ortaklığı sözleşmesinin yapılması ile gerçekleşmektedir. Bu mülkiyet değişikliğinde, mal ortaklığına girmesi gereken bir motorlu araç üzerindeki mülkiyetin KTK md. 20/d'nin öngördüğü şekle göre geçmesi söz

⁵⁴ Buradaki mülkiyet değişikliği ile ilgili olarak ortaklığa giren motorlu aracın tescil belgesinde yahut trafik sicilindeki kaydında herhangi bir değişiklik yapılması söz konusu değildir. Bir malın mal ortaklığına dahil olup olmadığı hususunda eşler arasında ihtilaf çıkması halinde genel kural, kişisel mal olduğu ispatlanamayan her malın, mal ortaklığına dahil olduğu karinesidir (MK md. 261).

konusu değildir. Eşler arasında edinilmiş mallara katılma rejiminin (MK md. 202-217) geçerli olması halinde ise edinilmiş malların hukuki durumu mal ortaklığına giren mallardan farklı olduğu için böyle bir mülkiyet değişikliği söz konusu değildir. Zira eşlerin edinilmiş malları üzerinde tasarruflarına bir engel bulunmamaktadır. Edinilmiş mallara katılma rejiminin geçerli olduğu süre boyunca, her eşin kişisel mallarıyla edinilmiş malları aslında iç içe bulunur. Bunların ayrışması ancak mal rejiminin tasfiyesi aşamasında söz konusu olur. Aynı şekilde paylaşmalı mal ayrılığı (MK md. 244-255) ile mal ayrılığı (MK md. 242-243) rejimlerinde de bu tür bir mülkiyet değişikliği öngörülmemiştir.

Bunların dışında 13.01.2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu⁵⁵ md. 153/I'e göre iki şirketin birleşmesi durumunda ortadan kalkan şirketlerin mallarının kalan yahut yeni kurulan şirkete geçmesi, birleşmenin ticaret siciline tescili anında gerçekleşmektedir. Yine TTK md. 342/I çerçevesinde ticaret şirketlerine sermaye olarak motorlu araç konulması da pekala mümkündür. Bu hallerde motorlu araç mülkiyetinin şirkete geçmesi, KTK md. 20/d ve KTY md. 31 hükümlerinin öngördüğü şekil dışında gerçekleşecektir⁵⁶.

Burada tartışılması gereken bir konu da motorlu araç mülkiyetinin zamanaşımı yoluyla kazanılması halinde, noterde düzenlenen bir sözleşmeye dayanmaksızın kazanma bulunup bulunmadığı hususudur. MK md. 777/I'e göre başkasının taşınır bir malını davasız ve aralıksız şekilde beş yıl boyunca iyiniyetle ve malik sıfatıyla zilyetliğinde bulunduran kimse, zamanaşımı yoluyla o taşınırın maliki olur. Ancak kanaatimizce burada noterdeki sözleşmenin dışında bir kazanımın olması teorik plandadır. Şöyle ki, önce tescilli motorlu araç için noterde bir sözleşme düzenlenmiştir ancak bu işlem hukuki yönden sakatlık taşımaktadır. Örneğin satıcının fiil ehliyeti bulunmamaktadır. Ancak alıcı da iyiniyetlidir, başka ifadeyle satıcının fiil ehliyetini var sanmaktadır ve bu kanaatte bulunmakta, duruma göre haklıdır. Ehliyetsiz kişilerle yapılan hukuki işlemlerde iyiniyet korun-

⁵⁵ RG. tarih: 14.02.2011, sayı: 27846.

⁵⁶ Bkz. ÖZ, (Yasin), s. 68 vd.

madığı için, yapılan sözleşmeyi izleyen zilyetlik devrine rağmen mülkiyet alıcıya geçmeyecektir. Ancak alıcı malik sıfatına dayanan zilyetliğini beş yıl süresince davasız ve aralıksız olarak sürdürürse geçen bu sürenin sonunda başka bir işleme gerek kalmaksızın taşınırın mülkiyetini kendiliğinden kazanır. Burada aslında noterde yapılan bir sözleşme bulunduğu için, süre sonunda elde edilen kazanmanın noter haricinde olduğu yönünde bir dış görünüm yoktur. Oysa mülkiyeti kazanma, noterdeki işlemde beş yıl geçtikten sonra gerçekleştiği için, noterdeki sözleşmenin dışında gerçekleşmiştir. Kuşkusuz temelde –geçersiz de olsa- noterdeki sözleşmenin varlığına dayanan bir kazanma söz konusudur. Ancak kazanım bu sözleşmenin yapılmasından çok sonra ve artık başka bir sebeple, zaman aşımı yoluyla gerçekleşmiştir.

Hemen ifade etmeliyiz ki, tescilli bir motorlu aracın zaman aşımı yoluyla kazanılması sık görülecek bir olay değildir. Zira noterde yapılan sözleşmelerde hukuka aykırı unsur bulunması, adi yazılı şekilde yapılan sözleşmelere göre daha az görülebilecek bir durumdur. Noter, önüne gelen sözleşme düzenleme talebi ile ilgili olarak tarafların ehliyetlerini, tasarruf yetkilerini vb. kurucu unsurları ve geçerlik şartlarını araştırmak zorundadır. Noterin süzgecinden geçen bir hukuki işlemde hukuki yönden sakatlık bulunma ihtimali nispeten daha azdır.

II. TRAFİK SİCİLİ VE TESCİL

A. Trafik Sicilinin Niteliği

Trafik sicili, devlet eliyle re'sen tutulan, motorlu araçların teknik ve fiziki özellikleri ile üzerlerinde yer alan başta mülkiyet hakkı olmak üzere mutlak hakları ve çeşitli kısıtlamaları gösteren resmi bir kayıt sistemidir. Son yıllarda bu kayıtlar aynı zamanda elektronik ortamda da tutulmakta⁵⁷ ve noterlerin de devir borcu doğuran sözleşmeleri düzenleme esnasında kendilerine sunulan

⁵⁷ KURT, Ekrem: Trafik Sicili Sisteminin Değerlendirilmesi, Karayolu Trafik Güvenliği (2012 Karayolu Trafik Güvenliği Sempozyumu Seçilmiş Bildiriler), 2. Cilt,(s. 135-142), Ankara, 2012, s. 135.

tescil belgesi (ruhsatname) ile karşılaştırma ve bilgi işleme maksatlarıyla sınırlı olarak elektronik sisteme şifre ile erişmelerine izin verilmektedir⁵⁸. Trafik sicili esas olarak Emniyet Genel Müdürlüğü Trafik Hizmetleri Başkanlığı⁵⁹ ve bu birimin alt teşkilatı⁶⁰ tarafından tutulur (KTK md. 5). Ancak haciz, rehin, ihtiyati tedbir, belge iptali gibi kısıtlayıcı⁶¹ şerhlerin elektronik ortamda tutulan siciller üzerine

⁵⁸ KTY md. 30/g'ye göre "tescili yapılan araçlar ve sahiplerine ilişkin bilgiler ile sonradan araç üzerinde yapılan her türlü işlem ve değişiklikler trafik tescil kuruluşlarınca derhal bilgisayar ortamına aktarılır. Ayrıca, yapılan işlem ve değişikliğe dair bilgi ve belgelerden Emniyet Genel Müdürlüğüne gerekli görülenler tescil dosyasına konulmak üzere aracın kaydının bulunduğu trafik tescil kuruluşuna postayla veya elektronik sistemle gönderilir".

⁵⁹ KTK md.5/9. bentte söz konusu Başkanlığın görevleri "ülke çapında taşıtların ve sürücülerin sicillerini tutmak, bunlara ilişkin teknik ve hukukî değişiklikleri işlemek, işletirmek, istatistiksel bilgileri toplamak ve değerlendirmek" şeklinde ifade olunmuştur.

KTY md. 30'un değişik II. fıkrasına göre "sürücülerin ve araçların sicillerini tutmak üzere Emniyet Genel Müdürlüğüne ihtiyaç duyulacak teknik bilgiler, hukuki değişiklikler veya kısıtlayıcı şerhlerin sicil üzerindeki kayıt işlemleri; Emniyet Genel Müdürlüğüne yetki verilen kamu kurumları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları veya özel hukuk tüzel kişilerince elektronik sistemle yapılabilir. Sürücü belgesi ve tescil işlemlerine esas teşkil edecek bilgiler, Emniyet Genel Müdürlüğü tarafından ilgili kamu kurum veya kuruluşlarından elektronik sistemle temin edilebilir veya kanunlardaki istisnalar hariç olmak üzere bu amaçla sınırlı olarak paylaşılabilir..."

⁶⁰ "Trafik Hizmetleri Başkanlığı, Emniyet Genel Müdür Yardımcısı tarafından yürütülür. Emniyet Genel Müdürlüğü'nün merkez bölge, il ve ilçe trafik zabıta kuruluşları Trafik Hizmetleri Başkanlığına bağlı olarak çalışır". (KTK md. 5/1/son cümle).

⁶¹ Bu tür işlemler her ne kadar 'kısıtlayıcı' olarak adlandırılıyorsa da, bunlar genellikle mülkiyetin geçmesi yahut motorlu araç üzerinde intifa hakkı, rehin gibi sınırlı aynı hakların kurulmasına engel olmazlar. Bu şerh veya kayda rağmen aracın mülkiyetinin devredilmesi veya üzerinde sınırlı aynı hak kurulması mümkündür. Ancak yeni hak sahibi bu yüklerle katlanmak zorunda kalacaktır. Bununla birlikte uygulamadaki özensizlikler nedeniyle bu pek mümkün olamamaktadır. Örneğin herhangi bir haciz uygulamasında trafik kaydına sadece 'haciz vardır' şeklinde bir kayıt düşüldüğü, bunun miktarı belirtilmediği için, örneğin küçük bir meblağ, bir telefon borcu için dahi haciz konulmuş olsa, alıcı bunun miktarını trafik kaydın-

işlenilmesi ve kaldırılması işlemleri buna karar veren yargı ve icra dairelerinin kararlarıyla yapılabilmektedir. Bu düzenleme ile sınırlı alanlarda yargı ve icra daireleri de elektronik ortamda sicile müdahale edebilmektedir.

Trafik sicili, MK md. 7’de belirtilen resmi sicillerden sayılırken, bu sicile dayanarak üretilen araç tescil belgeleri de (ruhsatname) aynı hükümden belirtilen resmi senetlerden sayılırlar. Dolayısıyla belgedikleri olguların doğruluğuna kanıt oluştururlar. Bunların içeriğinin doğru olmadığını ispatı ise kural olarak herhangi bir şekilde bağlı değildir. Diğer ifadeyle gerek trafik sicili, gerekse tescil belgesi, içerdikleri hususların doğruluğuna ilişkin karine teşkil ederler. Burada hemen belirtmeliyiz ki, araç tescil belgesi ile trafik sicili, ispat gücü bakımından eşit tutulmamıştır. Zira tescil belgesi aslında trafik sicilinin bir örneğinden başka bir şey değildir. Sadece bilgilendirici bir rolü vardır. Tescil belgesi ile sicil kaydı arasında çelişki bulunan hallerde sicil kaydını üstün tutmak gerekecektir. Ayrıca trafik sicilinin (özellikle elektronik trafik sicili) her zaman güncel olması esastır. Oysa sicile işlenmiş ancak tescil belgesine işlenmemiş rehin, haciz, ihtiyati tedbir gibi kısıtlamaların bulunması her zaman mümkündür.

B. Elektronik Trafik Sicili ve Araç Tescil Belgesi

KTY md. 30/III, haciz, rehin, ihtiyati tedbir gibi kısıtlayıcı şerhlerin, aracın elektronik ortamda tutulan sicili üzerine işlenememesi halinde, şerhlerin bildirim alan trafik tescil kuruluşu tarafından aracın bilgisayar kayıtlarına işleneceğini, buna dair belgenin ise arşivlenerek muhafaza edileceğini, ancak araç tescil belgesine bu şerhlere ilişkin kayıt konulamayacağını öngörmektedir. Bu hüküm aslında birbirinden farklı olan iki hususu barındırmaktadır. Birincisi, trafik sicilinin deyim yerindeyse ‘elektronik ortamda tutulan sureti’ ile bir de ‘bilgisayar ortamında tutulan sureti’ ayrımı ortaya çıkmak-

dan öğrenemeyeceği için büyük ihtimalle o aracı hacizli hali ile satın almaya yanaşmayacaktır. Alıcının haciz ile ilgili bilgisi, noterin elektronik ortamdaki ifade ettiği ‘haciz vardır’ ifadesi ile sınırlı kalacaktır.

tadır. Bu suretlere bir de ıslak kayıt diyebileceğimiz, fiziki olarak tutulan trafik sicili eklenirse gerçekte karşımıza üç suretli bir trafik sicilinin çıktığından söz etmek yanlış olmayacaktır. İkinci husus da anılan bu suretler karşısında 'araç tescil belgesi'nin durumun ne olacağı sorunudur. Bunun cevabı KTY md. 30/III'de dolaylı olarak yer almaktadır. Zira anılan fıkra hükmü, kısıtlayıcı şerhlerin esas olarak aracın elektronik ortamda tutulan sicili üzerine işlenmesini hedef almaktadır. Bunun mümkün olmaması halinde ise kısıtlayıcı şerh bildirimini alan trafik tescil kuruluşu tarafından şerhin aracın bilgisayar kayıtlarına işlenmesinin gerektiğini, ancak bu durumda araç tescil belgesine bu şerhlere ilişkin kayıt konulamayacağını öngörmektedir. Sırf bu hükme dayanarak dahi, araç tescil belgesinin 'kamuya açıklık' işlevi göremeyeceğini söyleyebiliriz. Örnek vermek gerekirse, satın almak istediğimiz aracın tescil belgesinin (ruhsatname), 'araç üzerinde hak ve menfaati bulunanlar' sütununu incelemekle kesin bir sonuç elde etmemiz mümkün olmaz. Buradaki kaydın boş olmasına rağmen elektronik ortamda veya bilgisayar kaydında kısıtlayıcı şerh bulunması mümkündür. Üstelik bu hususta tescil belgesine güvenin korunması da söz konusu olmayacaktır. Zira bu haliyle tescil belgesinin kamuya açıklığı sağlayıcı ve dolayısıyla güveni koruyucu bir işlevinin bulunduğundan söz edilemez. Şu halde araç tescil belgesinin işlevi daha çok alıcılara motorlu aracın modeli, teknik özellikleri ve mülkiyetine ilişkin genel bilgiler vermek, emniyet kontrollerinde zabıtaya genel asayiş ve trafik güvenliğini ilgilendiren bilgi sağlamak işlevine indirgenebilir. Kaldı ki zabitanın bu kontrolle yetinmeyip belgede yer alan bilgileri ayrıca elektronik ortamdaki bilgilerle karşılaştırarak doğruluğunu teyit etmesi söz konusudur.

Trafik sicili, ister ıslak kayıt olsun, ister elektronik veya bilgisayar kaydı olsun, kamuya açık olmadığına göre, mülkiyetini edinmek istediğimiz bir motorlu aracın üzerinde kısıtlayıcı şerhler bulunup bulunmadığını, aracın mülkiyetini devir almamızı engelleyen (mülkiyeti saklı tutma kaydı gibi) yahut ekonomik bakımdan anlamsız kılan (haciz veya rehin gibi) bir kaydın bulunup bulunmadığını nasıl anlayabiliriz? Geriye yalnızca noterin bilgisayar ekranı kalmaktadır ki bu da doğrudan doğruya vatandaşa açık değildir. Noter,

sözleşmeyi düzenlemeden önce tescil belgesi içeriği ile elektronik sicil içeriğini birbirleriyle karşılaştıracaktır. Bir uyumsuzluk bulunması halinde işlemi yapmayacaktır. Ayrıca bu esnada elektronik ortamda tespit ettiği kısıtlamaları da alıcıya bildirerek ikaz edecektir. Bir bakıma dolaylı bir kamuya açıklık sistemi söz konusudur⁶². Tabii bu şekildeki bir yapının kamuya açıklığı ne kadar sağlıklı olarak yerine getireceği de hayli şüphelidir.

Burada değinilmesi gereken bir diğer konu da motorlu araç üzerindeki haciz, rehin gibi kısıtlamaların mülkiyet devrine engel teşkil etmemesi gereğidir. Uygulamada bu konuda kısıtlama bulunan aracın devrinin mümkün olmadığı yolunda hatalı bir algı ve pratik bulunmaktadır. Üzerinde kısıtlama bulunan araca ilişkin satış, mal değişimi, bağışlama gibi bir sözleşme yapmak üzere notere başvuran alıcıya noterin gerekli uyarıyı yapması ve yaptığı uyarının içeriğini, alıcının bu uyarıyı öğrendiğini ve yine de sözleşme yapmak iradesi taşıdığına ilişkin beyanını sözleşme metnine geçirdikten sonra sözleşmeyi tamamlaması gerekir. Tasarruf yetkisi kısıtlamalarının, şerh verilmekle taşınmaz üzerinde sonradan kazanılan hakların sahiplerine karşı da ileri sürülebileceğini öngören MK md. 1010/II hükmünün kıyasen burada da geçerli olması gerekir⁶³. Alıcının hukuki sonuca bilerek razı olduğu durumlarda buna izin vermemek noterin görevi olamaz. Ne var ki, noter uygulamalarının olumsuz yönde

⁶² Her vatandaşın şifre edinerek girebileceği bir portal olan www.turkiye.gov.tr adresine girilerek de plaka sorgulaması yapmak mümkün olmakla birlikte, burada görülebilecek bilgilerin ilgili aracın trafik sicili bilgilerinin pek azını kapsamaması ve bu bilgilerin doğruluğunun garanti edilmeyip, yalnızca bilgi verme amacıyla sınırlı tutulmuş olması nedeniyle, bu yöntemin de kamuya açıklığı sağlamaya yeterli olmayacağı açıktır. Bu konuda hiç olmazsa motorlu aracın malikine sağlanacak bir şifre ile kendi aracına ilişkin sicil kaydına ulaşabilme imkanı sağlanması yerinde olur. Bu yöntemle hem malikler kendi araçları hakkında bilgi sahibi olabilecekler, hem de aracı devretmek istedikleri kimselere sicil kaydını gösterme imkânına sahip olacaklardır.

⁶³ Bkz. aynı görüşte ÖZ (Yasin), s. 41.

olduğunu belirtmeliyiz⁶⁴. Zaten haciz, rehin, tedbir gibi şerhlerin karayolları trafik mevzuatında ve uygulamada genel olarak “hak kısıtlamaları” olarak adlandırılmaları da bu uygulamayı desteklemektedir. Kanaatimizce gerçekte bunlar birer kısıtlama değil, yük teşkil etmektedir ve alıcı razı olduktan sonra yüklü olarak devirlerinde hukuki bir sakınca bulunmamaktadır. Gerçi çoğu kez haciz, tedbir gibi şerhlerde bunların sicilde rakam olarak gösterilmeyip, yalnızca haciz veya tedbirin bulunduğu işaret edilmesinden kaynaklanan belirsizlik nedeniyle bu tür araçların haciz veya ihtiyati bir tedbirle yüklü olarak devir alınması imkanı fiilen ortadan kalkmaktadır. Zira belirsiz bir yük altındaki motorlu aracı kimsenin devir alması beklenemez.

C. Trafik Siciline Tescil Edilecek Araçlar

Bir bütün olarak KTK hükümleri dikkate alındığında tüm motorlu araçların trafik siciline kaydedilmesi esas olmakla birlikte bunun çeşitli istisnaları da mevcuttur. “Belge ve Plaka Vermeye Yetkili Kuruluşlar” başlıklı KTK md. 22 ile KTY md. 29 hükümlerine göre:

“a) Askeri maksatlarla kullanılan Türk Silahlı Kuvvetlerine ait bütün araçlar ile çeşitli anlaşmalara göre askeri amaçla yurdumuzda bulunan kuruluşlara ait araçların tescilleri Türk Silahlı Kuvvetlerince,

⁶⁴ Bkz. Türkiye Noterler Birliği 02.06.1999 tarihli ve 35 numaralı Genelge. Anılan genelge, üzerinde rehin, haciz gibi kısıtlayıcı şerhlerin bulunduğu araçların satışını, bu şerhlerin kaldırılmış olmasına bağlayan önceki tarihli genelgelerin ana hatlarıyla teyidini içermektedir. Bununla birlikte satış işlemi için kısıtlayıcı şerhlerin kaldırılıp yeniden tescil belgesi alınarak notere başvurulması yerine, kısıtlamanın kaldırıldığına dair belgenin sunulmasını yeterli tutmaktadır: “...Araçlar üzerine konulan rehin, haciz gibi şerhler görevlerimizce tescil belgesine işlenmektedir. Araç sahibi veya adına yetkili kişinin araç üzerindeki takyitlerin kaldırıldığını gösterir herhangi yazı veya belgeyi birimlerimize intikal ettirmeleri halinde, tescil kuruluşlarımız araca ait tescil belgesinde yazılı bulunan takyitin kaldırıldığını gösterir bir belge tanzim edeceklerdir...”. <http://www.tnb.org.tr/ACIK/Genelgeler.aspx> (12.10.2012). Bu düzenlemelerin yasal bir dayanağı bulunmadığı gibi şerhli araç malikleri bakımından hak kaybına da neden olmaktadır.

b) Raylı sistemle çalışan araçların tescilleri, kullanıldığı yerlere göre ait olduğu kuruluşlarca,

c) İş makinesi türünden araçların tescilleri;

1. Kamu kuruluşlarına ait olanlar ilgili kuruluşlarınca,

2. Özel veya tüzelkişilere ait olanlardan; tarım kesiminde kullanılanlar ziraat odalarınca, tarım kesiminde kullanılanların dışında kalan ve sanayi, bayındırlık ve diğer kesimlerde kullanılanların tescilleri, üyesi oldukları ticaret, sanayi veya ticaret ve sanayi odalarınca⁶⁵,

d) Tarım kesiminde kullanılanlar hariç, İl Trafik Komisyonlarından karar alınmak şartı ile motorsuz taşıtlardan gerekli görülenlerin tescilleri belediyelerce,

e) Yukarıdaki bentlerde sayılanlar dışında kalan bütün motorlu araçların tescilleri trafik tescil kuruluşlarınca, yapılır, belge ve plakaları verilir".

Yukarıdaki hükümlerden de anlaşılacağı gibi, aslında motorlu araçların tescil edilecekleri sicil yalnızca trafik sicili olmayıp, bunun yanında askeri araçlar için Türk Silahlı Kuvvetleri, raylı sisteme bağlı araçlar için aracın ait olduğu TCDD, belediyeler gibi kuruluşlar, kamuya ait iş makineleri bakımından ilgili kamu kuruluşları, tarım sektöründe kullanılan iş makineleri bakımından ilgili ziraat odaları, diğer iş makineleri bakımından malikin üyesi bulunduğu ticaret, sanayi veya ticaret ve sanayi odalarınca, ayrı siciller tutulması söz konusudur. Kuşkusuz bunların içinde trafik sicili en genel kasamalı olanıdır. Zira motorlu araçların çok büyük bir kısmını oluşturan otomobil, ticari araçlar, ağır vasıtalar, motosikletler, kural olarak resmi araçlar hep trafik siciline tescil olunmaktadır. 2011 yılı sonu itibariyle trafik siciline kayıtlı motorlu araç sayısı 16 milyon adeti geçmiş bulunmaktadır⁶⁶.

Yine ifade etmeliyiz ki, at arabası, bisiklet gibi motorsuz araçların tescil edilmesi ve bunlara tescil plakası verilmesi uygulaması

⁶⁵ Kanaatimizce burada yer alan "özel ve tüzel kişilere ait olan" ibaresi isabetli bir ifade tarzı değildir. Doğrusu "özel gerçek ve tüzel kişiler" şeklinde olmalıydı.

⁶⁶ http://www.tuik.gov.tr/Kitap.do?metod=KitapDetay&KT_ID=15&KITAP_ID=72 (19.10.2012).

ortadan kalkmıştır. Bu konuda İl Trafik Komisyonlarının karar alma yetkisi bulunmakla birlikte ülkede at arabası sayısı yok denecek kadar azalmış, bisiklet kullanımı ise kentlerde ve kırsalda gerekli alt yapının sağlanmamış bulunması, kullanımının teşvik edilmemesi ve bisiklet kullanma kültürünün yaygınlaşmamış olması gibi nedenlerle marjinal düzeyde kaldığı için bunların tesciline de ihtiyaç duyulmamaktadır.

Motorsuz araçlardan ise yalnızca yüklü ağırlığı 750 kilogramı geçen römork ve yarı römorklar trafik siciline tescil olunur (KTY md. 42).

D. Trafik Siciline İşlenen Bilgiler

1. Motorlu Aracı Teşhise Yarayan Bilgiler

Trafik sicilinde herşeyden önce motorlu aracın markası, modeli, rengi, üretim yılı, trafiğe çıktığı tarih, teknik özellikleri, motor ve şasi numaraları, motor hacmi, beygir gücü, varsa özel tertibatlar, römork çekme kapasitesi, yolcu veya yük taşıma kapasitesi, tescil plaka numarası, sahibinin kimlik bilgileri gibi motorlu aracın diğer araçlardan ayırt edilmesini sağlayıcı bilgiler yer alır. Aslında bu bilgiler “araç tescil belgesi” (ruhsatname) içerisinde de yer alan bilgilerdir. Bu bilgilerin elektronik sicile de işlenmiş olması özellikle trafik ve asayiş denetimleri veya adli soruşturmalar esasında zabıta birimlerine kolaylık sağlamaktadır. Ancak motorlu aracın satış ve devir işlemlerinde, satıcının sunduğu motorlu araç tescil belgesinde yer alan bilgiler ile noterin bilgisayar ekranından ulaştığı elektronik ortamdaki bilgiler karşılaştırıldığında anılan belgedeki bilgiler ile elektronik ortamdaki bilgiler arasında bazen uyumsuzluklar bulunduğu⁶⁷ ve bunun da işlemleri uzattığı bir gerçektir. Bunun başlıca

⁶⁷ “Noterlerce yapılacak satış veya devir işlemi sırasında, araca ait tescil belgesi veya tescile ilişkin geçici belge üzerindeki bilgiler ile aracın bilgisayar kayıtlarındaki bilgileri arasında farklılık olduğunun anlaşılması durumunda, bilgisayar kayıtları esas alınır. Emniyet Genel Müdürlüğüne belirlenecek araç bilgilerinde eksiklik veya yanlışlık olduğunun anlaşılması halinde, trafik tescil kuruluşlarınca düzeltme yapıldıktan sonra satış veya devir işlemi yapılır” (KTY md. 36/III).

sebebi, gerek evrakın tanziminde, gerekse bilgilerin elektronik ortama aktarılmasında gereken özenin gösterilmemiş olmasıdır⁶⁸.

2. Motorlu Aracın Üzerindeki Haklar

a. Mülkiyet hakkı

KTK'nun "Tescil Belgesi Alma Zorunluluğu" başlığını taşıyan md. 19'da belirtilen istisnalar⁶⁹ dışında araç sahipleri araçlarını yönetmelikte belirlenen esaslara göre yetkili kuruluşa tescil ettirmek ve 'araç tescil belgesi' almak zorundadırlar. Burada sözü edilen 'tescil belgesi', halk arasında 'ruhsatname' olarak adlandırılan belgedir. Bu belgenin dayanağı ise trafik sicili kayıdır. Burada bir benzetme yapmak gerekirse, tescil belgesi ile trafik tescil kaydı arasındaki ilişki, tapu senedi ile tapu kütüğü arasındaki ilişki gibidir. Nasıl ki tapu senedi kütüğün bir özetidir ve tamamen kütüğe dayanır; tescil belgesi de idare tarafından tutulan trafik siciline dayanmaktadır. Kuşkusuz araç tescil belgesindeki kayıtlar ile trafik sicili içeriği arasında çelişki bulunması halinde, aksi ispatlanana kadar sicil kaydının geçerli olması MK md. 7'nin olağan bir sonucudur. Bu bakımdan tescil belgesinin yegane işlevinin 'bilgilendirme' olduğu söylenebilir. Bu bakımdan, motorlu aracın satış vb. işlemlere konu olması halinde, noterin işlemi yapmaya başlayabilmesi için tescil belgesinin sunul-

⁶⁸ KURT, s. 142.

⁶⁹ a) Tescil edildiği ülkenin tescil belgesi ve tescil plakası bulunan ve geçici olarak Türkiye'ye girmesine izin verilmiş olan araçlar,
b) Tescil edildiği ülkenin tescil belgesi ve tescil plakası bulunan ikili ve çok taraflı anlaşmalara göre, Türkiye'de tescil zorunluluğundan muaf tutulmuş araçlar,
c) Araç imal, ithal, ihraç edenlerin ve satıcılığını yapanların, ithal, ihraç, depolama, teşhir ve satış amacıyla geçici olarak bu işlere mahsus yerlerde maliki olarak bulundurdukları motorlu araçlar.
d) Tescil zorunluluğu bulunan motorlu taşıtlarla çekilenler ile 22 nci maddenin (c) bendine göre tescili gerekli görülenler hariç, bütün motorsuz taşıtlar,
Bu hükmün dışındadır.

ması da gerekir (KTK md. 20/d). Kanaatimizce malik bu belgeyi ibraz edemese dahi kimliğini ibraz etmiş olması işlem için yeterli sayılmalıydı. Zira kimlik bilgilerinin elektronik ortamdaki bilgilerle uyuşması halinde malik tasarruf yetkisini ispatlamış olur.

Tescil belirli bir ya da birden çok gerçek yahut tüzel kişi malikin adına yapılır. Bu kişi yahut kişiler zaten aracın trafik siciline tescilinden önce, usulüne uygun olarak yapılan sözleşmeyi takiben araç üzerindeki zilyetliğin kendilerine devredilmesi ile malik olmuşlardır. Bu yönüyle trafik sicilindeki tescil kurucu değil açıklayıcı niteliktedir⁷⁰. Araca birden çok kişinin paylı mülkiyet yahut elbirliği mülkiyeti çerçevesinde malik olması da mümkündür. Birer örnek vermek gerekirse, iki kişinin ortaklaşa bir motorlu araç satın almaları halinde araç üzerinde paylı mülkiyet hükümleri cereyan ederken, birden çok mirasçıya aynı motorlu aracın intikal etmesi ve mirasçıların da miras taksim sözleşmesi yaparak yahut diğer bir yöntemle miras ortaklığını sona erdirmemeleri halinde araç üzerinde elbirliği mülkiyeti söz konusu olacak ve elbirliği malikleri kural olarak motorlu araç üzerindeki önemli ve olağanüstü her tasarrufu oybirliği ile yapmak zorunda olacaklardır⁷¹. Mesela böyle bir motorlu aracın kiralınmasına ilişkin sözleşme, hepsinin onaylamasına bağlıdır (MK md. 752/II). Oysa paylı mülkiyet söz konusu olsaydı önemli bir

⁷⁰ OZANOĞLU, Hasan Seçkin: Türk Medeni Kanunu'nun 940. Maddesinin II. Fıkrası (Motorlu Araç Rehni) Üzerine, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt V, S.1-2, (21-35), s. 29, Yazar ayrıca motorlu araç mülkiyetinin zilyetliğin devri ile geçmesine rağmen rehlin teslimsiz olarak sicilde kurulmasının tercih edildiği durumlarda tescilin rehin bakımından kurucu işlev görmesindeki çelişkinin ortadan kaldırılabilmesi için mülkiyet devrinde de tescile kurucu işlev kazandıracak bir değişikliğe gidilmesini önermektedir. Bkz. s. 30.; ERTAŞ bu konuda ikili bir ayırıma gitmektedir. Yazar trafik sicilinin açıklayıcı role sahip olduğunu kabul etmekle birlikte bu sicillerin kamu hukuku açısından kurucu bir işleve sahip olduğunu, zira motorlu taşıt araçlarının hak sahipleri tarafından genel trafiğe sokulabilmesi ve trafik ruhsatnamesinin alınabilmesinin trafik şube ve bürolarına bildirim ve kayıtla mümkün olduğunu ileri sürmektedir. Bkz. ERTAŞ, Şeref: Trafik Sicilinin Hukuki İşlevleri, İzmir Barosu Dergisi, Yıl: 1982, Sayı: 1, s. 14.

⁷¹ KURT, s. 137.

yönetim işlemi olan kiraya vermek için, pay ve paydaş çokluğunu sağlayan bir onay yeterli olacaktır (MK md. 691/I).

Trafik sicili kamuya açık olmadığı için araç üzerinde münhasır mı yoksa paylı mülkiyet yahut elbirliği mülkiyetinin mi bulunduğu hususu ancak işlem sırasında kesin olarak anlaşılır. İşlemden önce tescil belgesinden de bu hususlar görülebilir; ancak bu belgenin işlevinin yalnızca 'bilgilendirmek' olduğunu belirtmiştik.

b. Sınırlı Ayni Haklar

aa. İrtifak Hakları

İrtifak hakları, başkasına ait eşya üzerinde kullanma, yararlanma yahut hem kullanma hem de yararlanma hakkı sağlayıp tasarruf hakkı sağlamayan, ayni dolayısıyla mutlak haklardır. İrtifak hakları arasından yalnızca intifa hakkı taşınır eşya üzerinde de kurulabilir (MK md. 794/I). İntifa hakkı dışındaki irtifak haklarının motorlu araç üzerinde kurulması mümkün değildir⁷². Motorlu bir aracın üzerinde intifa hakkı kurulduğunda kuşkusuz bu hakkın sicile işlenmesi gerekir. Motorlu araç üzerinde intifa hakkı kurulması, bu araçların niteliği gereği olarak pek görülen bir uygulama değildir. Zira motorlu araçta kişisel kullanım özellikleri önem taşır ve bunlar kolay arıza yapan, onarımı pahalı araçlardır. Bütün intifa hakları gibi motorlu araç üzerinde yer alan intifa hakkının da devredilmesi veya miras yoluyla geçmesi mümkün değildir. Bununla birlikte, intifa hakkını kuran sözleşmede aksi öngörülmemiş ise, intifa hakkı sahibinin motorlu aracı başkasına kullandırmasına, örneğin üçüncü kişiye kiralamasına bir engel bulunmamaktadır (MK md. 806/I).

bb. Rehin hakları

Motorlu araçlar üzerinde taşınır rehni hükümleri cereyan eder. Taşınır rehni kural olarak teslimle doğar (MK md. 939/I). Yani rehnedilen taşınır eşyanın malikin elinden çıkması, rehin süresince de alacaklının yahut üçüncü bir kişinin zilyetliğinde bulunması

⁷² SEROZAN, Rona: Taşınır Eşya Hukuku, İstanbul, 2002, s. 264.

gerekir. Böylece malikin rehinli eşya üzerinde tasarruflarda bulunması yoluyla iyiniyetli üçüncü kişilerin hak kazanması ve sonuç olarak da rehnin sona ermesi önlenmek istenmektedir. Ne var ki 4721 sayılı Medeni Kanun md. 940/II'nin tescili zorunlu olan taşınırın rehni için teslim zorunluluğunu ortadan kaldırması sonucunda, motorlu araçlara özgü olmak üzere sicile yapılan tescil ile teslimde gerek kalmaksızın taşınır rehni kurulmasının yolu açılmıştır⁷³. Esasen motorlu araçların rehnini diğer taşınır gibi teslimde tabi tutmak uygun bir yöntem değildir. Çünkü rehin süresince motorlu aracın malik tarafından kullanılmayacak olması önemli bir eksikliklerdir. Ayrıca motorlu araçlar, sahip oldukları hacim ve diğer teknik özellikleri nedeniyle muhafazası zahmetli eşyadandır. Bununla birlikte yukarıda anılan MK hükmü yine de motorlu araçlar üzerinde teslim yoluyla olağan taşınır rehni kurulmasının önünü kapatmamıştır⁷⁴. Diğer ifadeyle motorlu araç üzerinde taraflar teslim usulüyle de rehin kurabilirler. Kuşkusuz teslimli rehin kurmak yerine rehin hakkının sicile tescil edilmesi yöntemiyle aracı alacaklıya yahut üçüncü kişiye teslim etmeye gerek kalmaksızın rehin kurulmasının mümkün olması, malike rehin süresi boyunca rehinli aracını kullanmak imkanını sağlamaktadır.

⁷³ Bu konuda ayrıntılı bilgi için bkz. ÖĞÜZ, Tufan: Motorlu Araçların Rehnine İlişkin Uygulamanın Kamuya Açıklık (Aleniyet) İlkesi Açısından Değerlendirilmesi, Prof. Dr. M. Kemal Oğuzman'ın Anısına Armağan, (s. 693-725), İstanbul, 2000, s. 693 vd.; OZANOĞLU, s. 21 vd.; DOĞAN, Murat: Teslime Bağlı Olmayan Sicilli Motorlu Taşıtlı Rehni, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XII, S.3-4, (s. 181-207), Erzincan, 2008, s. 181 vd.

⁷⁴ MK md. 940/II "Gerçek veya tüzel kişilerin alacaklarının güvence altına alınması için, kanun gereğince bir sicile tescili zorunlu olan taşınır mallar üzerinde, zilyetlik devredilmeden de, taşınır malın kayıtlı bulunduğu sicile yazılmak suretiyle rehin kurulabilir. Rehnin kurulmasına ilişkin diğer hususlar tüzükle belirlenir" şeklindedir. Hükümde geçen "zilyetlik devredilmeden de" ifadesinde yer alan "de" nedeniyle aynı motorlu araç üzerinde hem teslimde bağlı hem de sicile dayalı rehnin aynı zamanda kurulabileceği ve bunun rehin sırası bakımından sakıncalı olduğu, bu nedenle metinde yer alan "de" ifadesinin kaldırılmasıyla motorlu araç üzerinde yalnızca tescille kurulan rehnin mümkün olması gerektiği görüşü haklı olarak savunulmaktadır. Bkz. OZANOĞLU, s. 27 vd.

MK 940/II hükmü rehin kurulması bakımından tescili zorunlu kılmakta, yani tescile kurucu bir işlev yüklemektedir⁷⁵. Ne var ki trafik sicili kamuya açık olmadığı için sicil kaydından bir araç üzerinde rehin bulunup bulunmadığı bilgisi ancak noterde mülkiyeti devri öngören bir sözleşme yapılması sırasında noterin elektronik ortamda ulaşılarak yansıttığı bilgi ölçüsünde anlaşılabilir.

cc. Hukuki ve İdari Kısıtlamalar

Motorlu araç üzerine çeşitli hak mahrumiyeti yahut kısıtlamalar konulmuş olabilir. Bunlar, mülkiyeti saklı tutma kaydı (MK md. 764, 765), mahkemelerce verilecek olan ihtiyati tedbir kararları, aileyi koruyucu önlemler cümlesinden olmak üzere, motorlu araç maliki olan eşin malvarlığı üzerindeki tasarruf yetkisini kısıtlama kararı (MK md. 199/I ve II)⁷⁶, icra daireleri marifetiyle konulacak olan haciz, ayrıca trafik ve sair idari suç ve kabahatlerden dolayı uygulanacak olan idari para cezaları, arama kayıtları, KTK md. 85/II'de öngörülen ölümlü yahut yaralanmalı trafik kazalarında Cumhuriyet Savcılıklarınca trafik siciline re'sen konulan şerh,⁷⁷ özürlü araçlarına özgü şerhler⁷⁸ vb. uygulamalar⁷⁹ da trafik siciline işlenecektir.

⁷⁵ Trafik sicilindeki yegane kurucu tescil olarak rehin hakkının tescili gösterilmektedir. Bkz. ÖZ, (Yasin), s. 22.

⁷⁶ Konuya ilişkin MK md. 199 "Ailenin ekonomik varlığının korunması veya evlilik birliğinden doğan malî bir yükümlülüğün yerine getirilmesi gerektirdiği ölçüde, eşlerden birinin istemi üzerine hâkim, belirleyeceği malvarlığı değerleriyle ilgili tasarrufların ancak onun rızasıyla yapılabileceğine karar verebilir.

Hâkim bu durumda gerekli önlemleri alır.

Hâkim, eşlerden birinin taşınmaz üzerinde tasarruf yetkisini kaldırır, re'sen durumun tapu kütüğüne şerhedilmesine karar verir" şeklindedir. Görüldüğü gibi ikinci fıkrada hakimin gerekli önlemleri alacağı kabul edilmektedir. Dolayısıyla hakimin tasarruf yetkisini sınırlamak istediği eşin motorlu aracına ilişkin tasarruflarını da kısıtlamak maksadıyla 'gerekli önlemleri almak' yetkisine dayanarak trafik siciline kısıtlama şerhi koydurması mümkündür.

⁷⁷ "Motorlu araç ölüme veya yaralanmaya sebebiyet vermiş ise, kazaya karışan aracın başkalarına devir ve temlik veya üzerinde bir hak tesisini önlemek amacıyla olaya el koyan Cumhuriyet Savcılıklarınca, aracın tescilli olduğu tescil kuruluşuna trafik kaydı üzerine şerh düşülmesi için talimat verilir. Kaza anı ile Cumhuriyet

Bunlardan 'mülkiyeti saklı tutma kaydı', taşınır satımında zilyetliğin alıcıya devredilmesine rağmen mülkiyetin geçişini bir geciktirici şarta, genellikle satım bedeli borcunun bitmesine kadar erteleyen bir sözleşmedir. Bu durumda alıcı, mülkiyeti kazanana kadar emin sıfatlı, dolaysız zilyet konumundayken, satıcı da dolaylı, asli zilyet konumundadır. Bu yönüyle mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi bir bakıma atipik bir teslimsiz taşınır rehni olarak da nitelendirilmektedir⁸⁰. Mülkiyeti saklı tutma sözleşmesi ister satım sözleşmesi içine konulan bir kayıtla, isterse satım sözleşmesine ek olarak yapılan ayrı bir sözleşme ile kurulmuş olsun, geçerliği resmi şekilde yapılması ve alıcının yerleşim yerindeki noter tarafından sözleşmenin onaylanmış ve mülkiyeti saklı tutma siciline işlenmiş olmasına bağlıdır (MK md. 764/I, Noterlik K.md. 7/a, 49/III/1). Bununla

Savcılığınca trafik kaydı üzerine şerh düşülmesi arasında geçen süreler içinde kötü niyetle yapılan araç tescilleri hükümsüz sayılır. Şerhin konulduğu tarihten itibaren bir ay içerisinde, şerhin kaldırıldığına veya devamına ilişkin mahkeme kararı ibraz edilmediği takdirde bu şerh hükümsüz sayılır" (KTK md. 85/II).

- ⁷⁸ KTY md. 53'te, özürülülerin kullanımı için özel olarak üretilmiş araçlarla böyle bir özelliği bulunmayan araçların yurt dışından yahut yurt içinden edinilmesi halinde bunların Özel Tüketim Vergisinden (ÖTV) muaf olmaları nedeniyle çeşitli kısıtlamalar öngörmüştür. Buna göre özürülülere ait araçların trafik tescil kuruluşlarınca tescil işlemlerinin yapılması esnasında ileride ÖTV muafiyetinin istismar edilmesini ve bu yolla devletin vergi kaybına uğratılmasını önlemek, türlü hileli veya dolaylı işlemler yapmak suretiyle vergisiz olarak alınmış aracın özürülü dışındaki kişilere devredilmesini yahut kullanımının bırakılmasını önlemek maksatlarıyla birbirinden farklı şerhler öngörülmüştür.
- ⁷⁹ Bu şerh uygulamalarından biri de hurda araç şerhidir. KTY md. 32/II'ye göre bir araç hurdaya çıkarıldığında kural olarak tescil belgesi (ruhsatname) geçersiz sayılır. Bu durumda tescil belgesinin üzerine "hurdaya çıkarılmıştır" şerhi konulur ve bu haliyle tescil belgesi artık hurda aracın satışında sahiplik belgesi işlevini görecektir (KTY md. 32/II/b). Yönetmeliğin bu hükmü, hurda şerhinin tescil belgesinde yapılmasını öngörmektedir. Kanaatimizce aynı şerhin trafik sicilinde de gerçekleştirilmesi gerekmektedir. Zira tescil belgesi kamuya açıklığı sağlamaya yeterli değildir. Ayrıca her türlü tahrifata açıktır. Bu nedenle tescil belgesindeki her türlü bilgiyi sadece 'bilgilendirici' olarak kabul etmek gerekir.
- ⁸⁰ SEROZAN, Rona: Mülkiyeti Saklı Tutma Anlaşması ve Teminatın Temlik, Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı, İstanbul, 1999, s. 989.

birlikte eğer mülkiyeti saklı tutma kaydı, sözleşmenin bir parçası olarak satım sözleşmesinin içinde yer alacaksa, burada artık KTK 20/d hükmü geçerli olacaktır⁸¹. Diğer ifadeyle motorlu araç satımına ilişkin bir sözleşmenin içinde mülkiyeti muhafaza kaydı da bulunuyorsa, artık bu sözleşmenin noter tarafından onaylanması yeterli olmayacak, KTK md. 20/d ve Noterlik K. md. 89 hükümlerine göre düzenleme şeklinde yapılması gerekecektir.

Mülkiyeti saklı tutma sicilini üçüncü kişilerin bilme yükümlülüğü bulunmadığı için bu durumdaki bir taşınırın iyiniyetle kazanılması (MK md. 988) mümkündür. Ancak motorlu araçlar bakımından bu tür bir kazanım pek mümkün değildir. Zira, mülkiyeti saklı tutma kaydı araç tescil belgesine işlendiği gibi, ayrıca elektronik ortamdaki trafik siciline de işlenmektedir. Ancak yine de mülkiyeti saklı tutma kaydının her iki yere de işlenmediği bir varsayımda, bu kaydı bilmesine imkan bulunmayan iyiniyetli üçüncü kişinin mülkiyeti kazanmasına bir engel bulunmamaktadır⁸².

E. Tescilin Hukuki İşlevi

Noterde yapılan satış veya devir işleminin sonrasında aracın zilyetliği alacaklıya devredilmiş⁸³ ise mülkiyet alıcıya geçmiş olacak-

⁸¹ ÖZ, (Yasin), s. 53.

⁸² Aksi yönde bkz. Y. 15. HD. T. 08.03.1984, E. 1984/71, K. 1984/753: (Kısaltılarak) "Alacaklı tarafından borçlu aleyhine yapılan icra takibi sonucu üçüncü şahıs Recep elinde haczedilen ... plakalı Murat marka taksinin kendisine aidiyetine ilişkin istihkak iddiasıyla davacı tarafından açılan dava, taşıtın borçlu adına trafikte mülkiyeti muhafazalı olarak kayıtlı olduğu, satış ve devrinin hükümsüz bulunacağı nedeniyle reddedilmiş ve karar davacı tarafından temyiz edilmiştir. İstihkaka konu taşıtı borçlu Ali'nin mülkiyeti muhafaza kaydıyla satın alıp adına trafikte kayıt ettirdiği ve bu taşıtın davacıya ait bu taşıtla trampa edilmek suretiyle 25.9.1982 tarihinde davacı eline geçtiği hususu iddia, savunma ve diğer delillerden anlaşılmaktadır. Gerçekte mülkiyeti muhafaza suretiyle satılmış bir mal alıcısı tarafından başkasına satılamaz. Ancak bu satışın geçerliliği MK. nun 688. (764) maddesine uygun şekilde yapılmış olmasını gerektirir. Diğer taraftan bedelin tamamen ödenmiş olması halinde mülkiyeti muhafaza kaydı hükümsüz kalır, mülkiye mülkiyet alıcısına intikal etmiş olur".

⁸³ Motorlu araç üzerindeki zilyetlik kuralı olarak devren, tesisen ve miras yoluyla kazanılır. Hemen belirtelim ki maddi anlamda ölüme bağlı bir

tır. Daha sonra trafik sicilinde gerçekleştirilmesi gereken tescil işlemi, mülkiyetin geçişine etkili olmayıp, yalnızca var olan mülkiyet ve

tasarruf olan belirli mal vasiyeti (MK md. 517 vd.) yoluyla kendilerine bir motorlu araç vasiyet edilen kişi bunun mülkiyetini miras yoluyla kazanmaz. Miras bırakanın ölümü halinde motorlu aracın mülkiyeti de önce mirasçı veya miras ortaklığına geçer. Lehine belirli mal vasiyetinde bulunan kimse ise mirasçılardan motorlu aracın mülkiyetinin kendisine devredilmesini talep etme hakkına sahiptir. Mirasçıların belirli mal vasiyeti alacaklısına yapacakları devir sonucunda bu kimse mülkiyeti 'devren' kazanmış olacaktır.

Zilyetliğin aslen kazanımı ise motorlu araçlar bakımından çok sınırlı hallerde görülebilir. Zira sahibinin elinden rızası ile çıkmış dahi olsa bir motorlu aracın mülkiyetinin iyiniyetle yahut zamanaşımı ile kazanılması mümkün değildir.

Motorlu aracın terk edilmesi halinde bunun mülkiyetinin sahiplenme (ihraz/occupatio) yoluyla elde edilmesi MK 767'ye göre mümkündür. Ancak motorlu araçların hurda değerlerinin de bulunması nedeniyle malik tarafından terk edilmeleri ve bu yöntemle üçüncü kişilerin mülkiyet kazanması günlük hayatta pek görülmez. Ayrıca maliki tarafından KTK md. 20/a/1 hükmüne göre hurdaya çıkarılan aracın trafik kaydının bir ay içinde sildirilmesi için ilgili trafik kuruluşuna başvurmak zorunluluğu bulunduğu için, trafik kaydı silinen aracın bunu sahiplenme yoluyla elde eden kişi tarafından trafiğe sokulması mümkün olamayacağı için, böyle bir aracın terk edildiği varsayımında dahi, bunu sahiplenen kişinin mülkiyeti kazanmakla birlikte, karayolu tanımını dışında kalan yerlerde kullanılabileceği yahut hurda olarak yararlanılabileceği kabul edilmelidir.

Motorlu araç mülkiyetinin zamanaşımı yolu ile aslen kazanılması mümkündür. MK md. 777'ye göre başkasının taşınır bir malını davasız ve aralıksız olarak beş yıl iyiniyetle ve malik sıfatıyla bulunduran kimse zamanaşımı yoluyla o taşınırın maliki olur. Mülkiyetin devri işleminin kesin hükümsüz olduğu durumlarda, zamanaşımının diğer şartlarının da mevcut olması halinde zamanaşımı ile kazanım mümkündür. (Bkz. BGE 67 II 149. Bunun için kazanan kişinin malik sıfatıyla zilyet olması, iyiniyet sahibi olması ve zilyetliğini de beş yıldır davasız ve aralıksız olarak sürdürmüş bulunmalıdır. Buna örnek olarak, sahte vekaletname ile araç satışını götürebiliriz. Bu durumda alıcının iyiniyetli olması demek, vekaletnamenin sahte olduğunu bilmemesi ve bilecek durumda olmaması demektir. Dolaylı veya dolaysız zilyet durumuna gelen alıcının malik sıfatını ve iyiniyetini davasız ve aralıksız olarak beş yıl sürdürmesi halinde bu sürenin dolması ile alıcı mülkiyeti zamanaşımı ile yani aslen kazanmış olur.

diğer hak durumlarını açıklayıcı niteliktedir⁸⁴. Sicil kamuya açık olmadığı için aslında buradaki 'açıklayıcı' nitelik kamuya yönelik değil, olsa olsa, trafik birimleri, noterler, mahkemeler, icra daireleri gibi makamlara yöneliktir.

Tescil gereğine uyulmamış olması bazı ceza yaptırımlarını da beraberinde getirecektir. Aracı devir alıp da tescil gereğini yerine getirmeyenler KTK md. 20'de belirtilen para cezaları ile cezalandırılırlar ve ayrıca satış ve devirlerde, belirlenen sürelerde alıcı adına tescili yapılmadan trafiğe çıkarılan araçlar, tescil yapıluncaya kadar trafik zabıtasınca trafikten alıkonulur. Ancak bu yaptırımın uygulanması ancak tescilsiz motorlu araç edinimlerinde uygulanabilir. Zira tescilli motorlu araç mülkiyetinin devrinde artık re'sen tescil uygulanmaktadır.

Trafik siciline tescilin yapılmayışının diğer bir sakıncası da yeni malikin satım, trampa, bağış, rehin gibi tasarruflarda bulunamamasıdır. Çünkü malik sicilde hak sahibi olarak gözükmeyeceği için motorlu araç tescil belgesine (ruhsatname) sahip olamayacak, bu nedenle de tasarruf yetkisini noter önünde ispat edemeyecektir. Nitekim KTK md. 20/d motorlu taşıt mülkiyetinin devri borcunu doğuracak sözleşmelerin yapılabilmesi için malikin tescil belgesini ibraz etmesi şartını aramaktadır.

Motorlu araçların taşıdıkları değerlerin yanısıra sahip oldukları hukuki ve fiziki riskler nedeniyle devirlerinin tabi olduğu rejim diğer

⁸⁴ OZANOĞLU, s. 29, 30. Ayrıca bkz. Y. 13. HD. E. 2003/14592, K. 2004/5348, T. 14.4.2004, "... trafik siciline tescilli araçların alım ve satımları bu sicillerin tutulduğu daireler dışında noterliklerce yapılmaktadır. Noter satışlarında ise araçların trafik vergi borçları olmadığına ilişkin inceleme belge üzerinde yapılmakta olup, trafik sicilleri hakkında herhangi bir kısıtlayıcı şerh bulunup bulunmadığı yönünde bir araştırma yapılmamaktadır. Somut olayda davacı aracın üzerinde haciz şerhi bulunduğunu öğrenmesini takiben derhal davalılara gerekli ihbarı yapmıştır. Hal böyle olunca da aracın satış sırasında hukuken ayıplı olduğunu ve bu ayıbı bilen davacının aracı bu haliyle aldığı kabulü hayatın olağan akışı ile bağdaşmaz...". Daha sonraki düzenlemelerin sonucu olarak, artık bu tür kısıtlayıcı bilgileri sözleşmeyi düzenleyen noterlerin vermesi gerektiği sonucu çıkmaktadır.

taşınırlara göre ağırlaştırılmış, bir ölçüde taşınmaz mülkiyetinin devrine yaklaşmıştır. Noterde yapılan sözleşme sonrasında zilyetliğin nakli ile mülkiyet alıcıya geçeceği için, bundan sonra trafik sicilinde gerekli tescilin yapılmamış olması yukarıda belirttiğimiz para cezası yaptırımlarını davet edecek, ancak hak durumuna etkili olmayacaktır⁸⁵. Zaten trafik sicili, tapu sicilinin aksine, herhangi bir kamuya açıklık ve hukuki görünüşe güven dayanağı oluşturma işlevi taşımaz⁸⁶. Böylece trafik sicilindeki tescil yalnızca açıklayıcı bir işleve⁸⁷ sahip olup, tapu sicilindeki gibi kurucu bir işlevi bulunmamaktadır.

Noterde yapılan sözleşmenin hemen arkasından otomatik olarak tescil sürecinin de başlaması uygulamasının sonucunda, geçmiş yıllarda sıkça görülen 'sözleşmeyi noterde yapma, ancak trafikte tescili yaptırmama' dönemi de sona ermiştir. Bugün için tescil işlemi, sözleşme süreciyle bir bütün haline getirildiğinden, deyim yerindeyse 'otomatik tescil' uygulaması sözkonusudur. Noterler, KTK md. 20/d'ye göre yaptıkları sözleşmeleri re'sen üç iş günü içinde ilgili tescil kuruluşuna ve vergi dairesine ayrı ayrı göndermektedir.

⁸⁵ "Noter önünde düzenlenen satış senedi ile aracın mülkiyeti alıcıya geçer. Noterdeki satışın trafik siciline işlenmesi idari bir işlem olup, sicile işlenmemesi satıcıya bir sorumluluk getirmez". Y. 11. HD., 24.6.1996, 4266/4660 (İBD. 1997, s. 409). Aynı doğrultuda bkz. Y. 19. HD. 16.04.1993, 8688/2888 (YKD. 1993/11. s. 1705). Kararın ikinci kısmı, yani satışın trafik siciline işlenmesinin idari bir işlem olup mülkiyet geçişine etkili olamayacağı hükmü yerindedir. Ancak noterde düzenlenen satış senedi ile aracın mülkiyetinin geçtiğini ifade eden ilk kısım hatalıdır. Zira hiçbir sözleşmenin kurulması ile mülkiyet alıcıya geçmez. Bu yalnızca bir mülkiyeti devir borcu doğurur. Geçerli bir sözleşmeyi izleyen tasarruf işlemi ile alıcı dolaylı yahut dolaysız zilyet kılınmak suretiyle mülkiyetin alıcıya geçmesi (MK md. 763/I) mümkündür.

⁸⁶ SEROZAN, *Taşınır Eşya Hukuku*, s. 139, 189; OZANOĞLU, s. 29; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 115'te 251 numaralı dipnot, ayrıca s. 740.

⁸⁷ Aslında burada trafik sicilinin 'açıklayıcılık' özelliği de tartışılmalıdır. Zira yetkili makamlardan başkasının göremeyeceği bir sicilin 'kime' ve 'neyi' açıkladığı oldukça şüphelidir.

III. HARİCEN DEVRİN GEÇERSİZLİĞİ

A. Genel Olarak

Motorlu araç bir taşınır eşya olması nedeniyle mülkiyeti -taşınır mülkiyeti için kural olduğu üzere- borçlandırıcı işlemi (mülkiyetin devrini öngören sözleşmeyi) izleyen zilyetliğin nakli (tasarruf işlemi) ile geçecektir. Burada motorlu araçlar bakımından satım veya mülkiyet devrini öngören diğer bir sözleşme (mal değişimi, bağışlama vb.) yani borçlandırıcı işlem resmi şekle tabi tutulmuştur. Bu şekle uyulmadıkça yapılan sözleşme geçerli olmayacak, böylece gerçekleştirilen zilyetliğin nakline rağmen mülkiyet alıcıya geçmeyecek; alıcıyı yalnızca haksız, dolaysız ve emin sıfatlı zilyet durumuna sokacaktır⁸⁸. Şekle aykırılıktaki yaptırım hakkındaki genel tartışmaların⁸⁹ dışında, KTK md. 20/d'nin açık ve vurgulu ifadesi karşısında motorlu araç satımındaki şekil aykırılığının sonucunun kesin hükümsüz (batıl) sayılması gerekir.

⁸⁸ Bkz. Y. 13. HD. E. 1991/5444, K. 1991/7972, T. 17.09.1991: "... 20/d maddesi gereğince, noterlerce yapılmayan her çeşit satış ve devirler geçersizdir hükmü 18.6.1985 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir. Motorlu araçların alım-satımı ile her türlü devirlerinin noterlerce yapılmasının amacı, sadece tarafların hukuksal yararlarının korunmasından çok üçüncü kişilerin ve Devletin yararını korumaktadır. Böyle olunca, söz konusu hüküm kamu yararı ve kamu düzeni amacıyla getirilmiş demektir. Geçersiz sözleşme uyarınca taraflar haksız iktisap hükümlerine göre aldıklarını iade ile mükelleftirler. Sözleşmede 1.500.000 TL.'nin davalı tarafından alındığı yazılıdır. Öyleyse, satış parasının davacıya iade edilmesi gerekir. Mahkemece yanlış değerlendirmelerle yazılı şekilde davanın reddi usule ve yasaya aykırıdır ve bozma nedenidir". (KAZANCI, İçt. Bilgi Bankası, 2918/md. 20/d). Y. HGK, E. 1991/15-449, K. 1991/565, T. 13.11.1991, "...Davacı hacz edilen aracın kendisine ait olduğunu haczin kaldırılmasını istemiştir. Oto 11.7.1989 tarihinde davacının zilyetliğinde iken haciz edilmiştir. Oysa bu araç dava dışı Gaziantep M.B. adına trafikte kayıtlı olup ve halende bu kayıt değişmemiştir. Davacı bu aracı 5.01.1989 tarihinde adi senetle M.A.'dan satın ve teslim almıştır. Oysa Trafikte kayıtlı arabanın 18.6.1985 tarihinden sonra devir ve satışları Noter aracılığı ile yapılmadığı sürece geçersizdir...". 15. HD. E. 1992/745, K. 1992/1410, T. 19.3.1992. (20/d). (KAZANCI İçt. Bilgi Bankası, 2918/md. 20/d).

⁸⁹ ANTALYA, O. Gökhan: Geçerlik Şekline Aykırılığın Yaptırımı ve Sınırları, Yargıtay Dergisi, C. 18, S. 3, Ankara, 1992, (s. 365-395), s. 366 vd.

Mülkiyet alıcıya geçmediği için, diğer ifadeyle alıcı zenginleşmediği için böyle bir durumda sebepsiz zenginleşme davası açılmasına imkan yoktur⁹⁰. Burada alıcının durumu, tıpkı taşınmazlardaki “fuzuli şağil”in durumu gibidir.

B. Şekle Aykırılığın Aşılama

Bu noktada, şekle aykırılığın bazı hallerde aşıp aşılamayacağı sorusu akla gelebilir. Özellikle şekle aykırılığın ileri sürülmesinin hakkın kötüye kullanılması (MK md. 2) teşkil ettiği durumlarda, özellikle tarafların kendi iradeleriyle harici sözleşmeye rağmen edimlerini ifa ettikleri ihtimalde acaba sözleşme yine de batıl sayılmalı mıdır? Bu konuda KTK md. 20/d’de öngörülen şekil şartının özelliklerine bakmak gerekmektedir. Anılan hüküm, alışılmış şekil kurallarının ötesinde bir takım özellikler taşımaktadır. Bir kere genel olarak şekil kuralları tarafları yaptıkları sözleşmenin önem ve anlamı hakkında daha dikkatli davranmaya, onları bir kez daha düşünmeye, gerektiğinde ispat kolaylığı da sağlamaya yöneliktir. Oysa KTK md. 20/d dikkatle incelendiğinde, hükmün birinci önceliğinin bu olmadığı, kamu düzeni ve mali kaygıların, taraf menfaatlerinin önünde tutulduğu kolayca anlaşılabilir. Fıkra metninde yer alan:

“... satış ve devri yapılacak araçtan dolayı motorlu taşıtlar vergisi, gecikme faizi, gecikme zammı, vergi cezası ve trafik idari para cezası borcu bulunmadığının tespit edilmesi ve taşıt üzerinde satış ve/veya devri kısıtlayıcı herhangi bir tedbir veya kayıt bulunmaması...”

“...satış ve devir işlemi, siciline işlenmek üzere üç işgünü içerisinde ilgili trafik tescil kuruluşu ile vergi dairesine bildirilmesi”, Satış ve devir tarihi itibarıyla, 197 sayılı Motorlu Taşıtlar Vergisi Kanunu hükümleri uyarınca eski malikin vergi mükellefiyeti sona erer, yeni malikin vergi mükellefiyetinin başlaması”, Satış ve devir işlemlerinin bildiriminden itibaren bir aylık süre içerisinde ilgili trafik tescil kuruluşu veya Emniyet Genel Müdürlüğü’nün uygun gördüğü kamu kurum veya kuruluşları tarafından yeni malik adına tescil belgesi düzenlenerek elden veya posta aracılığıyla teslim edilir”

⁹⁰ ÖZ, Turgut: Öğreti ve Uygulamada Sebepsiz Zenginleşme, İstanbul, 1990, s. 62.

“Trafik tescil kuruluşunda yeni malik adına yapılacak tescil nedeniyle düzenlenmesi gereken değerli kağıtların bedelleri, satış ve devir esnasında noterler tarafından tahsil edilir ve 1512 sayılı Noterlik Kanununun 119 uncu maddesi uyarınca beyan edilerek ödenir...”, gibi hükümlere bakıldığında burada taraf menfaatlerinden ziyade kamu yararının ön planda yer aldığı hususu kuşkuyla yer bırakmamaktadır.

Şu halde buradaki şekle aykırılığın, tarafların tutumlarına bakılarak dürüstlük kuralı gerekçesiyle aşılması düzenlemenin ruhuna (ratio legis) aykırı olacaktır⁹¹.

C. “Oto Satım Protokolü”nün İşlevi

1. Hukuki Niteliği

Henüz ilk trafik tescili yapılmamış araçların mülkiyetlerinin devrini öngören sözleşmeler herhangi bir şekle tabi tutulmadıkları için bunların haricen devrinden de bahsedilemez. Ancak bu araçların da tescil edilmesi gerekmektedir, tescil yükümlülüğüne uyulmamış olması bir haricen devir sayılamaz. Zira bu tür araçlarda sözleşmeyi izleyen zilyetlik nakliyle mülkiyet de geçmiştir. Dolayısıyla haricen devir uygulaması trafikte tescilli bulunan araçlar için söz konusudur.

Uygulamada tescilli motorlu araç mülkiyeti devirlerinde harici devir yolu yani noterlik dışı devir işlemi tercih edildiğinde, sözleşmenin tarafları “Oto Satım Protokolü”, “Oto Ön Satım Sözleşmesi”⁹²

⁹¹ Bkz. aksi görüşte ÖZ (Yasin), s. 97 vd. Yazar, KTK md. 20/d düzenlemesinin kamunun vergi alacağını tahsil kolaylığının sağlamaya yönelik olduğu, bu yönüyle kanun yapma tekniğine aykırı olduğu, şeklin genel amacı mülahazası ile işlemin geçersiz kınılamayacağı gibi gerekçelerle şekle aykırılığın dürüstlük kuralı çerçevesinde aşılabileceğini değerlendirmektedir.

⁹² Bir motorlu aracın satış vaadinin de adi yazılı şekilde yapılması söz konusu olamaz. Zira TBK md. 29/II, aksine bir kanun hükmü bulunmadıkça önsözleşmelerin yapılmasını da ileride kurulması öngörülen sözleşmenin bağlı olduğu şekle bağlamaktadır. Dolayısıyla bu tür harici sözleşmeleri tahvil yoluyla “motorlu araç satış vaadi” saymak mümkün değildir. TBK md. 29 hükmünden tescilsiz bir motorlu aracın satış vaadinin hiçbir şekle bağlı olmadığını, tescilli bir motorlu araç bakımından da satış vaadi sözleşmesinin noterde yapılması gerektiği sonucu ortaya çıkar. Bununla birlikte

vb. adlar altında adi yazılı –çoğu kez matbu bir metnin doldurulması yoluyla- özleşme düzenlemektedirler. Senet metninde mülkiyetinin devri öngörülen aracın tescil plakası, motor ve şasi numaraları, satış bedeli ile bunun hangi surette ödendiği gibi hususlarla alıcı ile satıcının kimlik bilgileri yer almakta, kimi zaman tanık imzaları da alınmaktadır. Böylece mülkiyetin geçtiği sanılmaktadır. Oysa KTK md. 20’de açıkça vurgulandığı üzere noter dışında yapılan mülkiyeti devir borcu doğurucu sözleşmeler geçersizdir. Şu halde böyle bir sözleşme imzalamakla malik, motorlu aracın mülkiyetini devretme borcu altına girmiş olmadığı gibi, böyle bir sözleşmenin ardından gerçekleşen zilyetliğin nakli de mülkiyeti devretmeye yetmez⁹³. Burada Kanunun emredici nitelikteki şekil hükmüne (KTK md. 20/d) aykırı bir işlem söz konusudur ve gerek KTK md. 20/d/son cümlede yer alan “noterler tarafından yapılmayan her çeşit satış ve devirler geçersizdir” hükmüne, gerekse TBK md.12/II’nin “kanunda sözleşmeler için öngörülen şekil, kural olarak geçerlilik şeklidir. Öngörülen şekle uyulmaksızın kurulan sözleşmeler hüküm doğurmaz” hükmü ile, yine md. 26/Y’in “kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler kesin olarak hükümsüzdür” şeklindeki açık hükümleri karşısında bu tür harici sözleşmelerin kesin hükümsüz (batıl) olduğu sonucu ortaya çıkmaktadır⁹⁴. Bununla

motorlu araçlar bakımından satış vaadi sözleşmesi uygulamada görülmez, zira taşınmazlardakinin aksine önemli bir işlevinden söz edilemez.

⁹³ Taşınır mülkiyetinin geçişi bakımından sözkonusu olan ‘sebebe bağlılık’ – ‘soyutluk’ tartışmalarına girmeksizin, tescilli motorlu araçların mülkiyet devirleri bakımından Karayolları Trafik Kanunu md. 20’nin sebebe bağlılık ilkesine göre yorumlanması gerektiğini düşünmekteyiz. Bilindiği gibi sebebe bağlılık ilkesi, tasarruf işleminin geçerliliğini borçlandırıcı bir işlemin varlığına ve geçerliliğine bağlı tutmaktadır. Taşınmaz mülkiyetinin devri bakımından MK md.1024/II dolayısıyla kesin olan bu ilke genel olarak taşınırlar bakımından tartışmalı ise de KTK md. 20’nin açık hükmü karşısında aslında taşınır eşya olan motorlu araçların mülkiyet devirleri bakımından da bu ilkenin geçerli olacağı açıktır. Bkz. OĞUZMAN, M. Kemal-ÖZ, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2. Bası, İstanbul, 1998, s. 115, 346/a numaralı dipnotu; ERTAŞ, Trafik Sicilinin Hukuki İşlevleri, s. 15.

⁹⁴ Bkz. YİBK, 18.03.1942, E. 1941/37, K. 1942/6 (RG. tarih: 06.07.1942, sayı: 5150).

birlikte, doktrinde yer alan bir görüşe göre şekle aykırılığın yaptırımını kesin hükümsüzlük olmayıp, kendine özgü bir hükümsüzlük türü söz konusudur. Bu tür bir hükümsüzlüğü hakimın re'sen dikkate alamayacağı, şekil eksikliğini ancak bu şekil ile korunan tarafın ileri sürebileceği, ileri sürülmeyen bu tür bir hükümsüzlüğün kendiliğinden düzelebileceği görüşü savunulmaktadır⁹⁵.

Kanaatimizce KTK md. 20'nin açık düzenlemesi karşısında tescilli bir motorlu araca ilişkin olarak mülkiyetin devrini öngören sözleşmelerin Kanunda öngörülen şekle aykırı olarak yapılması halinde sonuç kesin hükümsüzlüktür. Bu husus, önceki paragrafta da belirttiğimiz gibi, anılan maddenin d/1 fıkrasında, noterler tarafından yapılmayan her çeşit satış ve devirlerin geçersiz olduğu hususu, ayrıca ve özellikle vurgulanmıştır. Şekle aykırılığın sonuçları hakkında farklı görüşler ileri sürülebilse dahi, KTK md. 20 özel bir düzenleme olup, özel hüküm varken genel hükümlere dayanan yorumlara başvurulamaz. KTK md. 20/d başta olmak üzere KTK ve KTY hükümleri bir bütün olarak değerlendirildiğinde, tescilli motorlu araçların mülkiyet devirlerinin ancak noter tarafından re'sen düzenlenecek bir sözleşme sonucunda borçlanılabileceği, bu şekle uyulmaması halinde yapılacak sözleşmelerin hükümsüz olacağı ortaya çıkar. Çünkü noterde yapılacak olan sözleşme, prosedür olarak trafikte yapılacak olan tescil ile (her ne kadar bu tescil hakkın devri bakımından etkili olmasa da) bir bütün teşkil etmektedir. Noter, kendisine başvurulduğunda, önce motorlu araç tescil belgesinin ibraz edilmesini talep edecek, sonra elektronik ortamdaki bilgilerle tescil belgesindeki bilgilerin karşılaştırmasını yaparak belgenin sahte olup olmadığını tespit edecek, aynı zamanda araca ait motorlu taşıtlar vergisi borcu ile trafik cezası, geçiş ücreti gibi borçların bulunmadığını, malikin kimlik bilgilerini, tarafların fiil ehliyetinin bulunup bulunmadığını belirleyecek, işlem vekaletname ile yapılıyorsa bunun geçerliğini araştırıp, vekaletnameyi düzenleyen noterden de teyit alacak, bütün bunların eksiksiz olduğunu tespit ettikten

⁹⁵ ANTALYA, s. 368; OĞUZMAN, M. Kemal/BARLAS, Nabi: Medeni Hukuk, 18. Bası, İstanbul, 2012, s. 222, (226 numaralı dipnot); NOMER, Haluk, Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 12. Bası, İstanbul, 2012, s. 77.

sonra sözleşmeyi düzenleyecektir. Sözleşmenin düzenlenmesinden sonra da noterin görevi sona ermemektedir. Sözleşmenin düzenlenmesini takiben bir ay süre ile geçerli olmak üzere geçici bir tescil belgesini düzenleyerek alıcıya vermek zorundadır (KTK 20/d/III). Noterin düzenlediği sözleşmeleri siciline işlenmek üzere üç işgünü içinde ilgili trafik tescil kuruluşu ile vergi dairesine bildirmesi görevi de bulunmaktadır (KTK md. 20/d/II). Trafik sicilinde yapılacak olan tescil ise bir düzen hükmü olup, tamamen noterlerden gelecek sözleşmeler üzerine gerçekleştirilmektedir. Diğer ifadeyle tescilli motorlu araçların trafik sicilinde yeni malikleri adına tescil edilebilmeleri de noterden iletilecek sözleşmelere dayanmaktadır.

Görüldüğü gibi bu işlem sıradan bir mülkiyet geçişi olmayıp, vergi ve güvenlik gibi kamu hukuku alanlarında da işleve sahiptir. Trafik sicilinin Emniyet Genel Müdürlüğü bünyesinde tutulması konunun salt bir sözleşme ve mülkiyet tescilinden ibaret olmayıp, güvenlik boyutunun da mevcut bulunduğunu ortaya koymaktadır. Nitekim motorlu araçlardan alınan özellikle motorlu taşıtlar vergisi kamu maliyesinin en önemli gelir kaynaklarından birini teşkil etmektedir. O halde bu sözleşmenin şekle bağlı olması ile yalnızca tarafların korunması söz konusu olmayıp kamunun da menfaati bulunmaktadır. Bu nedenle şekil şartı ile korunan tarafın ileri sürmemesi halinde şekle ilişkin geçersizliğin re'sen dikkate alınamayacağı görüşü, diğer hukuki işlemler bakımından tartışılabilse dahi, tescilli motorlu araç mülkiyetinin devrini öngören sözleşmeler bakımından söz konusu olmamalı, şekle aykırı sözleşmeler kesin hükümsüz sayılmalıdır.

Kanunun öngördüğü şekle aykırı olarak haricen gerçekleştirilen bir oto satış sözleşmesini tahvil yoluyla, örneğin satış vaadi sözleşmesine dönüştürmek de mümkün değildir. Çünkü tahvilde asıl olan, çevrilecek olan geçersiz sözleşmenin, aynı veya benzer bir amaca hizmet eden başka bir sözleşmenin şekil şartlarını taşımasıdır. Oysa harici bir sözleşmenin böyle bir özelliği bulunmamaktadır. Örneğin harici bir satış sözleşmesini tahvil yoluyla satış vaadi sözleşmesi sayamayız. TBK md. 29, kural olarak bir sözleşmenin ileride kurulmasına ilişkin olarak yapılacak olan sözleşmenin de şekil yönünden asıl sözleşmenin şekline bağlı olduğunu hükme bağlamaktadır. O

halde tescilli bir motorlu araca ilişkin olarak yapılacak satış vaadi sözleşmesinin de noterde düzenlenmesi gerekmektedir. Bu nedenle harici sözleşme bir 'vaad' olarak dahi ayakta tutulamaz.

2. Alınan Şeylerin İadesi Bakımından

Yapılan sözleşme geçersiz olunca, malikin yaptığı zilyetlik devrine rağmen mülkiyet gerek maddi gerekse şekli hukuk bakımından mülkiyeti devralmayı hedefleyen tarafa geçmiş olmayacağı için, diğer ifadeyle tasarruf işlemi yani zilyetliğin devri hukuka uygun olarak yapılırsa dahi, temeldeki sebebi oluşturan borçlandırıcı işlemin geçersizliği nedeniyle mülkiyetin devri hüküm ifade etmeyecektir. Bunun sonrasında da herkesin verdiğini geri alması söz konusu olacaktır. Dolayısıyla bu geri almanın hangi yöntemle gerçekleştirilebileceği sorunu karşımıza çıkmaktadır.

Acaba şekle aykırı olarak gerçekleşen bir sözleşmeye dayanılarak alıcı lehine motorlu aracın zilyetliği nakledilmişse, bu araç taşınır davası ile geri alınabilir mi? Bilindiği gibi taşınır davası önceki zilyedin üstün hak karinesine dayanarak halihazır zilyede karşı açtığı ve zilyetliğini yeniden tesis ettiği bir davadır. Taşınır davası, zilyetliği iradesi bulunmaksızın sona erdirilmiş olan halihazır kötüniyetli zilyet tarafından açılır. Davayı açan önceki zilyet ya halihazır zilyedin zilyetliği kötü niyetle kazandığını, ya da sadece zilyetliğine iradesi dışında sonverilmiş olmayıp, malın da elinden rızası dışında çıktığını ispat etmelidir⁹⁶. Motorlu araçların şekle aykırı olarak devri halinde, söz konusu olan zilyetlik devri irade dışı sayılamayacağına göre, malikin bu davayı açması mümkün değildir.

Şekle aykırı sözleşmeye dayanan zilyetlik nakillerinin gasp veya saldırı sonucunda gerçekleştiğinden söz edilemeyeceğine göre malik, MK md. 982 ve 983'e dayanan zilyetlik davalarını da açamaz.

⁹⁶ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 105 vd.; TEKİNAY, Selahattin Sulhi/AKMAN, Sermet/BURCUOĞLU, Haluk/ALTOP, Atilla: Tekinay Eşya Hukuku, C. I., 5. Bası, İstanbul, 1989, s. 161 vd.; HATEMİ, Hüseyin/SEROZAN, Rona/ARPACI, Abdülkadir: Eşya Hukuku, İstanbul, 1991, s. 282 vd.; AYBAY, Aydın/HATEMİ, Hüseyin: Eşya Hukuku, 3 Bası, İstanbul, 2012, s. 63; SEROZAN, s. 152, 153.

Şekle aykırı olarak aracı devretmeye çalışan malik, zilyetliğin nakline rağmen maddi hukuk bakımından malvarlığında bu aracın mülkiyetini koruyacağı için kaybettiği yalnızca dolaysız zilyetlik olacak ve bunu da alıcıya karşı açacağı istihkak davası ile her zaman sağlayabilecektir. Zira burada aynı bir dava söz konusudur ve aynı haklar zamanaşımına uğramazlar. Nitekim istihkak davası “dolaysız zilyet durumunda olmayan malikin, malik olmayan haksız dolaysız zilyede karşı açtığı aynı dava” olarak tanımlanmaktadır.

Motorlu araç mülkiyetinin devrinin sebebe bağlı bir işlem olduğu açıktır⁹⁷. Bunun sonucu olarak da aracın mülkiyeti maddi hukuk bakımından malikin malvarlığında yer almaya devam edecektir. Motorlu aracın mülkiyetini değil, ancak zilyetliğini ele geçirebilmiş bulunan alıcıdan zilyetliği geri alabilmek için malikin aynı hakkına dayanarak istihkak davası açabileceğini belirtmiştik. Acaba alıcının ödediği parayı da aynı esasa göre, yani açacağı istihkak davası yoluyla geri alabilmesi mümkün müdür? Bu soruya cevap verebilmek için, ödenen paranın malikin mülkiyetine geçip geçmediğinin tespit edilmesi gerekmektedir. Kanaatimizce, paranın devri herhangi bir geçerlik şekline tabi olmadığı için, geçersiz sözleşmeye rağmen ödenen para, malikin mülkiyetine geçmiştir. Bu nedenle paranın iadesi için istihkak davası açılması söz konusu olamaz. Ancak yapılan bu ödemenin dayandığı sebep, yani sözleşme geçersizdir. Sebep geçersiz olunca da ödenen paranın TBK md. 77 vd. hükümlerine göre sebepsiz zenginleşme davası ile geri alınması gerekir. Bu sonuca varmakla şekle aykırı olarak yapılmış bulunan bir sözleşme nedeniyle yerine getirilen edimlerin her birinin iadesi farklı nedenlere dayandırılmış olmaktadır. Şöyle ki: Sözleşmenin geçer-

⁹⁷ Madde metninde (KTK md. 20/d) satışın yanında, “her türlü devir”in resmi şekle bağlanması karşısında; aracın geçerli şekilde bağışlanması ve bu sebeple mülkiyet nakli (.....) bu şekle bağlı sayılmalıdır . Keza, menkul mülkiyeti nakli sebepten soyut sayılsa da, resmi şekle uyulmadan yapılan teslimle aracın mülkiyeti geçirilemeyecektir. Zira, madde metninden, sadece borçlandırıcı işlemin değil, tasarruf işlemlerinin de özel olarak bu şekilde yapılmış bir sözleşmenin varlığına bağlandığı anlaşılmaktadır. OĞUZMAN/ÖZ, S. 115, 346/a numaralı dipnot; ayrıca aynı görüşte bkz. ÖZ, (Yasin), s. 11, 12.

sizliği nedeniyle aracın zilyetliğinin devrine rağmen mülkiyet malikte kalırken; aynı sözleşmenin ifası maksadıyla (*causa solvendi*) yapılan ödeme malikin mülkiyetine geçmiş ve onun malvarlığında zenginleşmeye yol açmıştır. Bu nedenle malik, aracının zilyetliğini istihkak davası ile yeniden elde ederken, karşı taraf ise ödediği parayı sebepsiz zenginleşme davası ile geri alacaktır.

Tescilli iki motorlu aracın bir mal değişimi (trampa) sözleşmesi ile değiştirilmesi ve zilyetliklerinin de karşı taraflara devredilmiş olması halinde ise her iki tarafın da araçların mülkiyetini kazanamayacağı açıktır. Böyle bir durumda taraflar yalnızca dolaysız zilyetliklerine son vermişlerdir. Dolaysız zilyetliklerini yeniden elde edebilmek için de, istihkak davasını açmaları gerekecektir. Böyle bir mal değişimi sözleşmesinde taraflardan birinin ediminin araç teslimine ilaveten para ödeme borcunu da kapsamaması halinde ise aracın iadesi için istihkak, paranın iadesi için ise sebepsiz zenginleşme davası açılmasının gerekeceği sonucu ortaya çıkmaktadır. Çünkü araç karşı tarafın mülkiyetine geçmemiş, ancak para geçmiş ve sebepsiz zenginleşmeye yol açmıştır.

Noter huzurunda yapılmayan bir motorlu araç bağışlama sözleşmesinin de hüküm ifade etmeyeceği KTK md. 20/d'den açıkça anlaşılmaktadır. Zira madde metni 'satış ve devir' den söz etmektedir. Buradaki 'devir' sözcüğünün satış dışındaki mülkiyetin devrini öngören sözleşmeleri ifade etmek üzere kullanıldığını belirtmiştik. Dolayısıyla tescilli bir motorlu aracın bağışlanması da KTK 20/d hükmüne bağlıdır. Ancak bağışlama sözleşmesi tek tarafa borç yükleyen bir sözleşme olduğu için yalnızca bir edim, yani aracın bağışlanana teslimi borcunu doğurmaktadır. Şu halde geçersiz bir sözleşmeye rağmen araç bağışlanana teslim olunmuş ise bu araç üzerindeki zilyetlik de malik tarafından istihkak davası ile geri alınabilecektir.

Bu nedenle geçersiz bir sözleşmeye dayanan devirde alıcı, zilyetliğindeki motorlu aracı satıcıya geri verirken satıcının da aldığı parayı, sebepsiz zenginleşme kurallarına göre geri vermesi gerekir. "Protokol" "oto ön satım sözleşmesi" gibi adlar altında yapılan harici bir adi yazılı sözleşme, bu aşamada ispat hukuku yönünden 6100

sayılı Hukuk Muhakemeleri Kanunu⁹⁸ md. 200/I anlamında yazılı delil (kesin delil) işlevi görür⁹⁹. Burada aracın zilyetliği alıcıya nakledilmemiş olmasına rağmen geçersiz sözleşmeye dayanarak semen (bedel) alınmışsa, alıcı bu protokolü kesin bir delil olarak kullanarak ve borç olmayan şeyin ifası (*condictio indebiti*)¹⁰⁰ ya da gerçekleşmemiş sebebe dayanan zenginleşme (*condictio ob causam non secutam*)¹⁰¹ nedeniyle sebepsiz zenginleşme davası (TBK md. 77 vd.) açarak verdiği bedeli geri alabilecektir. Eğer alınan semenin karşılığında aracın zilyetliği alıcıya devredilmişse, burada tarafların karşılıklı olarak ödemezlik def'inden (*exceptio non adimpleti contractus*) yararlanabileceklerini kabul etmek gerekir¹⁰². Böylece sözleşmenin geçersizliğini ileri süren taraf aldığı geri vermedikçe diğer taraf da aldığı geri vermemekte haklı sayılmalıdır.

Bununla birlikte iade kapsamının belirlenmesinde MK md. 995 hükmünün de dikkate alınması gerekecektir. Motorlu araç mülkiyetini haricen devralmak isteyen kişinin iyiniyetli olduğundan sözü edilemeyeceğine göre¹⁰³, geri vermekle yükümlü olduğu şeyi haksız olarak alıkoymuş olması yüzünden hak sahibine verdiği zararlar ve elde ettiği veya elde etmeyi ihmal ettiği ürünler karşılığında tazminat ödemesi gerekir (MK md. 995/I). Ancak bu sorumluluğa başvurulabilmesi için malik tarafından kendisine evvelce ödemiş bulunduğu bedelin teklif edilmiş olması ve buna yanaşmayarak araç üzerindeki zilyetliğini sürdürmüş olması gerekir. Aksi takdirde, yukarıda da işaret ettiğimiz gibi alıcı haklı zilyet sayılacaktır. Kuşkusuz aracı

⁹⁸ RG. tarih: 04.02.2011, sayı: 27836.

⁹⁹ "Bir hakkın doğumu, düşürülmesi, devri, değiştirilmesi, yenilenmesi, ertelenmesi, ikrarı ve itfası amacıyla yapılan hukuki işlemlerin, yapıldıkları zamanki miktar veya değerleri ikibinbeşyüz Türk Lirasını geçtiği takdirde senetle ispat olunması gerekir..." (HMK md. 200/I).

¹⁰⁰ Bkz. ÖZ, s. 83 vd.; krş. TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, Tekinay Eşya Hukuku, s. 574, 575; OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 370 vd.; krş. AYBAY/HATEMİ, s. 150.

¹⁰¹ Bkz. ÖZ, s. 97 vd.

¹⁰² Bkz. Y. 13. HD. , 01.05.1997, 3900/3869, YKD. 1998, S. 5, s. 701; KANETİ, Selim: Akdin İfa Edilmediği Def'i, İstanbul, 1962, s. 66 vd.

¹⁰³ OĞUZMAN/SELİÇİ/OKTAY-ÖZDEMİR, s. 740.

teslim alan kimseye karşı araç malikinin açacağı dava, usul hukuku bakımından tespit davası, maddi hukuk bakımından da istihkak davasıdır. Bu dava ile malik, aracın mülkiyetinin kendisinde olduğunun mahkemece tespit edilmesini istemektedir.

Ayrıca kendisine önceden ödemiş bulunduğu bedelin iade edilmesi teklif olunduğu halde buna yanaşmayarak zilyetliğini sürdürmüş bulunan alıcı, ileride iade gerçekleşirken MK md. 995/II'ye göre, yaptığı giderlerden ancak hak sahibi için de zorunlu olanların tazmin edilmesini isteyebilir.

3. Kullanım Bedeli Bakımından

Aracı geri vermek zorunda kalan alıcının, bunu elinde bulundurduğu süre için bir tazminat ödemesinin gerekmeyeceğini kabul etmek gerekir. Bu konuda Yargıtay'ın aslında taşınmaz mülkiyetinin haricen satışı ile ilgili olan, fakat aradaki benzerlik nedeniyle motorlu araçların haricen devrinde de uygulanabilecek bir içtihadı birleştirme kararındaki esastan yararlanılabilir¹⁰⁴. Diğer ifadeyle haricen motorlu araç devrindeki durum taşınmazın haricen satışına benzetilebilir. Her ikisinde de mülkiyetin devri için gerekli olan şekil şartına uyulmadığından mülkiyet alıcıya geçmemekte ve devredene iade borcu doğmaktadır. Motorlu araç mülkiyeti de alıcıya bu harici devir işlemine dayanan zilyetlik nakli ile geçmemekte ve alıcının aracı iade borcu bulunmaktadır. Ancak kendisinin önceden ödediği semen iade

¹⁰⁴ YİBK., 10.07.1940, 2/77: "Haricen gayri menkul satılıp da bedeli satana ve gayrimenkul de alana teslim ve bu suretle gayri menkul alanın intifama terkedildiğine ahiren bunlardan biri ferağdan veya teferruğdan imtina ettiği takdirde muteber olmayan bu satış zımında her iki tarafın verdiği istirdada hakkı mevcut ve satan aldığı parayı ve müşteri de gayri menkulü iade vecibelerile mükellef bulunmuşlar ise de; bir taraf vecibesini ifa etmedikçe diğer tarafı ifayı vecibeye davet edemeyeceğine binaen aldığı bedeli iade etmeyen tarafın; diğer tarafı gayrimenkulü iadeye icbar ve intifadan men'edemeyeceğine ve para iade olununcaya kadar gayri menkulden intifaa izin mevcut addedileceğine ve bu vaziyette yani verdiği bedel kendisine iade edilmeyen tarafın mütemerrid addine imkân bulunmadığına ve parası iade edilinceye kadar da intifa ettiği semerelerin tazminile ve ecri misil itasile mükellef tutulamıyacağına..." (RG. tarih: 01.02.1041, sayı: 4723). Karar taşınmazlara ilişkin olmakla birlikte motorlu araç mülkiyetinin haricen devri bakımından da aynı esasın geçerli olması gerekir.

edilmedikçe aracı elinde bulundurmakta haksız sayılmamalıdır. Ayrıca araç alıcının fiili zilyetliğinde bir süre bulunmuşsa, bu kullanım karşılığı olarak bir tazminat ödenmesi gerekmeyecektir. Zira bu zilyetlik, tamamen malikin onayı ile gerçekleşmiştir.

Bu konuda sonuç olarak vurgulamak gerekirse yukarıda da ifade edildiği üzere, semenin iadesi bakımından, malikin imzasını taşıyan bir "oto satış protokolü" ispat hukuku bakımından adi yazılı bir belge (adi senet) niteliği taşıyacaktır. Şu halde uygulamada "protokol" vb. olarak adlandırılan bu tür yazılı sözleşmeler mülkiyeti devir borcu doğurmaya yetmemekle birlikte, alıcının haksız zilyet olmadığını, tersine malikin iradesi ile zilyet olduğunu ve belli bir bedel ödediğini, ayrıca aracı malikin rızasıyla zilyetliğinde bulundurduğunu ve kullandığını, bu süre için herhangi bir tazminat ödemesine gerek olmadığını kanıtlamaya yarar¹⁰⁵.

4. Haksız Fiil ve Ceza Sorumluluğu Bakımından

Haricen satışa dayalı protokolün diğer bir olumlu işlevi, haksız fiil ve ceza sorumluluğunda ortaya çıkmaktadır. Bilindiği gibi KTK md. 85 vd. hükümlere göre, karayolunda motorlu araçların işletilmesinin neden olduğu zararlardan motorlu aracı işletenin ve araç işletenin bağlı bulunduğu teşebbüs sahibinin tehlike esasına dayanan kusursuz sorumluluğu öngörülmektedir¹⁰⁶. En başta aracın maliki

¹⁰⁵ Haricen motorlu araç devrinde düzenlenen fakat mülkiyeti devre yetmeyen bu tür adi yazılı belgelerin araç alıcının elindeyken aracın haksız fiil ya da suç oluşturan bir olaya karışması durumunda bu belgenin o anki zilyetliğin kimde olduğunu ispatlayıcı bir rolünün bulunduğunu da kabul etmek gerekir.

¹⁰⁶ Bkz. KILIÇOĞLU, Ahmet: 2918 Sayılı Yasaya Göre Motorlu Araç İşletenin Sorumluluğu, BATİDER, C. XII., S.2-3, (s. 2-53), s. 2 vd.; DURAL, Mustafa: Neue Regelungen im türkischen Strassenverkehrsgesetz Versicherungsrecht, 1.7.1997, Juristische Rundschau für die Individualversicherung, Beilage Ausland, Heft 3, s. 42 vd.; EREN, Fikret, Karayolları Trafik Kanununa Göre Motorlu Araç İşletenlerin Akit Dışı Sorumluluğunun Hukuki Niteliği ve Unsurları, AÜHFD, c. XXXIX, 1982-1987, s. 1-4, s. 159 vd.; EREN, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul, 2000, s. 657 vd.; TEKİNAY, Selahattin. Sulhi/AKMAN, Sermet/

işleten sayılır¹⁰⁷. Bu hususta trafik sicilindeki kayıtlar MK md. 7 anlamında bir karine yaratmaktadır¹⁰⁸. Zira bu hükme göre -aksi kanıtlanmadıkça- resmi sicil ve senetler, belgeledikleri olguların doğruluğuna kanıt oluşturur. İşleten sayılan kişi dışındaki bir kişinin aracı kendi hesabına ve tehlikesi kendisine ait olarak işlettiği ve araç üzerinde fiili tasarrufu bulunduğu ispat edilirse bu kişi işleten sayılmalı ve onun sorumluluğu yoluna gidilmelidir. O halde araç zilyetliğini harici devir işlemi ile ele geçiren kişiyi “işleten” saymak gerekir¹⁰⁹. Böyle bir durumda protokol adı verilen harici sözleşme

BURCUOĞLU, Haluk/ALTOP, Atilla: Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Bası, İstanbul, 1993, s. 523 vd.; NOMER, Borçlar Hukuku, s. 147 vd.; NOMER, Haluk, 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununa Göre Motorlu Araç İşletenin Hukuki Sorumluluğu, İBD, 1992, C. 66, S. 1-2-3, s. 36 vd.

¹⁰⁷ KTK md. 3'e göre “Araç sahibi olan veya mülkiyeti muhafaza kaydıyla satışta alıcı sıfatıyla sicilde kayıtlı görülen veya aracın uzun süreli kiralama, ariyet veya rehni gibi hallerde kiracı, ariyet veya rehin alan kişidir. Ancak ilgili tarafından başka bir kişinin aracı kendi hesabına ve tehlikesi kendisine ait olmak üzere işlettiği ve araç üzerinde fiili tasarrufu bulunduğu ispat edilirse, bu kimse işleten sayılır”. İşleten kavramı ve işletenin sorumluluğu ile ilgili olarak bkz. HAVUTÇU, Ayşe/GÖKYAYLA, Emre: Uygulamada Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Hukuki Sorumluluk, Ankara, 1999, s. 22; TEKİNAY/AKMAN/BURCUOĞLU/ALTOP, Tekinay Borçlar Hukuk, s. 529 vd.

¹⁰⁸ ERTAŞ, Trafik Sicilinin Hukuki İşlevleri, s. 19.

¹⁰⁹ Aksi yönde bkz. Y. 17. HD., E. 2004/8394, K. 2004/10052, T. 27.9.2004. “...Dava, trafik kazasından kaynaklanan maddi tazminat davasıdır. Kazaya karışan 43 ... 768 plaka sayılı aracın olay tarihinde trafik sicilinde davalı H. E. adına kayıtlı olduğu anlaşılmaktadır. 2918 Sayılı Karayolları Trafik Kanununun 20/d maddesine göre, trafikte kayıtlı motorlu araçların resmi şekilde yapılmayan satış ve devirleri geçersizdir. Davalı H. E. olay tarihinden önce malik sıfatı ile aracını diğer davalıya satmış olsa bile satış geçersiz olup, sorumluluktan kurtulamaz. Bu durumda mahkemece H. E. in 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 85. maddesi gereğince araç maliki işleten sıfatıyla tazminatla sorumlu tutulması gerekirken hakkındaki davanın husumet yönünden reddine karar verilmesi doğru görülmemiştir.” Y. HGK., E. 2004/11-32, K. 2004/55, T. 11.2.2004: “....2918 sayılı Karayolları Trafik Kanunu'nun 21.5.1997 gün ve 4262 sayılı Yasa'nın md. 2 ile değişik 20/d maddesinde “Noterce yapılmayan her çeşit satış ve devirler geçersizdir” hükmü yer almaktadır. Kamu yararı (düzeni) amacına

gerek ceza, gerekse tazminat sorumluluğu bakımlarından faili belirlemede önemli bir ispat aracı olmalıdır. Ancak Yargıtay'ın bu konudaki içtihatları, harici sözleşmeye dayanan zilyetliğin nakli mülkiyetin devrine yetmeyeceği için malikin, dolayısıyla işletenin de

yönelik bu emredici kural açık ve ortada iken, aracın kayıt maliki dışında bir başkasına ait olduğu yolundaki mücerret açıklamalara değer verilerek, o şahsın malik olduğu; bu suretle menfaat sahibinin değişliği ve sigorta akdinin sona erdiğinin kabulüne olanak bulunmaktadır. Eş söyleyişle araç maliki Yasa'nın aradığı biçimde değişmediğine, aracı haricen satın alanın ayrı bir sigorta akdine taraf olması olanaklı bulunmadığına göre ortada menfaat sahibi değişikliğinin bulunduğu ve sigorta sözleşmesinin münfesihi olduğundan da söz edilemez..."; 11. HD., E. 2003/11200, K. 2003/11203, T. 20.11.2003: "...araç üzerindeki mülkiyet, Karayolları Trafik Kanunu'nun 20 nci maddesi uyarınca noterlikçe düzenlenen satış sözleşmesi ve araç üzerindeki zilyetliğin devri ile başkasına geçer. İşte bu andan itibaren araç sahipliği sıfatı aracı devralan kişiye geçmiş olur. Durumun trafik siciline aksettirilmesi, araç sahipliğinin değişmesi için zorunlu bir koşul değildir. Kaldı ki, anılan maddede noter kanalı ile yapılan satış işleminden sonra tescil işlemi yaptırılmamış olsa bile bu süre içerisinde araçta veya taşınan yükte meydana gelecek zararlardan aracın yeni sahibinin sorumlu olacağı hükme bağlanmıştır... ". 11. HD. E. 2003/11298, K. 2003/10966, T. 17.11. 2003: "...2918 sayılı KTK.nun, değişik 20/d madde hükmü uyarınca, noterlerce gerçekleştiren devir işlemleri, araç mülkiyetinin devri için yeterli olup, işlemin tamamlanması için trafik siciline alıcı adına tescil işlemi yapılması mutlak koşul değildir. Tescil işlemi, idari bir tasarruf olup, yaptırılmaması ayrı bir yaptırıma tabidir ve mülkiyetin devri için kurucu bir nitelik taşımaz. Bunun bir sonucu olarak da, trafik kayıtları mülkiyeti gösteren sicillerden olmakla birlikte, bu karine kesin değildir. Aracı noter satışı ile devralan, adına tescil işlemi yaptırmamış olsa dahi, aracın maliki sayılır..."; 11. HD. E. 2003/5332, K. 2003/9616, T. 20.10.2003: 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununun 20/d maddesine göre tescil edilmiş araçların her çeşit satış ve devirleri, aracın motorlu taşıtlar vergisi bulunmadığına dair belgenin ibrazı halinde araç sahibi adına düzenlenmiş tescil belgesi esas alınarak noterce yapılır ve noter tarafından yapılmayan satış ve devirler geçersizdir. Davalı Barış Terzi maliki olduğu aracı yukarıda açıklanan prosedüre uymaksızın harici olarak satın teslim etmiş olup, teslimden sonra Cumhuriyet Savcılığına suç duyurusunda bulunmuş olması hukuki sorumluluğunu kaldırmaz. O halde bu davalı yönünden de davanın kabulü gerekirken aksi düşüncelerle yazılı olduğu şekilde bu davalı yönünden davanın reddine karar verilmesi doğru görülmemiştir. (KAZANCI, İçt. Bilgi Bankası, 2918/20/d).

meyeceği doğrultusundadır. Kanaatimizce, KTK md. 107/I'e göre bir motorlu aracı çalan kimse dahi işleten gibi kusursuz olarak sorumlu tutulabilirken, haricen devralan kimseyi kusursuz sorumlu tutmamak isabetli değildir. Ancak Yargıtay'ın bu görüşü kabul edildiğinde dahi, protokolün bir işlevi olacaktır. İşleten sıfatını koruduğu kabul edilen malik, meydana gelen zararı tazmin ettikten sonra bu protokolün ispat gücünden yararlanarak harici alıcıya rücu edebilecektir.

Motorlu araç işletenin kusursuz sorumluluğu yalnızca haksız fiil sorumluluğunu kapsadığı için, kuşkusuz cezai sorumlulukta, işleten sayılan kimsenin ayrıca bir suç sayılan eylemi işlediği haller dışında¹¹⁰ protokol alıcısının sorumlu tutulması gerekecektir. Diğer ifadeyle, meydana gelen trafik kazasının bir suç oluşturduğu durumlarda, ceza hakimi mülkiyetin geçerli şekilde devredilip, edilemediğine değil, suç sayılan eylemi kimin işlediğini bulmaya çalışacaktır. Zira ceza hukukunda cezaların şahsiliği ilkesi benimsenmiştir. Bir kimsenin şekle aykırı olarak yapılmış bir hukuki işlem nedeniyle başkasının eyleminden dolayı sorumlu tutulması söz konusu değildir (TCK md. 20/I)¹¹¹.

5. Trafik Suç ve Kabahatleri, Özellikle Tescil Plakasına Yazılan İdari Para Cezaları ve Uygulanan Ceza Puanları Bakımından

Trafik suçları dünyada en çok işlenen suçlar arasında yer almaktadır. Dünyada ve Türkiye'de araç sayısı büyük bir hızla artmakta ve neticesinde trafik suç ve kabahatlerinin sayısı da artmaktadır. Bu suçların bazıları idari para cezasıyla birlikte ceza puanıyla (KTK md. 118)¹¹² ya da adli para cezasıyla birlikte verilen hapis

¹¹⁰ Böyle bir durumda işletenin, bu sıfatı nedeniyle değil, bizzat kendi eylemi suç teşkil ettiği için ceza sorumluluğu söz konusu olacaktır.

¹¹¹ Bununla birlikte 30.03.2005 tarihli ve 5326 sayılı Kabahatler Kanunu (RG. tarih: 31.03.2005, sayı: Mükerrer 25772) md. 8'e göre organ ve temsilcinin eylemlerinden dolayı tüzel kişi yahut temsil olunan kişi hakkında da idari yaptırım uygulanabilir.

¹¹² Bu hükme göre KTK'nun suç saydığı eylemlerden dolayı haklarında ceza uygulanan sürücülere aldıkları her ceza için ayrıca bir de ceza puanı uygu-

cezasıyla; bazıları ise adli para cezasıyla birlikte hem hapis cezası hem de sürücü ceza puanı uygulaması ile yaptırma tabi tutulmaktadır. Ayrıca belgelerin geçici olarak geri alınması veya iptali cezasını gerektiren suçlar olduğu gibi sadece idari para cezasına bağlanmış olan suçlar da söz konusudur¹¹³. KTK md. 116'da¹¹⁴ ve KTY md. 166'da belirtilen hallerden birinin varlığı durumunda trafik zabıtasına doğrudan doğruya aracın tescil plakasına para cezası kesme yetkisi tanınmıştır. Haricen devredilmiş olan bir motorlu aracın tescil plakası dolaysız zilyet olmayan malik adına kayıtlı olacağı için ceza

lanmaktadır. Buna göre bir yıl içinde 100 ceza puanını doldurulan sürücülerin sürücü belgeleri iki ay süreyle geri alınırken eğitime tabi tutulurlar. Bir yıl içinde ikinci kez 100 ceza puanını dolduran sürücülerin belgeleri dört ay süreyle geri alınırken diğer yandan da psikiyatri muayenesine tabi tutularak sürücülük yapmasında sakınca bulunmadığı tespit olunanlara süre sonunda belgeleri geri verilir. Bir yıl içinde üçüncü kez 100 ceza puanını dolduran sürücülerin ise sürücü belgelerinin süresiz olarak iptal edilmesi söz konusudur. Ayrıca ölümlü trafik kazalarında asli kusurlu olduğu belirlenen sürücünün belgesine de bir yıl süre ile el konulur (bkz. KTK md. 118, KTY md. 167 vd.). Dolayısıyla haricen satışın önemli bir sakıncası da, tescil plakasına yazılan cezanın yanısıra, KTK'nun öngördüğü her trafik cezasının uygulanması ile birlikte bir de otomatik olarak ceza puanı uygulanmasından haricen devreden kimsenin zarar görmesi ihtimalidir.

¹¹³ MURAT, s. 164 vd.

¹¹⁴ "Tescil plakasına göre tutanak düzenlenmesi" başlığını taşıyan KTK md. 116: (Değişik: 25.06.1988-KHK 330/8 md./değişik: 31.10.1990-3672/7 md.) "*Trafiği tehlikeye düşürecek, engel olacak şekilde veya yasaklanmış yerlerde park etmiş araçlara veya trafik kural ve yasaklarına aykırı davranışları belirlenmiş bulunan, karayolları ağırlık kontrol mahallerinde işaret, ışık, ses veya görevlilerin ikazına rağmen tartı sistemine girmeden seyrine devam eden ve sürücüsü tespit edilemeyen araçlara, tescil plakalarına göre ceza veya suç tutanağı düzenlenir.*

Para cezasının ödenmesi gerektiği hallerde, trafik kaydında araç sahibi olarak görülen kişiye cezayı ödemesi için tebligat yapılır ve bu cezalar 114 ve 115 inci maddelerde belirtilen şekilde takip ve tahsil olunur.

Bu şekilde uygulanan cezalar için araç sahipleri cezanın tebliği tarihinden itibaren yedi gün içinde yetkili mahkemeye itiraz edebilirler.

İtiraz ödemeyi ve ödeme ile ilgili süreyi durdurur.

İtiraz üzerine verilen kararlar kesindir" biçimindedir.

doğrudan doğruya onun adına tahakkuk edecektir. Ancak aynı maddenin 3. fıkrasına göre “bu şekilde uygulanan cezalar için araç sahipleri cezanın tebliği tarihinden itibaren yedi gün içinde yetkili mahkemeye itiraz edebilirler”.

Keza, bir trafik suçuna karıştığı, özellikle ölümlü, yaralanmalı yahut maddi hasarlı bir kazaya karıştığı halde kaçan bir sürücünün olay esnasında yahut olaydan kısa süre sonra yakalanamaması halinde mecburen tescil plakasından hareketle malike karşı adli soruşturma başlatılacak ve olağan şüpheli olarak ilk ona başvurulacaktır.

“Cezaların şahsiliği” ilkesi (TCK md. 20/I) adli yaptırımlar kadar idari yaptırımlar için de geçerli olacağı için malik, mülkiyeti geçirmeye yetmeyen adi yazılı sözleşmeyi mahkemede delil olarak kullanmak suretiyle, ceza tutanağının düzenlendiği tarihte araca zilyet olmadığını ispatlayarak bu cezadan kurtulabilir. Zira ceza hukukunda özel hukuktan farklı olarak şekli değil, maddi gerçeklik önem taşımaktadır. Diğer ifadeyle motorlu aracın kullanıldığı ve suç teşkil eden eylem¹¹⁵ esnasında aracın ruhsat sahibinin kim olduğu değil, bizzat aracı eylemde kimin kullandığı önem taşımaktadır. Kuşkusuz aracı kullanmasa da kusurlu olarak suç teşkil eden bir eylemde kullanılmasını sağlayan, örneğin sürücü belgesi bulunmayan bir kimsenin aracı kullanmasına göz yuman malikin de eylemden sorumlu olacağı açıktır. Ancak bu son varsayımda malikin başkasının eyleminden değil, yine kendi eyleminden sorumlu olması söz konusudur.

SONUÇ

Özellikle iletişim teknolojisindeki gelişmeler karşısında günümüzde pek çok hukuki işlem basit ve hızlı biçimde yapılabilir. Örneğin kişiler telefon veya internet bankacılığı gibi yöntemlerle son derece hızlı biçimde hisse senedi alıp satabilmektedirler. Halka açık bir anonim şirkete ait hisse senedini aracı kuruluştan satın alan bir kişi, bu şirketin taşınır ve taşınmaz diğer mallarının yanında

¹¹⁵ Örneğin TCK md. 179.

motorlu araçlarına da bu basit işlem sayesinde hissedar olmaktadır. Bu kadar kolay işlemler yapılabilirken, olağan yolla motorlu araç edinmek isteyen kişileri noter, vergi dairesi, otomobildciler ve şoförler odası, trafik tescil şube ve büroları, iş takipçileri vs. arasında çok sayıda formalite ve mali yükümlülüğü yerine getirmeye zorlamak, yasadışı ve pek çok bakımdan sakıncalı olan “haricen devir”leri teşvik eder. Bu bakımdan, kişileri usulüne uygun devir işlemlerini yapmaya teşvik etmek için motorlu araç mülkiyetinin devrine ilişkin işlemler basitleştirilmeli, mali yükümlülükler de hafifletilmelidir. Bu konuda KTK ve KTY’de yapılan son değişiklikler sonucunda noter harçlarının azaltılmış olması, sözleşme sonrasında düzenlenecek olan motorlu araç tescil belgesinin re’sen idare tarafından düzenlenerek hak sahibine ulaştırılması, vergi ve ceza borcunun bulunup bulunmadığına ilişkin yeni tarihli belge istenmesinden vazgeçilerek noterin bunu re’sen elektronik ortamda araştırması gibi kolaylıklar harici devirleri hayli azaltmıştır. İşlem süreci daha da kolaylaştırılabilirse haricen oto devirlerinin tamamen sona ereceği açıktır. Bu bakımdan, işlem esnasında noterler kanalıyla tahsil olunan motorlu araç tescil belgesi bedellerinin yüksekliği de, bunların birer vergi işlevini gördüğünü göstermektedir. Kamunun bu alanda biraz daha özveride bulunması yararlı olabilir. Günümüzde daha çok kazanç maksadıyla ve ek iş olarak, kısa süreli motorlu araç alıp satan kimselerin bu araçları satın alırken resmi şekle uygun davranmadıkları, satarken de evvelce malikten aldıkları vekaletnameleri kullanarak resmi şekli uyguladıkları görülmektedir. Motorlu araç ticareti ile uğraşmayıp yalnızca kendi kişisel veya ticari ihtiyacı için motorlu araç edinen kimselerin haricen devir yapmaları ise istisna haline gelmiştir.

Diğer yandan, trafik sicilinin kamuya açık olmamasının tatmin edici bir nedeni bulunmamaktadır. Sicil aleni olmadığına göre buraya yapılan tescili üçüncü kişilerin bilmeleri beklenemez. Motorlu araç tescil belgesinin (ruhsatname) tek başına kamuya açıklığı sağlaması beklenmemelidir. Zira bu tür belgelerin sahtesinin üretilmesi yahut mevcut belge üzerinde tahrifat yapılması her zaman mümkün olduğu gibi, yapılan her işlemin anında tescil belgesine işlenmesi söz konusu değildir. Zaten belge üzerindeki kayıtların düzeltilmesi ancak yeni bir belge tanzimi ile mümkün olmaktadır ve bunun da

belirli bir maliyeti bulunmaktadır. Kaldı ki motorlu araç üzerindeki bazı işlemler araç tescil belgesine işlenmezler (örneğin KTY md. 30/III). Bu nedenle trafik sicilinin kamuya açıklığı güvenlik bakımından gerekli hukuki ve teknik önlemler alındıktan sonra kısmen de olsa sağlanmalıdır. Örneğin sicilde belirli bir aracı incelemek isteyen kimsenin kimliği tespit olunduktan sonra incelemesine izin verilmesi mümkün olabilir. Bugün için turkiye.gov.tr adresi üzerinden şifre ile giriş yapan kimselerin, trafik siciline kayıtlı bulunan motorlu araçlar hakkında kısıtlı da olsa bilgi almaları mümkün olmakla birlikte, bu bilgiler hem sınırlıdır, hem de bağlayıcı bir yönü olmadığı, yalnızca bilgi amaçlı oldukları ilgili sayfada açıkça belirtilmektedir.

Dolayısıyla, bugünkü haliyle trafik sicili kamuya açık bir sicil değildir. Araç tescil belgesi ise hem özelliği itibariyle hem de mevcut yasal düzenlemeler nedeniyle kamuya açıklığı sağlamaya elverişli değildir. Geriye sadece sözleşmenin düzenlenmesi esnasında noterin elektronik veri tabanına ulaşarak dolaylı olarak taraflarla paylaşacağı bilgiler kalmaktadır ki, bunun da kamuya açıklığı sağlamaktan ne kadar uzak olduğu izah gerektirmez.

Trafik sicilinin gerçek anlamıyla kamuya açıklığı yasal açıdan sağlandıktan sonra, tıpkı tapu sicilindeki gibi sicilin olumlu hükmü yani, iyiniyetle yolsuz trafik sicil kaydına güvenerek motorlu aracın mülkiyetinin yahut araç üzerinde sınırlı bir aynı hakkın kazanılması da mümkün olacaktır. Kanaatimizce trafik siciline aynı haklar bakımından kurucu bir işlev yüklenmesine, diğer ifadeyle sicile 'tescil ilkesi' adı da verebileceğimiz olumsuz işlev yüklenmesine ise gerek yoktur. Sonuçta taşınır olan motorlu araçların mülkiyeti yine borçlandırıcı işlemi izleyen zilyetlik devriyle geçmeye devam etmelidir. Trafik siciline tescile kurucu bir işlev tanımının hukuki bir yararı olmayacağı kanaatindeyiz. Kamuya açık bir sicil, ihtiyati tedbir, haciz, rehin, intifa hakkı gibi mülkiyet hakkı üzerine kısıtlama getiren çeşitli kayıtların sahipleri ile muhtemel alıcıların menfaatini daha iyi şekilde koruyacaktır.

KAYNAKÇA

- ANTALYA, O. Gökhan: Geçerlik Şekline Aykırılığın Yaptırımı ve Sınırları, Yargıtay Dergisi, C. 18, S. 3, Ankara, 1992, (s. 365-395).
- AYBAY, Aydın/HATEMİ, Hüseyin: Eşya Hukuku, 3. Bası, İstanbul, 2012.
- ÇELİKTAŞ, Demet: Motorlu Taşıt Aracının Noterde Satış ve Devri Geçerlik Şartı mıdır?, Manisa Barosu Dergisi, 1987, Yıl: 6, Sayı: 25.
- DOĞAN, Murat: Teslime Bağlı Olmayan Sicilli Motorlu Taşıt Rehni, Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, C.XII, S.3-4, (s. 181-207), Erzincan, 2008.
- DURAL, Mustafa: Neue Regelungen im türkischen Strassenverkehrsgesetz Versicherungsrecht, 1.7.1997, Juristische Rundschau für die Individualversicherung, Beilage Ausland, Heft 3.
- EREN, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, İstanbul, 2000.
- EREN, Fikret: Karayolları Trafik Kanununa Göre Motorlu Araç İşletenlerin Akit Dışı Sorumluluğunun Hukuki Niteliği ve Unsurları, AÜHFD, c. XXXIX, 1982-1987, (s. 1-4).
- ERTAŞ, Şeref: Trafik Sicilinin Hukuki İşlevleri, İzmir Barosu Dergisi, Yıl: 1982, Sayı: 1.
- HATEMİ, Hüseyin/SEROZAN, Rona/ARPACI, Abdülkadir: Eşya Hukuku, İstanbul, 1991.
- HAVUTÇU, Ayşe/GÖKYAYLA, Emre: Uygulamada Karayolları Trafik Kanunu'na Göre Hukuki Sorumluluk, Ankara, 1999.
- KAZANCI Hukuk İçtihat Bilgi Bankası.
- KILIÇOĞLU, Ahmet: 2918 Sayılı Yasaya Göre Motorlu Araç İşletenin Sorumluluğu, BATİDER, C. XII., S.2-3, (s. 3-52).
- KURT, Ekrem: Trafik Sicili Sisteminin Değerlendirilmesi, Karayolu Trafik Güvenliği (2012 Karayolu Trafik Güvenliği Sempozyumu Seçilmiş Bildiriler), 2. Cilt,(s. 135-142), Ankara, 2012.

- MURAT, Bedrettin: Trafik Hukuku, 5. Baskı, Ankara, 2012.
- NOMER, Haluk: 2918 sayılı Karayolları Trafik Kanununa Göre Motorlu Araç İşletenin Hukuki Sorumluluğu, İBD, 1992, C. 66., S. 1-2-3.
- NOMER, Haluk: Borçlar Hukuku, Genel Hükümler, 12. Bası, İstanbul, 2012.
- OĞUZMAN, M. Kemal/BARLAS: Nabi, Medeni Hukuk, 18. Bası, İstanbul, 2012.
- OĞUZMAN, M. Kemal/SELİÇİ, Özer/OKTAY-ÖZDEMİR/Saibe: Eşya Hukuku, 15. Bası, İstanbul, 2012.
- OĞUZMAN, M. Kemal-ÖZ, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 2. Bası, İstanbul, 1998.
- OZANOĞLU, Hasan Seçkin: Türk Medeni Kanunu'nun 940. Maddesinin II. Fıkrası (Motorlu Araç Rehni) Üzerine, Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, Cilt V, S.1-2, (21-35).
- ÖĞÜZ, Tufan: Motorlu Araçların Rehnine İlişkin Uygulamanın Kamuya Açıklık (Aleniyet) İlkesi Açısından Değerlendirilmesi, Prof. Dr. M. Kemal Oğuzman'ın Anısına Armağan, (s. 693-725), İstanbul, 2000.
- ÖZ, Turgut: Öğreti ve Uygulamada Sebepsiz Zenginleşme, İstanbul, 1990.
- ÖZ, Yasin: Karayolu Taşıtlarında Mülkiyetin Devri, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü), İstanbul, 2002.
- ÖZDEN, Rıza: 6085 Sayılı Karayolları Trafik Kanununun 50. Maddesi Üzerinde Bir İnceleme, Ankara Barosu Dergisi, 1972, S. 1, (s. 10-17).
- SEROZAN, Rona: Mülkiyeti Saklı Tutma Anlaşması ve Teminatın Temlik, Erdoğan Moroğlu'na 65. Yaş Günü Armağanı, İstanbul, 1999.
- SEROZAN, Ron.: Taşınır Eşya Hukuku, İstanbul, 2002.

- TEKİNAY, Selahattin Sulhi/AKMAN, Sermet/BURCUOĞLU, Haluk/ALTOP, Atilla: Tekinay Eşya Hukuku, C. I., 5. Bası, İstanbul, 1989.
- TEKİNAY, Selahattin. Sulhi/AKMAN, Sermet/BURCUOĞLU, Haluk/ALTOP, Atilla: Tekinay Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 7. Bası, İstanbul, 1993.
- YAVUZ, Cevdet: Borçlar Hukuku, Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler, 11. Baskı, İstanbul, 2012.
- YENİ, Mustafa: Osmanlı İmparatorluğu'nda Motorlu Kara Taşıtları (1890-1922), yayınlanmamış yüksek lisans tezi, (Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü), İstanbul, 2011.
- ZEVKLİLER, Aydın: Borçlar Hukuku, Özel Borç İlişkileri, 6. Bası, Ankara, 1998.